

@eviri
5
ve
#eknoloji

Mehmet Şahin

İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ

Çeviri ve Teknoloji

Mehmet Şahin

İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları
İzmir Ekonomi Üniversitesi
Sakarya Caddesi, No:156
Balçova 35330
İzmir, Türkiye

İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları

İzmir Ekonomi Üniversitesi
Sakarya Cad. No: 156
35330 Balçova
İzmir Türkiye

Yayın No: 55

Eser Adı: Çeviri ve Teknoloji

Yazar: Mehmet Şahin

Yayın Tarihi: 2013

ISBN: 978-975-8789-52-8

Basım ve Çoğaltım Yeri: Mengi Basım Amb. Kağ. Yay. San.
Tic. Ltd. Şti. 5301 Sokak No:17 K:4/4 Çamdibi - İZMİR

Basım Bilgileri: 1. Basım (367 Adet)

Yayına Hazırlayanlar: Derya Duman ve Sabri Gürses

Kapak Tasarım: Mehmet Şahin

Kapak Resmi: "Binary Code" (İkili Kod) uyarlaması.

© 2013, Mehmet Şahin

Bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sevgili karıma ve canımız kızımıza...

Çeviri uzun ve heyecanlı bir gezi;
Teknoloji, içinde oturup dinlendiğimiz park.

Haziran 2013

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkür	vii
Giriş	1
Geleneksel Çeviri	3
Yazılı Çeviri.....	3
Sözlü Çeviri.....	4
Çeviri Eğitimi.....	5
Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri	6
Bölüm 1.....	13
Yazılı Çeviride Teknoloji	13
1.1. Sözlükler.....	17
1.1.1. Bütüncü temelli sözlükler	21
1.1.2. Diğer Dil Kaynakları	23
1.2. Sözcük İşlemciler	24
1.2.1. Microsoft Word.....	24
1.2.2. Çevrimiçi Doküman Yönetim Sistemleri	33
1.2.3. OneNote	35
1.3. Araç Çubukları.....	36
1.3.1. FoxLingo	38
1.3.2. Logos.net	39
1.3.3. Liquid Words.....	40
1.4. İnternet Tarayıcıları ve Eklentileri.....	41
1.5. Çeviri Bellekleri.....	43
1.5.1. Açık kaynak kodlu ve özgür çeviri bellekleri	53
1.5.2. SDL Trados.....	57
1.5.3. Metin Eşleştirme	60
1.6. Terim Yönetim Sistemleri	63

1.6.1. Terim Bankaları	66
1.6.2. Terim özütleme/çıkarma	70
1.7. Bütünceler	73
1.8. Bilgisayar Çevirisi	76
1.8.1. Gerçek zamanlı bilgisayar çevirisi	84
1.8.2. Bilgisayar Çevirisini Düzeltme	88
1.9. Yerelleştirme	89
1.9.1. The Translate Toolkit (Çeviri Araç Kiti).....	95
1.9.2. Flavius	96
1.9.3. Çokdilli Ağ.....	97
1.10. Ağ 2.0. Araçları.....	103
1.11. Diğer Araçlar	109
1.11.1. Verileri elektronik ortama aktarma.....	109
1.11.2. Masaüstü Yayıncılık.....	112
1.11.3 Arama Motorları	112
1.11.4. Bulut yazıcılar	116
1.11.5. PDF araçları.....	116
1.11.6. Ekran Görüntüsü Alma ve Ekranı Kaydetme....	117
1.11.7. Anti-virüs programları ve yedekleme	118
1.12. Diğer iletişim araçları.....	119
1.12.1. Elektronik posta ve FTP	119
1.13. Çevirmenin Çalışma Masası	122
Bölüm 2.....	126
Sözlü Çeviri	126
2.1. Uzaktan Çeviri	127
2.2. Sanal Dünyalar.....	131
2.3. Sözlü çevirmenler için ÇeBeS.....	137

2.4. Not alma	137
2.5. Diğer Kaynaklar	138
2.5.1. Çevrimiçi görsel-işitsel materyaller	138
2.5.2. Bloglar	140
2.5.3. Sesletim kaynakları	141
3. Türkiye’de Çeviri Teknolojileri Çalışmaları	143
Gelecek?	147
Sonuç	148
Başlıca Terimler	150
Yazılım, Donanım ve Araçlar	154
Çeviri Bellekleri ve Terim Yönetim Sistemleri	155
Terim Bankaları	155
Yerelleştirme Programları	155
Bütünceler	155
Bilgisayar Çevirisi	156
Masaüstü Yayıncılık	156
Arama Motorları	156
Ses Tanıma ve Metin Okuma	156
Optik Karakter Tanıma	157
Sosyal Ağlar	157
Kaynakça	158
Dizin	163

Önsöz ve Teşekkür

Uzun bir süreç sonucu ortaya çıkan bu esere birçok insanın doğrudan ve dolaylı katkıları oldu. Çeviribilim alanına büyük katkılar sunmuş olan değerli çevirmen, yazar ve çeviribilimci Sabri Gürses'in beni daha çok yazmaya teşvik etmesi şüphesiz bu kitabı oldukça besledi. Iowa (Ayova) Eyalet Üniversitesi'ndeki doktora çalışmalarım sırasında ve sonrasında bana yol gösteren ve beni destekleyen başta Carol Chapelle, Jerry Willis ve Julio Rodriguez olmak üzere tüm hocalarım ve arkadaşlarımda teknoloji konusundaki çalışmalarına ve gelişimime büyük katkıları oldu. Kitabın son aşamalarında taslak metne çok değerli dönütler veren değerli meslektaşım ve arkadaşım Derya Duman'a ve yine aynı katkıyı sağlayan değerli arkadaşım Sabri Gürses'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca kitabın son taslağına verdikleri dönütler ve yapıcı eleştirileri için değerli hocalarım Lütfiye Oktar, Müge Işıklar-Koçak ve Betül Parlak'a teşekkür ediyorum. Akademisyenlik hayatımın ilk yıllarını geçirmekte olduğum İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümündeki tüm hocalarıma, arkadaşlarıma ve öğrencilerime; kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışanlara ayrıca teşekkür ediyorum. Genelde listenin sonunda yer alsa da en yüksek yerin sahibi olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum; onlar olmadan hiçbir şey olmuyor.

Ocak 2013

İzmir

Giriş

Elinizdeki ya da ekranınızdaki kitap çeviribilim ya da yazılı ve sözlü çeviri (mütercim-tercümanlık) bölümlerinde okuyan öğrenciler için bir temel kitap ve ilgili bölümlerde eğitim verenler için de bir kılavuz olarak yazılmıştır. Bu kitap için çevrimiçi sözcük işlemci yazılımı olan *Google Dokümanlar* kullanılmıştır (Nisan 2012'de bu hizmet Google Drive olarak değiştirilmiş ve genişletilmiştir). Kitapta "teknoloji" hem bilgisayar donanım ve yazılımlarının ve İnternet'in hem de hayatımızı kolaylaştıran diğer münferit cihazların sunduğu olanakları kapsamakta, "çeviri" ise yazılı ve sözlü çevirilerin tüm biçimlerine tekabül etmektedir. Teknolojinin hayatımızın her alanında bazen vazgeçilmez bir yere sahip olduğu artık inkâr edilemez bir gerçektir. Bu gerçeklik sadece günlük hayatta değil, profesyonel hayatta ve eğitim alanında da geçerlidir. Bilgisayar ve bilişim teknolojilerinde tanık olduğumuz sürekli gelişim durumu eğitim ve öğretimde de dönüşümlere yol açmakta ve mevcut pratikleri değiştirmektedir. Örneğin dil eğitimi alanında teknoloji temel bir yer edinmiştir. Bilgisayar-destekli dil öğrenimi alanında yapılan çalışmaların sayısı sürekli artmakta ve eğitimcilere yol göstermektedir. Artık diyebiliriz ki, teknoloji eğitimin bir bileşeni haline gelmiştir. Bunu dayatan da öncelikle teknolojinin - deneysel sonuçları temel alarak - eğitimde yarattığı olumlu etkidir. Özellikle iletişim alanında yarattığı kolaylıklarla, materyal geliştirmede sunduğu sayısız imkânlarla, ölçme ve değerlendirme gibi eğitimin en önemli unsurlarından ikisine yaptığı katkıyla teknoloji eğitimin bir parçasıdır. İkinci olarak öğrencilerin profilidir. Bilgisayar çağına doğan (Prensky, 2001) öğrenci artık bilgisayarla öğrenmektedir. Üçüncü ve son olarak da profesyonel hayatın kendisidir. İş hayatının gereklerine ayak uydurabilecek mezunlar yetiştirmek eğitim kurumlarının başlıca hedeflerinden biridir. Teknolojinin sürekli bir gelişim içerisinde olduğunu göz önünde bulundurursak, bu kitabın yazıya dökülmesi ile sizin elinize ulaşması arasındaki geçen sürede yaşanabilecek gelişimleri ve kullanıma hazır hale gelecek teknolojileri kapsamayacağını ancak mevcut teknolojiler ve bunların çeviri eğitiminde nasıl kullanılacağına dair bölümlerin

bu kapsam dışı kalan yeni teknolojiler konusunda da yol gösterici olacağını söylemek mümkündür. Bu kitabın yazım aşamasında yazarın Bilgisayar Destekli eviri çalışmaları adı altında İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü ğrencilerine verdiği dersteki deneyimlerinden de faydalandığını ve bu anlamda kitabın sadece teoriye değil pratiğe de yönelik olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kitaptaki bazı bölümler *eviribilim* Dergisi'nde (ceviribilim.com) köşe yazısı olarak yayımlanmış ve bölümler gerektiği yerde güncelleştirilerek kitaba dahil edilmiştir. Bu kitapta açık kaynak kodlu programlara ağırlık verilmeye çalışılmış; ancak ücretli kaynaklara da gerektiğinde yer verilmiştir. Son olarak genel araç ve kaynakların yanı sıra Türkçeye yönelik kaynaklar da okuyucuya sunulmuştur. Kitapta birçok başlık genel olarak Türkiye'de en çok kullanılan işletim sistemi olan Windows işletim sistemleri temel alınarak işlense de programların ve uygulamaların çoğu işletim sisteminden bağımsız olduğu için kitap sadece PC'cilere değil Mac'ilere ve Linux'ulara da hitap etmektedir.

Geleneksel Çeviri

Geleneksel çeviri deyince aklımıza, çalışma masasında, varsa sözlükleriyle ve ansiklopedik kaynaklarıyla çalışan ve gerektiğinde ve fırsat buldukça çevresine belirli konularda danışan, kağıt-kalem kullanarak çevirisini tamamlayan bir çevirmen gelebilir.

1859 yılında “Les Aventures de Télémaque”ı Türkçeye çeviren Yusuf Kamil Paşa’yı düşünün. Ya da 1949 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni Türkçeye çeviren çevirmen(ler)i düşünün. Ya da İkinci Dünya Savaşından hemen sonra kurulan Nüremberg mahkemelerinde sözlü çeviri yapan tercümanları düşünün. O zamanki çalışma ortamlarıyla şu anki çalışma ortamlarını kıyaslamaya çalışın. Bizi o zamanların çalışma ortamlarını “geleneksel” olarak adlandırmaya iten şeyin bugün “teknoloji” olarak adlandırdığımız şey olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Matbaanın yarattığı değişimin gücüne benzer güçte bir değişim de şüphesiz bilgisayar teknolojilerinin ve İnternet’in hayatımıza girmesiyle gerçekleşmiştir. Hayatın birçok alanında olduğu gibi, çeviri alanında da... Bu bölümde geleneksel çeviriyi üç ayrı alanda inceleyeceğiz: yazılı çeviri, sözlü çeviri ve çeviri eğitimi. 'Geleneksel' bu kitapta bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve yayılmasından önce takip edilen yöntem anlamında ele alınmaktadır.

Yazılı Çeviri

"Çeviri Teknolojileri"nin bir alan olarak ortaya çıkışını ayrıntılarıyla incelediği makalesinde Alcina (2008) teknolojinin çeviri sürecindeki yerini farklı kategoriler altında inceleyen diğer yazarların görüşlerini belirttikten sonra okuyucuya kendi kategorizasyonunu sunar. Alcina, çeviri sürecini (burada daha çok yazılı çeviri [translation] ele alınmaktadır) altı aşamaya böler ve her aşama için bilgisayar öncesi ve bilgisayar sonrası olmak üzere yapılan etkinlikleri listeler. Buna göre aşamalar Tablo 1'deki gibidir.

Aşama	Etkinlik	Süreç ve Araçlar
1	Müşteri ve çeviri işi bulma	ilanlar, meslektaşlar, eski öğretmenler, tanıdıklar, vs. aracılığıyla
2	Çeviri işini alma	belgegeçer, kurye, posta ya da acele posta yoluyla
3	Metni anlama	- özel alan hakkında kütüphanelerde, araştırma merkezlerinde, uzmanlara danışma yoluyla belge araştırması yapma ve özel alan sözlüklerinde terminoloji araştırması yapma - iki yönlü ya da çok yönlü sözlüklerde hedef dile ait terminoloji araştırması yapma ve hedef dildeki özel alan metinlerine başvurma
4	Çeviri	Hedef metni yazma - Aynı çevirmen tarafından yazım, dilbilgisi ve üslubun düzeltilmesi ve hedef metnin gözden geçirilmesi - Hedef metnin farklı bir çevirmen tarafından ya da hakem tarafından düzeltilmesi ve gözden geçirilmesi
5	Sunum	Metnin müşteriye geri yollanması
6	Çeviri sonrası	Proje raporu yazılması, çeviri sırasında kullanılan veriler doğrultusunda terminoloji kayıtlarının hazırlanması (terimsel eşdeğerlilik)

Tablo 1. Bilgisayar Öncesi Çeviri Aşamaları (Alcina, 2008)

Alcina'nın sunduğu kategorizasyona bakarak altı aşamanın her birinde teknolojinin kısmen ya da tamamen geleneksel yöntemlerin yerini aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha önce de belirtildiği gibi Alcina yazılı çeviri için kullanılan teknolojiler üzerine yoğunlaşmış, sözlü çeviri ve çeviri eğitimi konularına pek ağırlık vermemiştir. Sözlü çeviride de teknoloji büyük değişimler yaratmaya başlamıştır. Genel olarak çeviri eğitiminde ise, teknoloji kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.

Sözlü Çeviri

Eşzamanlı sözlü çevirinin geçmişi İkinci Dünya Savaşı sonunda kurulan Nuremberg Mahkemelerine kadar dayanmaktadır (Gaiba, 1998). O zamanlarda kullanılan teknoloji kablolu sis-

temdi. Mikrofon, kablolar, hoparlörler ve kulaklıklardan oluşan bu sistem sayesinde dört ayrı kanaldan eşzamanlı çeviri yapılmaktaydı (daha teknik bilgiler için bakınız Gaiba, 1998, s. 68-9). 1940'lı yılların sonundan bu yana sözlü çeviri alanında kullanılan teknolojilerin yazılı çeviri alanında olduğu kadar değişmediğini söylemek mümkün. Ancak bilgisayar ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte sözlü çeviri alanında da birtakım değişim ve dönüşümlerin yaşandığını da eklememiz gerekiyor.

Çeviri Eğitimi

Teknoloji alanındaki hızlı gelişmelere rağmen gerek yazılı gerekse sözlü çeviri eğitiminde teknoloji kullanımı uzun yıllar sınırlı oranda kalmıştır. Çeviri eğitiminde teknoloji kullanımının en çok hissedildiği alan olarak sözlü çeviri eğitimi öne çıkmaktadır. 1990'lı yılların sonuna kadar çoğu çevirmen okulunda kullanılan en yüksek teknoloji ses kasetleri ve tepegözler iken bugün daha farklı teknolojiler yaygın olarak kullanılmaktadır. Yazılı çeviri eğitiminde teknoloji kullanımının ise, bugün çoğu kuruluştta, en fazla PowerPoint yansılarında ibaret olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte gün geçtikçe İnternet'teki çeviri ediminde kullanılabilecek kaynaklar daha fazla kişi tarafından keşfedilmekte ve çeviriye yönelik yazılım ve araçların kullanımı gittikçe artmaktadır. Önümüzdeki on yıl içerisinde artık dersliklerde kâğıt-kalem ile çeviri yapılmayacağı yönünde bir tahminde bulunmak mümkündür. Çevirinin hangi araçla değil de “nasıl” yapılması gerektiğini öğretirken kullanılan kuram ve yöntemlerin ise, teknolojik gelişmelerden büyük ölçüde bağımsız olduğunu söyleyebiliriz. Bilgisayar çevirisinin çeviri eğitimine olan yansımalarını da ilerleyen bölümlerde tartışacağız. Bütün bunlardan önce bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin son yıllardaki gelişimine ve çeviribilime etkilerine bakmak gerekmektedir.

Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri

Hiç kuşkusuz 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren İnternet'in yaygınlaşmasıyla iletişim alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere İnternet kullanıcılarının sayısı hızla artmış ve iletişim alanında büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Elektronik posta başlıca iletişim araçlarından biri haline gelemi 15 yıldan fazla olmuştur. Aynı yıllarda cep telefonları da yaygın olarak kullanılmaya başlanmış, bugün mobil iletişim teknolojisi üçüncü kuşağı aşma noktasına gelmiştir. Bilgisayar teknolojisinde ise son 20 yılda hem yazılım hem de donanım alanında şaşırtıcı gelişmeler yaşanmıştır. Bilgisayarların boyutu giderek küçülmüş, dizüstü bilgisayarlar piyasaya çıkmış, birçok bilgisayar programı işletim sistemi olan cep telefonlarıyla ve cep bilgisayarlarıyla uyumlu hale getirilmiş ve böylelikle bilgisayar teknolojilerine erişilebilirlik daha da artmıştır. Yazılım alanında ise, kullanıcılara büyük kolaylıklar sağlanmış, programların arayüzleri, tasarımları ve işlevleri giderek kullanıcıyla dost bir doğaya bürünmüştür.

İnternet'in ortaya çıkmasının çeviri mesleğine olan etkilerini O'Hagan ve Ashworth (2002, s. 11) şöyle sıralamaktadırlar:

Çeviri Piyasası	Tanım	İnternet'in etkisi
Ürün dokümantasyonu	İthal ürünlerin dokümantasyonu çevrilmesi gereken Halkla İlişkilere ilişkin materyallerden kullanma kılavuzlarında kadar uzanır. Bunların dağıtımı daha çok kâğıt-basılı medya aracılığıyla yapılır.	Müşterilere ve ürünlere ilişkin dokümantasyon Ağ sitelerine aktarılıyor ve müşterilerin gerekli bilgilere bu siteler aracılığıyla ulaşmaları isteniyor. Bu bağlamda çeviriler kâğıt üzerinde değil ekranda görünüyor (ekrandaki sayfanın çıktısını almak mümkün olsa da). Çeviri için verilen zaman kısalabiliyor.

Çeviri Piyasası	Tanım	İnternet'in etkisi
Belli başlı uluslararası yayınların yerel baskıları	Dünya çapında dağıtımı yapılan bazı dergiler farklı dillerde yayımlanmaktadır. Bu dergilerin orjinal baskısının doğrudan çevirisi yapılmaz; genellikle içerik olarak yerel piyasanın ilgisine göre düzenlenir.	Popüler günlük gazeteler de dahil bu tür yayınların bazıları artık çevrimiçi olarak da mevcuttur. Çevrimiçi baskılar normal olarak basılı baskılardan daha kısa ve farklıdır ve sürekli güncellemelere tabidirler; çeviri için daha az bir zaman aralığı vardır ve daha geniş bir anadili konuşucusu takipçi kitlesine sahiptir.
Edebi eserler	Edebi eserler yüzyıllar boyunca tüm dünyada başka dillere çevrildi ve bu gelecekte de devam edecek.	Özel olarak İnternet üzerinde yayımlanan e-kitapların ve romanların ortaya çıkması bu alanda yapılan çevirilerin miktarını artırmakla kalmıyor aynı zamanda çeviri sürecine ayrılan zamanı azaltma ihtimalini de getiriyor.
Görsel-işitsel çeviri, dublaj ve dış ses	TV üzerinden yayımlanan işitsel-görsel programlar, filmler, videolar ya da CD'ler altyazı, dublaj ve dış-ses biçiminde dil desteğini kullanmaktadır.	RealAudio ve kesintisiz iletim (streaming) teknikleri ile İnternet TV, radyo, video ve filmler de dahil yayıncılığı ele geçirmiş durumdadır. Bu da hem yazılı hem de sözlü medya çevirmenlerinin İnternet üzerinde çalışmaları anlamına gelebilmektedir.

Tablo 2. Geleneksel çeviri piyasası ve İnternet'in etkileri (O'Hagan & Ashworth, 2002)

İnternet'in ortaya çıkışından 2004'e kadar olan süre içerisinde bundan böyle "Ağ" olarak adlandıracağımız "Web" in birinci versiyonu yaşanmıştır (Web 1.0). Söz konusu dönemde İnternet'te kullanıcıların rolü daha çok "tüketici"dir: Kendilerine sunulan bilgileri okumak başlıca etkinliklerinden biridir. Ağ 2.0 olarak tabir edilen İnternet'in ikinci döneminde ise, kullanıcıların rolü değişmiş ve daha çok "üretici" ve "paylaşıcı" rolleri öne

çıkıştır. Sosyal paylaşım ağları yaygın hale gelmiş, herkes bir video üreticisi ve bir yazar olabilme imkânına kavuşmuştur. Tasarım bakımından ise artık daha çok kullanıcı-odaklı tasarımlar ön plana çıkmıştır. "Ekranında Gördüğün Alacağın Sonuç Olacaktır" biçiminde Türkçeye çevirebileceğimiz "What You See Is What You Get" terimi tasarımda göz önünde bulunduran özelliklerden biri olmuş ve basit bilgisayar bilgisine sahip bir kişinin bile bir İnternet sayfası ya da bir blog üretebilmesini mümkün hale getirmiştir. Türkçede "harman" olarak ifade edebileceğimiz, birden fazla dış kaynağın bir araya gelip yeni bir hizmet sunduğu bir ağ sayfası ya da uygulama olan "mash-up"lar da bilişim uygulamalarının geldiği noktayı çok iyi özetlemektedir. Burada kısaca temel hatlarını çizdiğimiz gelişmelere ek olarak her geçen gün piyasaya sunulan yeni teknolojiler ve açık kaynak kodlu çalışmalar bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin her iş alanını olduğu gibi çeviri sektörünü de büyük ölçüde etkileyecektir. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin çeviribilimde kullanılması yazılı ve sözlü çeviri olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınacaktır; her bir ana başlık bünyesinde çeviri eğitimi ve çeviri araştırmaları konularına da değinilecektir. Her alan için temel teknolojilerden başlayıp günümüz teknolojisine kadar olan tüm gelişmeler ve bunların söz konusu alanlara etkisi irdelenecektir.

Alcina (2008) çeviri teknolojilerinin çeviri sürecindeki yerini şöyle özetlemektedir:

Aşama	Etkinlik	Bilgisayar yardımıyla çeviri döngüsü	Programlar ve kaynaklar
1	Müşteri ve çeviri işi bulma	- İnternet üzerinde müşterileri çeviri hizmeti sunulan diller, uzmanlık alan(lar)ı, sözcük başına alınan yaklaşık ücret, çalışılan formatlar, kaynak metinleri sunma yolları, mevcut altyapı ve diğer konularda yönlendirecek kadar bilgi içeren bir ağ sayfası oluşturmak - Diğer uzmanlarla e-posta, e-posta listesi, forum ya da sohbet programları aracılığıyla iletişime geçmek	HTML editörü E-posta E-posta listeleri

Aşama	Etkinlik	Bilgisayar yardımıyla çeviri döngüsü	Programlar ve kaynaklar
2	Çeviri işini alma	E-posta kullanma, dosyayı ek olarak gönderme, sanal işbirlikli çalışma ortamlarını kullanma ya da FTP yoluyla dosyaları indirme	E-posta Sanal işbirlikli çalışma ortamları FTP
3	Metni anlama	<ul style="list-style-type: none"> - İnternet üzerindeki ağ sayfaları aracılığıyla belge edinmeye yönelik araştırma - Kütüphanelerin ve kurumların İnternet üzerinde yer alan ağ sayfalarında kaynaklara başvurma - Genel ve özel alana yönelik olan, tek dilli, iki dilli ya da çokdilli elektronik sözlükleri İnternet üzerinden ya da CD-ROM üzerinden kullanma - Elektronik metin bütüncelerini İnternet üzerinden ya da CD-ROM üzerinden kullanma - Metin çözümlemesi ya da bütünce içerisinde arama ve bulma yazılımı aracılığıyla kişisel metin bütüncesinde bilgi arama - Uzman forumları aracılığıyla belirli bir konu hakkında uzmanlara danışma - E-posta listeleri, haber grupları ve sanal topluluklar aracılığıyla diğer çevirmenlere ve terim uzmanlarına danışma 	İnternet tarayıcısı Çevrimiçi veritabanları Elektronik sözlükler Çevrimiçi ya da CD-ROM üzerinde metin bütüncesi Metin çözümleme yazılımı Forumlar, e-posta listeleri, haber portalları
4	Çeviri	<ul style="list-style-type: none"> - Sözcük işlemcileri kullanma - Yazım, dilbilgisi ve üslup denetleme ve/veya düzeltme programlarını ya da sözcük işlemcide var olan ve benzer işi yapan araçları kullanma - Sözcük işlemcide yer alan gözden geçirme (belgeyi koruma ve değişiklikleri kaydetme) araçlarını kullanma - Etkileşimsel destekli çeviri yapma (çeviri bellekleri) - Bilgisayar çevirisini kullanma 	Sözcük işlemci Metin düzenleyici Yazım, dilbilgisi ve üslup denetimcileri Etkileşimsel destekli çeviri Çeviri bellekleri

Aşama	Etkinlik	Bilgisayar yardımıyla çeviri döngüsü	Programlar ve kaynaklar
5	Sunum	<ul style="list-style-type: none"> - Metnin müşteri için uygun bir formatta hazırlanması (belge sözcük işlemciler tarafından kullanılan doc ya da rtf gibi farklı formatlardan herhangi birinde ya da Masaüstü Yayıncılık programları tarafından kullanılan mif gibi formatlardan birinde ya da html gibi köprü metin formatında olabilir). - Çeviri metnini ya da diğer materyalleri (sözlükçeler, çeviri bellekleri, v.b.) e-posta aracılığıyla geri gönderme 	Dosya sıkıştırma ve sıkıştırılmış verileri açma yazılımları Sözcük işlemci Masaüstü Yayıncılık Sanal işbirlikli çalışma ortamları
6	Çeviri sonrası	<ul style="list-style-type: none"> - Kaynak ve hedef metinlerin eşleştirilerek bir çeviri belleği sistemine koyulmaya hazır hale getirilmesi - Terim veritabanlarının güncellenmesi - Otomatik sözcük sayımı - Metinlerin kişisel bütüncelere dahil edilmesi 	Metin eşleştirme yazılımları Çeviri bellekleri Terim veritabanı yönetim sistemleri

Tablo 3. Bilgisayar Sonrası Çeviri Aşamaları (Alcina, 2008)

Yukarıdaki tabloya baktığımızda çeviri işinin hemen her aşamasında teknolojinin yer aldığı görülmektedir. Bu tablodaki aşamalarda adı geçen teknolojileri ilerleyen bölümlerde ayrıntılarıyla ele alacağız. Genel bir görünüm sunmak amacıyla, burada, dünyanın en büyük çeviri ünitelerinden birini bünyesinde barındıran Avrupa Birliği'nin (yazılı) çevirmen profiline baktığımızda dil becerilerinin, tematik becerilerin ve çeviri becerilerinin yanında şu ifadeyle de karşılaşırız: “standart ofis ve otomasyon yazılımlarının yanında bilgisayar destekli çeviri ve terminoloji araçlarına hâkim olacak kapasiteye sahip olmak”¹

Avrupa Modern Diller Merkezi 2000 yılında yayımladığı Yazılı ve Sözlü Çeviri Dersleri İçin Müfredat ve Yöntembilim Geliş-

¹ http://ec.europa.eu/dgs/translation/workwithus/staff/profile/index_en.htm

tirme Çalıştayı raporunda² çeviri öğrencilerinin yeni teknolojilerle tanıştırılması ve genç çevirmenlerin sözlü video çevirisi ya da telefonda sözlü çeviri gibi yeni çalışma alanlarına, yeni medya araçlarına ve yazılımlara hazırlanması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Avrupa Çevirmenlik Yüksek Lisans Programı (European Master's in Translation) çerçevesinde 2009 yılında yayımlanan yetkinlikler³ çerçevesinde teknolojik yetkinlik de profesyonel çevirmenler ve çokdilli ve çok ortamlı iletişim alanındaki uzmanlar için sahip olunması gereken yetkinlikler arasında yer almaktadır. Bu başlık altında sıralanan alt yetkinlikler şöyledir:

- Düzeltme, çeviri, terminoloji, sayfa düzeni, belge araştırması süreçlerinde destek amaçlı bir dizi yazılımı (örneğin metin işleme, yazım ve dilbilgisi denetimi, İnternet, çeviri bellekleri, terminoloji veritabanı, ses tanıma yazılımı) etkin ve hızlı bir şekilde kullanabilmek ve ilgili süreçlere dahil edebilmek
- Bir veritabanı ve dosya oluşturabilmek ve yönetmek
- Yeni araçlara, özellikle çok ortamlı ve görsel-ışitsel materyallerin çevirisi için gerekli araçlara, uyum sağlayabilmek ve aşına olabilmek
- Farklı formatlarda ve farklı teknik medya için bir çeviri hazırlayabilmek ve üretebilmek
- Bilgisayar çevirisinin yarattığı olanakları ve kısıtları bilmek

Elinizdeki bu kitap çevirmenleri ve çevirmen adayları yukarıda belirtilen yetkinliklere bir adım daha yaklaştırebilmeyi amaçlamaktadır. Kuşkusuz, çeviri teknolojileri gittikçe büyümekte olan bir alan ve yukarıda Alcina (2008) tarafından sıralanan teknolojilerin her biri ayrıntılı incelemeyi ve tartışmayı hak etmektedir. Bu kitap ayrıntılı bir incelemeden ziyade öncül bilgileri sunmayı amaçlamaktadır.

² <http://archive.ecml.at/documents/reports/wsrep261E20007final.pdf>

³ http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf

Bowker (2002) on iki yıl önce Kingscott (1996) tarafından yapılan Şu uyarıya dikkat çekmektedir:

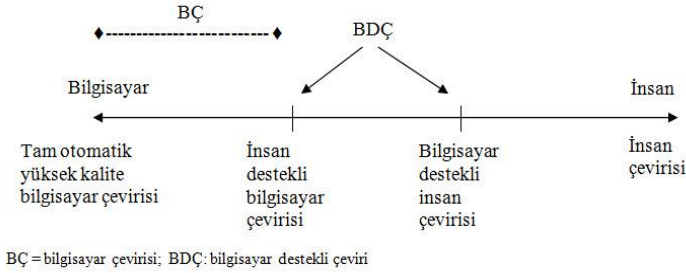
Teknoloji ile ilgili konular çevirmen yetiŐtirme programlarına eklenmedikçe üniversitede öğretilen çevirinin uygulamadan çok uzak olabileceği ve böylece bir kenara itilip çeviri iÇinde çoğunluk tarafından yersiz olarak algılanabileceği gibi gerçek bir tehlike vardır. Teknolojik ilerlemeler ve eğitsel uygulamalar arasındaki mesafe kapatılmalıdır. (s. 13-14)

Çevirmenlerin mesleklerini daha iyi icra etmek için öğrenmeleri, farkında olmaları gereken ve meslekî anlamda kendilerini geliştirmek için kullanmaları gereken teknolojileri bundan sonraki bölümlerde tek tek inceleyeceğiz.

Bölüm 1.

Yazılı Çeviride Teknoloji

Yazılı çeviri sürecinde kullanılan teknolojileri sıralamadan önce Hutchins ve Somers'in (1992) sunmuş olduğu çeviri sürecinde bilgisayarın rolünü derecelendiren diyagramı sunup söz konusu teknolojileri hem Alcina (2008)'nin aşamalandırması hem de Hutchins ve Somers (1992)'in derecelendirmesi ile ilişkilendirmek faydalı olacaktır.

Şekil 1. Çeviri türlerinin sınıflandırılması (Hutchins & Somers, An Introduction to Machine Translation, 1992)

Yukarıdaki diyagramın sağ tarafından başlayacak olursak, insan çevirisinin geçmişi ilk yazılı eserlerin ortaya çıkışına kadar uzanmaktadır. Bilgisayar destekli insan çevirisine kadar olan süreçte yapılan bütün çalışmalar bugünkü çeviri teknolojilerinin temelini atmıştır. Tüm yazılan sözlükler, yapılan terminoloji çalışmaları elektronik ortama aktarılmadan önce de bir tür teknoloji görevi görürlerken şimdi bilgisayar ortamında çevirmenler için sonsuz kolaylıklar sağlamaktadırlar.

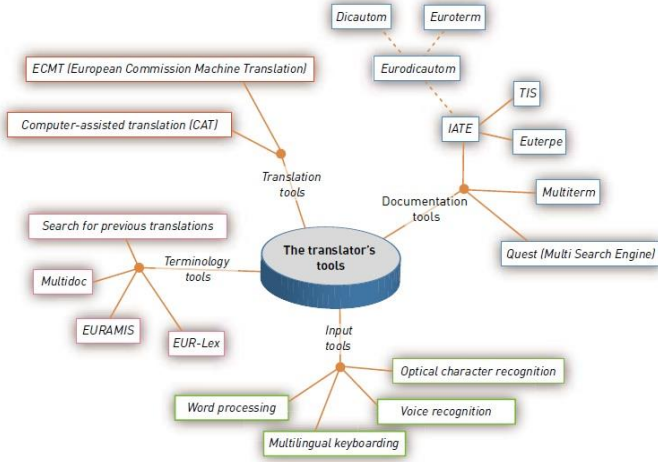
Bugün, bilgisayar destekli çeviri dendiğinde akla gelen araçlar arasında elektronik ve çevrimiçi sözlükler, tüm dil destek bileşenleriyle sözcük işlemciler genel ağ (Internet) üzerindeki dil araçları (yazım denetimi, dilbilgisi desteği gibi), yazı okuma ve konuşma tanıma yazılımları, optik karakter tanıma teknolojileri, sosyal ağlar, kendi başına Dünya Çapında Ağ, forumlar ve portallar, bütüncüler, terim bankaları, terim yönetim sistemleri, çeviri bellekleri, daha sonra insanların metni düzenlemesiyle bilgisayar çevirisi programları yer almaktadır.

Çevirinin hemen hemen her alanına bir bilgisayar desteğinin müdahil olduğunu söylemek mümkündür. Konu teknik olunca bilgisayarların sağladığı destek daha da artmaktadır. Dünyada en çok çevirinin yapıldığı kurum olarak gösterebileceğimiz Avrupa Birliği'nin bünyesinde gerçekleşen çeviri faaliyetlerinin işleyişine baktığımızda bilgisayar teknolojilerinin bu sürece ne denli dahil olduğunu rahatlıkla görebiliriz (Translation Tools and Workflow⁴). Çeviri işinin alınmasından çevirmenlere dağıtılmasına ve birimler arası iletilmesine, çevirinin icra edilmesinden gelecek çeviriler için saklanmasına kadar her aşamada kullanılan teknolojiler Avrupa Komisyonu'nda Çevirinin Tarihi adlı broşürde⁵ aşağıdaki şema ile özetlenmiştir.

---

⁴ <http://bookshop.europa.eu/en/translation-tools-and-workflow-pbHC8108467/>

⁵ http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=HC3008397

Şekil 2. Avrupa Birliği'nde Çeviri Süreci ve Araçları

Yukarıda saydığımız teknolojilerin çoğu Şekil 2'de belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, çevirmen birçok araçla çevrelenmiştir ama çeviri ediminin de tam ortasındadır. Şemaya saat yönünde bakacak olursak, IATE - Avrupa'nın Etkileşimli Terminolojisi (Interactive Terminology for Europe) aracını görürüz. Avrupa'daki en geniş çaplı terim bankası olan bu araç çevirmenler için vazgeçilmez bir destektir. Çok farklı konu alanlarında bir terimi 24 ayrı dilde araştırabilen ve sürekli güncellenen bu araç sayesinde çeviri metinler arasında bir terim birliği ve tutarlık sağlamak mümkündür. TRADOS'a ait bir yazılım olan MultiTerm de yine aynı amaçla kullanılmakta ve bu terim bankasında terimler diğer terim bankalarından aktarma, yoktan terim kayıtları oluşturma ya da çeviri sırasında terim ekleme yollarıyla sürekli genişletilebilmektedir. Çevirmenler bütün bu terminoloji araçlarına Quest adı verilen merkezî bir sistemle çok kısa sürede erişim sağlayabilmektedirler.

Saat yönünde devam ettiğimizde "girdi araçları" (input tools) olarak adlandırılan, çevirmenlerin bilgisayarlarına ya da sisteme bilgileri girmelerini kolaylaştıran araçları görürüz. Bildiğimiz

klavye ve sözcük işlemci yoluyla yazmanın dışında, ses tanıma sistemi yardımıyla sözlü metni yazılı hale getirerek ve optik karakter tanıma yardımıyla basılı metinleri dijital hale getirerek de çevirmenler sisteme girdi girebilmektedirler. Metinlerin dijital hale getirilmesi onların daha sonra diğer çeviri araçlarına eklenerek çeviri sürecini iyileştirmede ve hızlandırmada kullanılmasını ve bu metinlerin daha sağlıklı muhafaza edilmelerini sağlamaktadır.

Saatin soluna geldiğimizde terminoloji araçlarını görmekteyiz. Bu araçların başında Euramis Projesi adı verilen merkezî çeviri belleği gelmektedir. SDL TRADOS yazılımını kullanan bu sistem en geniş çaplı çeviri bellek sistemlerinden biridir. Avrupa Birliği hukukunun veritabanı olan Eur-Lex ve Multidoc aracılığıyla çevirmenler sağlam bir terim desteği alırlar ve önceki çevirilere erişim sayesinde aynı metinleri ya da bölümleri tekrar çevirmek zorunda kalmazlar.

Saati tamamlarken bilgisayarlar daha çok devreye girmekte ve çeviri işini kendisi yapmaktadır. Yine Translation Tools and Workflow broşüründen alıntı yaparak şu bilgileri vermek yerinde olur: Avrupa Komisyonu'nda yapılan çevirinin %23 ila 50'si bilgisayarlar tarafından yapılmaktadır. Bu sistem 18 dil çifti için çeviri yapabilecek kapasitededir. Avrupa Komisyonu Bilgisayar Çevirisi (AKBÇ) üç amaçla kullanılmaktadır: metinde gezinme (browsing), hedef dil için taslak oluşturma (drafting) ve en önemlisi daha sonra düzenlenmek üzere çeviri yapma (translating). Metinde gezinme daha çok metnin genel anlamını anlamak amacıyla yapılan bir işlemdir. İkincil öneme sahip olan ve sadece içeriği hakkında bilgi edinmenin yeterli olduğu metinlerin bilgisayar yardımıyla çevrilmesi yoluyla bu amaç gerçekleştirilebilmektedir. Taslak oluşturmada ise kullanıcı kendi ana dilinde bir metin oluşturduktan sonra metnin çevirisini bilgisayara yaptırmakta ve bu çeviriyi düzelterek hedef dilde yazmak istediği metni oluşturmaktadır. Son olarak, bilgisayar çevirileri insanlar tarafından düzelterek yüksek kalitede çeviriler elde edilebilmektedir.

Bundan sonraki bölümlerde yukarıda kısaca açıkladığımız belli başlı teknolojileri alt başlıklar olarak irdeleyeceğiz. İlk aklı gelen, şüphesiz, çevirmenlerin vazgeçilmez desteği olan sözlüklerdir.

1.1. Sözlükler

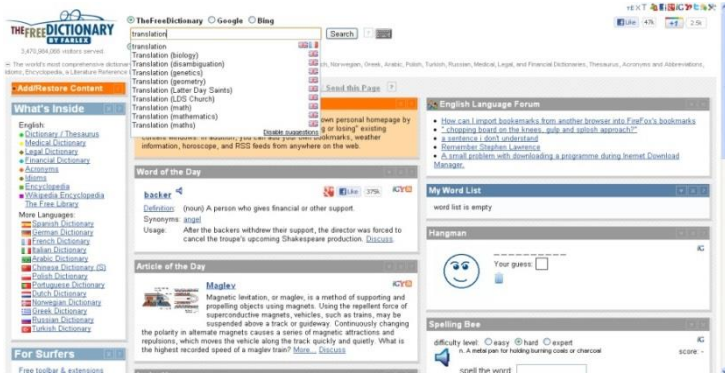
Sözlükler bugün çevirmenlerin bilgisayar ortamında en çok kullandığı kaynaklardır. Özellikle elektronik formatta yapılan çevirilerde sonsuz kolaylıklar sağlayan sözlükler iki farklı ortamda mevcuttur: CD-DVD gibi çevrimdışı ortamda kullanılan kaynaklar ve çevrimiçi ortamda kullanılan kaynaklar olarak. CD-ROM ortamında sunulan sözlüklere örnek olarak Cambridge'in Türkçe-İngilizce Sözlüğü⁶ olabilir. Basılı sözlüğün tamamını elektronik ortamda sunan bu sözlükte her sözcüğün hem İngiliz İngilizcesi hem de Amerikan İngilizesindeki sesletimleri dinlemek mümkün olmakla beraber okuyucunun kendi sesini kaydedip orijinal sesletim ile kendi sesletimini karşılaştırması için de gerekli araçlar CD-ROM'da sunulmuştur. Sözlükte aynı zamanda eşanlamlılar bölümü ve okuyucunun sözcük dağarcığını geliştirmesine yönelik alıştırmalar da yer almaktadır. Bu tür sözlükler çevirmenler için büyük kolaylıklar sağlamasına rağmen ücretli olmalarından dolayı sözlük olarak çok tercih edilen bir kaynak türü değildir. Bugün İnternet erişiminin gerek telsiz bağlantı gerekse 3G yoluyla mobil iletişim araçlarında ve bilgisayarlarda daha da yaygın ve hızlı hale geldiğini de göz önünde bulundurursak, çevrimiçi sözlüklerin daha sık kullanılan kaynaklar olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çevrimiçi sözlüklerin ortam (CD, DVD, v.b.) üzerindeki sözlükler karşısındaki avantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Bilgisayar üzerinde fazladan bir bileşen gerektirmemesi (DVD sürücüsü, CD sürücüsü, USB port, v.b.)
2. Sürekli güncellenebilmesi
3. Cep telefonu gibi mobil iletişim araçları üzerinde de çalışabilmesi

⁶ http://www.cambridge.org/elt/elt_projectpage.asp?id=2501423

4. Kullanıcıların da girdilere katkıda bulunabilmeleri
5. Çoğunun ücretsiz olması

Yukarıda sıralanan avantajlar, şüphesiz, bu kaynakları çevirmenler için gözde kılmaktadır. Özellikle özel alan çevirisi için bu alanda sıkça çeviri yapan profesyonellerin oluşturmuş olduğu ortak sözlükler aynı alanda çeviri yapan diğer çevirmenler için eşsiz bir kaynak olabilmektedir. Bu tür sözlüklere örnek olarak *The Free Dictionary* gösterilebilir. İngilizce, İspanyolca, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Çince, Portekizce, Flemenkçe, Norveççe, Yunanca, Arapça, Lehçe, Türkçe, Rusça dillerinde ve tıp, hukuk, mali terimler sözlükleri, eşanlamlılar sözlüğü, zıt anlamlılar ve kısaltmalar sözlüğü, deyimler sözlüğü ve ansiklopedi ve bir edebiyat referans kütüphanesi ve arama motorunu bünyesinde barındıran bu site bir çevirmen için değerli bir kaynaktır.

Şekil 3. thefreedictionary.com sitesi

Yukarıdaki ekran resminden de görüldüğü gibi *TheFreeDictionary*'nin en önemli özelliklerinden biri sözcüğü yazarken kullanıcıya önerilerde bulunarak daha amaca yönelik sözcük araştırmasını mümkün kılmasıdır. Ayrıca arayüz olarak da zengin olan sözlük, sözcük bilgisini geliştirmeye yönelik oyunlarla, ansiklopedik bilgilerle çevirmenler için besleyici bir kaynak

olabilmektedir. Yine başka bir özellik de, farklı dillerde arama yapabilmek için sanal klavyenin mevcut olmasıdır.

Şekil 4. thefreedictionary.com dil desteği

İkinci bir örnek ise viki formatındaki *Vikisözlük*'tür⁷. *Vikisözlük* yaklaşık 300 dilde girdiler içeren ve tamamen kullanıcılar tarafından yaratılan açık kaynak kodlu, çokdilli ve özgür bir sözlük projesidir. Henüz tamamlanmamış bir proje olmasına rağmen fikir bakımından İnternet üzerinde ne derece kapsamlı bir dil kaynağının yaratılabileceğini göstermesi bakımından Vikisözlük büyük önem arz etmektedir. İnternet ortamında farklı bileşenlerin bir araya getirilmesi ya da "harman" diyebileceğimiz "mash-up" yoluyla oluşturulan sitelerin sayısının sürekli arttığını göz önünde bulundurursak bu geniş ve kapsamlı ağ içerisinde sözlüklerin tek bir bileşen olarak bulunması gittikçe zorlaşmaktadır. Yani, sözlüğün ötesinde dil kaynakları sözlüklerin yerini almıştır.

Şüphesiz İnternet ortamında binlerce sözlük bulmak mümkündür. Çokdilli sözlükler gün geçtikçe artmakta ve resmî kurumlarca da desteklenen projeler birer büyük terim bankası haline gelmektedir. Bu tür çalışmalara terim bankaları bölümünde yer

⁷ http://tr.wiktionary.org/wiki/Ana_Sayfa

vereceğiz. Ancak İnternet üzerinde bazen çevirmenler için “hayat kurtarıcı” olabilen birçok kaynak da mevcuttur. Bu kaynaklar daha çok “yaşayan dil” odaklı olup sürekli güncellenen ve çoğu zaman geniş bir kullanıcı/editör yelpazesi tarafından düzenlenen kaynaklardır. Bu tür kaynaklara en güzel örnek urbandictionary.com olabilir. Herkesin ücretsiz üye olarak katkıda bulunabileceği bu sözlüğün içeriği daha çok argo sözcükler, kültürel ve etnik sözcükler ve sözcük öbekleri ve standart sözlüklerde bulamayacağınız ifadelerdir. 1999 yılında bir öğrenci tarafından yaratılan bu sözlük 2012 yılında 6 milyondan fazla sözcük içermektedir. İngilizceden İngilizceye bir sözlük olmasına rağmen çeviri metinlerinde karşılaşılabileceğiniz birçok argo sözcüğün ya da standart sözlüklerde karşılığını bulamayacağınız birçok ifadenin açıklamasını bu sitede bulabilirsiniz.

Avrupa Birliği Çeviri Genel Müdürlüğü'nün sitesinde⁸ de AB dillerine yönelik çok faydalı bilgilere erişmek mümkün. Bunlar aşağıdaki kategorilere göre sunulmuştur:

- Dil kaynakları ve faydalı linkler
  - AB'nin resmî dili olan 23 dile ait sözlükler, resmî ağ sayfaları, terim bankaları, kütüphane bağlantı adresleri, biçem ve dilbilgisi kılavuzları, çevrimiçi sözlükler
- Yükleniciler için kılavuz
  - yüksek kalitede çeviri için gerekli bağlantı adresleri ve kılavuzlar, AB kurumları ve mevzuatı hakkında bilgiler, Avrupa Komisyonu çevirileri için kılavuz, çeviri kontrol listesi, gözden geçirme kılavuzu, AB terminolojisi, dile özgü kurumlar arası biçem kılavuzu⁹ (style sheet), dile özgü diğer araçlar (çevrimiçi dergiler, terminoloji kaynakları, ulusal yasalar, v.b.)

⁸ http://ec.europa.eu/translation/index_en.htm

⁹ “Stil kılavuzu” olarak da adlandırılan bu terim kitapta “biçem kılavuzu” olarak anılacaktır.

- Dilleri tanıma
  - metinlerin hangi dilde yazıldığını anlamaya yönelik kaynaklar
- Anlaşılır biçimde yazma - çeviri kalitesi
  - Avrupa Komisyonu tarafından bu konuda yayımlanmış el kitabı (tüm AB dillerinde)
  - bu konuda yapılmış çalıştaylardan video dosyaları
- Özel karakter setleri
  - Unicode 6.1. Karakter Kod Tabloları, betikler (script) ve semboller
- Diller, ülkeler, para birimleri
  - ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü) dil ve ülke kodları
  - Tüm dünya ülkelerinin para birimleri

Şüphesiz, bütün bu kaynaklar bir çevirmen için büyük önem taşımakta ve hata payını azaltma yönünde büyük faydalar sağlamaktadır.

1.1.1. Bütünce temelli sözlükler

Bütünce belirli araştırma amaçları doğrultusunda sözlü ya da yazılı metinlerin bir araya getirilerek oluşturulduğu metinler topluluğuna verilen addır. Bütünceler hakkında ayrıntılı bilgiyi ilerleyen bölümlerde sunacağız. Sözlük çalışmalarında son zamanlarda bütüncelerin kullanılmasıyla beraber kullanıcılar artık bir sözcüğün sadece sözlük karşılığını değil aynı zamanda o sözcüğün kaynak ve hedef dillerde bağlam içerisinde nasıl kullanıldığına dair bilgiyi de bulabilmektedirler. Bütünce temelli sözlüklere örnek olarak Almanya'da Leipzig Üniversitesi Bilgisayar Bilimleri Doğal Dil İşleme Grubu tarafından hazırlanan çokdilli çevrimiçi sözlük¹⁰ gösterilebilir.

¹⁰ <http://corpora.uni-leipzig.de/>

kaynakları sağlamaktadır¹¹. Yazılı ve sözlü olmak üzere farklı kaynaklardan 550 milyon sözcükten oluşan bütüncede İngilizcenin sekiz ayrı çeşidinde (örneğin ABD, Büyük Britanya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika) örnekler mevcuttur. Bu tür bütüncü temelli sözlükler klasik sözlüklerin ötesinde bilgiler sunarak çevirmenlerin daha doğru seçimler yapabilmelerine olanak sağlayabilmektedirler.

1.1.2. Diğer Dil Kaynakları

Dil kaynakları, sözcüğün ötesine geçen bilgilere erişimi sağlayan, bazıları İnternet tarayıcılarına eklenilebilen araç ya da yazılımlardır. Sadece sözcüklerin farklı bir dildeki karşılığını vermekle kalmayan bu tür araçlar yazımsal, dilbilgisel, ansiklopedik bilgiler sunan araçlardır.

Sözcük işlemci yazılımlara eklemli olan ya da sonradan eklenilebilen dil araçları en basit örnek olarak gösterilebilir. Açık kaynak kodlu bir sözcük işlemci olan *OpenOffice* kullanıcılarına yaklaşık yüz farklı dilde ücretsiz sözlük ve yazım denetimi sunmaktadır. Heceleme (hyphenation) sözlüklerini de çok sayıda dilde sunan *OpenOffice*'in bir başka özelliği arayüzünün de çokdilli olmasıdır.

Çevrimiçi bir sözcük işlemci olan Google Dokümanlar (Nisan 2012'de Google Drive olarak değiştirilmiştir.) kullanıcıya aşağıdaki konularda yardımlar sunmaktadır:

1. aynı arayüz içerisinde belgeyi çevirme
2. yazımı denetleme
3. sözcük sayımı
4. seçilen sözcüğü çevirme
5. seçilen sözcüğün tanımını ve eş anlamlılarını arama
6. seçilen sözcüğü Ağ'da arama

¹¹ <http://www.collinslanguage.com/content-solutions/wordbanks?qclid=CLr10NL1z7ECFUhD3wodDxAA8A>

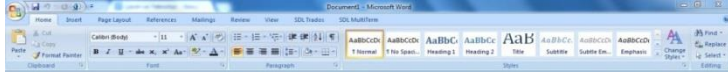
Aynı arayüz içerisinde belgeyi çevirme özelliği 53 ayrı dil arasında bilgisayar çevirisi sunmaktadır ve diğer sözcük işlemcilerinde bulunmayan bir özelliktir. Google Dokümanlar (Google Drive) yine ücretsiz çevrimiçi ofis araçları sunan bir hizmettir. Bu araçların arasında Office programları olan PowerPoint, Excel gibi programlara eşdeğer araçlar mevcuttur.

Son olarak Microsoft Office dil paketleri yerleştirilmiş versiyonlarında yer almayan dil veya dillere ilişkin dil kaynakları sunmaktadır; fakat bunlar yine ücretli olarak alınabilen Microsoft Office yazılımına ilave ücretle eklenebilen paketlerdir. Bu paketler 37'den fazla dilde yazım denetleyicisi, dilbilgisi ve biçem kılavuzu, eşanlamlılar sözlüğü, heceleyici ve çeviri sözlükleri gibi araçlar sunmaktadır. Her bir paket ortalama üç-dört ayrı dilde bu özellikleri sunmaktadır ve bu paketler ücretlidir. Bu hizmetleri özgür yazılımlar hâlihazırda sundukları için, bu ve buna benzer ücretli yazılımlara pek rağbet gösterilmemektedir.

1.2. Sözcük İşlemciler

1.2.1. Microsoft Word

Sözcük işlemci dendiğinde şüphesiz ilk akla gelen yazılım Microsoft Word'dür. Bugün bilgisayar başında çalışan birçok profesyonelin kullandığı bu yazılımın temel özelliklerinin dışında birçok kullanıcının bilmediğini düşündüğüm ve çevirmenlerin de çalışmalarında faydalanabilecekleri bazı özellikleri burada sıralamaya çalışacağım. Temel alacağımız sürüm Microsoft Office 2007. Word 2013 kullananlar <http://office.microsoft.com/tr-tr/word-help/RZ102925062.aspx> adresinden "Word 2013 uygulamasına geçme" eğitim paketi sayesinde Word'ün eski sürümleriyle de bir karşılaştırma yapma imkânı bulabilmektedir.

Şekil 6. Microsoft Word 2007 arayüzü

Şekil 6'da verilen arayüze bakarak ilk sekme olan *Home* (Giriş) ile başlayalım. Microsoft Word'ün yerelleştirilmiş versiyonlarında farklılıklar olabileceği düşüncesiyle burada yazılımın İngilizce arayüzü üzerinden bilgiler vereceğiz.

HOME / GİRİŞ

Paste Special / Özel Yapıştır

Bu özellik, kopyalanan metinleri farklı formatlarda yapıştırma seçeneği sunması bakımından bilinmesi gereken bir özelliktir.

Format Painter / Biçim Boyacısı

Metinde biçime yönelik büyük fayda sağlayan bu özellik sayesinde seçili metnin biçimini kopyalayıp başka bir metne yapıştırabilirsiniz. Örneğin, 16 punto, Georgia fontu ile koyu ve eğik olarak mavi renkte yazılmış bir metni seçerek *Biçim Boyacısı*na tıkladığınızda bu adımdan sonra seçeceğiniz metne aynı özellikleri aktarmanız mümkündür.

Show/Hide ¶ / Biçimlendirme İşaretlerini Gösterme veya Gizleme

Metni düzenlerken büyük katkısı olan bu özellik paragrafların nerede başlayıp nerede bittiğini, diğer biçime dair gizli olan işaretleri görmeyi sağlar. Yazıcıdan çıktı aldığınızda bu işaretler baskıda çıkmaz.

Sort / Sırala

Sözlük hazırlarken ya da sözcükleri alfabetik sıralamak gerektiğinde bu özellik kullanılabilir.

Styles / Stiller

Kullanıcılar hâlihazırda Word içerisinde var olan stilleri kullanabilirler ya da kendi özel stillerini oluşturarak kaydedebilirler. Bu özellik sayesinde önceden belirlenen stiller metinlere tek bir tıklamayla atanabilir.

Select Text with Similar Formatting / Benzer Biçimli Metinleri Seç

Metinde aynı şekilde biçimlendirilmiş bölümleri tek bir tıklamayla bulabilmenizi sağlar. Örneğin, 14 punto Verdana fontu ile koyu olarak yazılmış başlıkların fontunu Cambria olarak değiştirmek istediğinizde bu özelliği kullanarak metinde yer alan tüm bu başlıkları anında tespit ederek değişiklik yapabilirsiniz.

INSERT / EKLE

Bu sekmede kapak sayfası ekleme, belgeye boş bir sayfa ekleme, resim, şekil, grafik, bağlantı adresi ekleme gibi genellikle bilinen özelliklerin dışında aşağıdaki özellikler de mevcuttur.

Bookmark / Yer İşareti

Yer işareti (ya da Word'ün bazı resmî dosyalarında ya da önceki sürümlerin yerelleştirilmesinde kullanıldığı gibi “yer imi”) bir belgenin belirli bir yerine koyulabilir ve daha sonra bu işaretlenen bölüme yine Bookmark / Yer İşareti menüsünden rahatlıkla gidilebilir. Özellikle uzun metinlerde oldukça zaman kazandırabilecek bir özelliktir.

Cross-references / Çarpraz Başvuru

Bu özelliği kullanarak metin içerisinde başka bir bölüme gönderme yapıldığında okuyucunun tek bir tıklamayla istenilen bölüme yönlendirilmesi sağlanabilir. Örneğin metin içerisinde daha sonra ya da önce yer alan bir grafiğe ya da bir başlığa gönderme yapıldığında (“bkz. Sözcük İşlemciler” gibi) Çarpraz Başvuru özelliğini kullanarak ilgili yer ile gerekli bağlantı sağlanabilir.

Object / Nesne

Bu özelliği kullanarak Word dosyasının içerisine Adobe Acrobat belgesi, PowerPoint dosyası, resim, ses, video gibi çok farklı formatta belgeleri katmanız mümkündür. Ayrıca yine bu özellik sayesinde diğer Word dosyalarından da metin aktarabilirsiniz.

Symbol / Simges

Farklı dillerde ve betiklerde (script) alışan evirimenlerin sıklıkla kullandığı özelliklerden biri olan *Symbol / Simges* kullanıcıların metne özel karakterler ve simgeler girmelerini, sık kullandıkları simgeler için mevcut kısayolları kullanmak istemezlerse özel kısayollar oluşturmalarını sağlar.

PAGE LAYOUT / SAYFA DÜZENİ

Bu sekmede oldukça sık kullanılan *Kenar Boşlukları, Yönlendirme, Boyut, Satır Numaraları* gibi özelliklerin dışında aşağıdaki özellikler de dikkate değerdir.

Columns / Sütunlar

Bu özellik kullanılarak metin birden fazla sütun halinde biçimlendirilebilir.

Column - Page Break / Sütun - Sayfa Sonu

Metni sütun ya da sayfa tamamlanmadan diğer sütun ya da sayfadan devam ettirmenizi sağlayan bir özelliktir. Örneğin 15 satırlık bir metnin kalanını yeni bir başlıkla ikinci sayfadan devam etmek isteyen kullanıcı *Enter* tuşuna basarak diğer sayfaya geçmek yerine *Sayfa Sonu* girerek (yada Ctrl Enter tuşlarına basarak) diğer sayfaya geçebilir. Farklı sütunlarda ya da sayfalarda farklı biçimlendirmeler kullanılmak istendiğinde yine bu özellikten faydalanılabilir.

Continuous Page/Section Break / Sürekli Sayfa/Bölüm Sonu

Bu özelliği kullanarak aynı sayfa içerisinde metinlere farklı biçimlendirmeler atanabilir.

Sürekli bölüm sonu, sütunların sayısını değiştirmek gibi biçimlendirme değişikliklerini yeni bir sayfaya geçmeden yapmak istediğinizde yardımcı olur.

Hyphenation / Heceleme

Gerekli dil paketi hâlihazırda yüklü ise ilgili dilde heceleme özelliği kullanılabilir.

REFERENCES / BAŞVURULAR

Table of Contents / İçindekiler

Başvurular (References) sekmesinde bulunan *İçindekiler* özelliğini kullanarak metin içerisindeki başlıkları ve biçimlendirmeleri temel alarak otomatik olarak İçindekiler bölümü oluşturmak mümkündür. Metin güncellendiğinde İçindekiler bölümü de güncellenebilmektedir. Burada önemli olan nokta metni oluştururken *Stiller* bölümünden *Başlıklar* gerekli şekilde kullanmaktır. Aksi takdirde aynı formatta devam eden düz bir metinde başlıklara ve ara başlıklara ilgili stiller atanmadığı için İçindekiler komutunu girseniz dahi sonuç alamazsınız.

Footnote - Endnote / Dipnot - Sonnot

Metinlerde sık geçen bölümlerdir. Komut vererek oluşturulan dipnotlar metin güncellendiğinde ilgili bölümü temel alarak güncellenir (yerini değiştirir). Sonnotlar ise metnin sonunda yer alırlar. Dipnotları daha sonra menüden ilgili komutu vererek sonnota dönüştürmek de mümkündür.

Index / Dizin

Bu bölümde belgede geçen terimlerin, adların, yerlerin görüldükleri yerle beraber belgenin sonunda listelemeye yarayan komutlar vardır. İstenilen sözcük(ler) önce işaretlenir ve daha sonra dizine eklenir ve gerektiğinde güncellenir. Kitap, broşür, katalog gibi yayınlarda sıkça kullanılan dizinleri bu özellikler sayesinde pratik bir şekilde yaratmak mümkündür.

REVIEW / GÖZDEN GEÇİR

Çevirmenlerin en sık kullandıkları özelliklerin çoğunun bulunduğu söyleyebileceğimiz bu sekmede gözden geçirme sürecine ilişkin özellikler bulunmaktadır.

Research / Araştır

Bu özelliği kullanarak Encarta, Bing, Factiva iWorks ve High-Beam Research gibi farklı kaynaklardan araştırma yapmak mümkündür. Bu özelliği kullanmanın avantajlarından biri de Word penceresini terk etmeden araştırma işlemini yapabilmektir.

Spelling and Grammar / Yazım ve Dilbilgisi

Microsoft Word'ün sürümlerinde hâlihazırda dahil edilmiş olan dillerde yazım ve dilbilgisi kontrolü yapmak mümkündür. Örneğin Türkçe paketinde Türkçenin dışında İngilizce, Fransızca ve Almancada da yazım ve dilbilgisi kontrolü yapmak mümkündür. Yazım ve Dilbilgisi desteği bazen kullanıcılar için çok da pratik olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu ayarları değiştirmek ve kişiselleştirmek ise mümkündür. Bu

rada devreye Microsoft Office Düğmesi girer. Bu düğmeye tıkladıktan sonra Word Seçenekleri'ni ve daha sonra Yazım'ı tıklayın. Burada değiştirebileceğiniz ayarlardan bazıları şunlardır:

Büyük küçük harf kullanımı

Virgül ve noktalı virgül kullanımı

Yanlış kullanılan sözcükler

Olumsuzluk

Ad yantümceleri

İyelik ekleri ve çoğul ekleri

Noktalama işaretleri

Sorular

Sıfat yantümceleri

Özne-eylem uyuşması

Eylem tümceleri

Thesaurus / Eşanlamlılar

Özellikle B diline yapılan çevirilerde eşanlamlılar özelliği kullanılabilir. Seçilen sözcüğe sağ tıklayarak seçenekleri görebilirsiniz.

Word Count / Sözcük Sayımı

Sözcük sayımı çeviri piyasasında belki de en çok bilinen özelliktir. Bu özellik sayesinde belgenin sayfa sayısı, boşluklar dâhil ve hariç karakter sayısı, dipnotlar dâhil ve hariç ka-

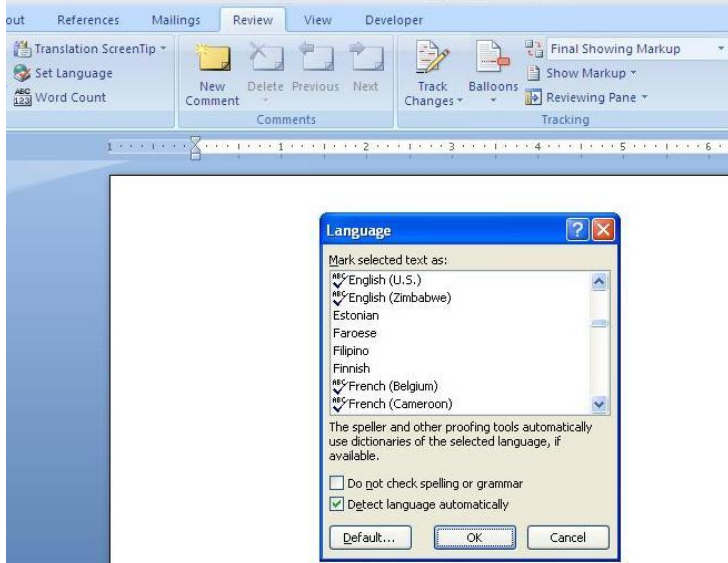
rakter/sözcük sayısı, paragraf ve satır sayısına dair istatistiksel bilgilere ulaşmak mümkündür.

Translate / Çevir

Microsoft Translator hizmetini kullanarak sunulan bilgisayar çevirisidir. Sözcükler tekil olarak çevrilebilir ya da belgenin bütün olarak çevirisi yapılabilir. Mevcut dil çifti sayısı Word'ün sürümüne göre değişmektedir.

Set Language / Dil

Bu özelliği kullanarak metinde kullanılan dili belirleyebilirsiniz. Böylelikle yazım ve dilbilgisi denetiminin doğru olarak yapılmasını sağlayabilirsiniz. Şekil 7'de görüldüğü üzere yazım ve dilbilgisi yardımı sadece yanında ✓ işareti olan dillerde mevcuttur. Diğer dilleri eklemek için Microsoft Dil Paketi almak gerekmektedir.

Şekil 7. Dil seçenekleri

New Comment / Yeni Açıklama

Belge gözden geçirme sürecinde metinde herhangi bir değişiklik yapmadan açıklama ve yorumlar eklemek için kullanılacak bir özelliktir. Birden fazla kullanıcının gireceği açıklamalar kullanıcı koduna göre belirtildiğinden olası karışıklıklar önlenebilir.

Track Changes / Değişiklikleri İzle

Oldukça faydalı olan bu özellik sayesinde metinde yapılan bütün değişiklikler (silme, ekleme, biçim değiştirme, yer değiştirme, v.b.) tarih ve zaman bilgileriyle kayıt altına alınır. Değişiklikleri tek tek ya da toplu halde kabul etmek ya da reddetmek kullanıcının seçimidir.

Final: Son: Biçimlendirmeyi Göster

Burada kullanıcı belgede yapılmış değişiklikleri gizleme olanağına sahiptir. *Gözden Geçir* sekmesinin *İzleme* grubunda *Biçimlendirmeyi Göster*'in üstündeki bölüme tıkladığınızda belgenin orijinal halini, değişikliklerin gösterildiği halini ya da değişikliklerin hâlihazırda belgeye entegre edilmiş (nerede ne değişiklik yapıldığı bilgisi olmaksızın) halini görüntüleyebilirsiniz. *Biçimlendirmeyi Göster*'in yanındaki oka tıkladığınızda ise belgede yapılan açıklamaları, biçimlendirmeleri, eklemeleri ya da çıkarmaları, biçime dair bilgileri, biçime dair yapılan değişiklikleri ya da farklı kişilerce yapılan değişiklikleri görüntüleme ya da gizleme seçeneklerini bulabilirsiniz.

Şekil 8. Değişiklikleri İzle

Compare / Karşılaştır

Bir belgenin farklı versiyonlarını karşılaştıran ve nerede ne gibi değişikliklerin yapıldığını gösteren araçtır. *Değişiklikleri İzle* özelliği kullanılmadan üzerinde değişiklikler yapılan bel-

gelerde ne gibi değişiklikler yapıldığını belirleyebilmek için kullanılabilir. Oldukça faydalı bir özelliktir.

Protect Document / Belgeyi Koru

Belge üzerinde değişiklikler yapılmasını istemediğiniz zaman kullanmanız gereken bir özelliktir. Kullanıcılara farklı ayrıcalıklar sunabilmenizi de sağlar. Örneğin belgede sadece seçilen stillere sahip bölgelerde değişiklik yapma izni verebilirsiniz ya da sadece açıklama ekleme yönünde bir izin tayin edebilirsiniz.

VIEW / GÖRÜNÜM

Yan Yana Görüntüle

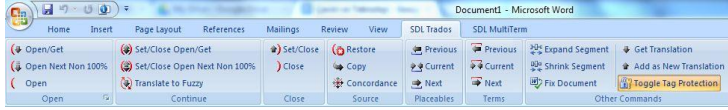
İki ayrı belgeyi yan yana görüntülemenizi sağlar. Bu özellik sayesinde çevirmen kaynak ve hedef metni yan yana koyarak metinler arasında gidip gelme işlemlerinden kurtulur. Belgeleri yatay ya da dikey olarak birlikte görüntülemek mümkündür. İki den fazla belge yatay olarak üst üste de görüntülenebilir.

Zaman Uyumlu Kaydırma

Bu özellik belgeleri yan yana görüntülediğinizde her iki metinde aynı anda ve simetrik olarak ilerlemenizi sağlar. İstenirse bu özellik devre dışı bırakılıp metinlerde ayrı ayrı elle ilerlemek de mümkündür.

DİĞER SEKMELER

Yukarıda sekmelerin dışında Şekil 9'da görüldüğü üzere, bilgisayarınızda Trados ve MultiTerm gibi çeviri bellek sistemleri ve terim yönetim sistemleri yüklü ise, bu tür programlar Word ile uyumlu çalışabildiklerinden Word menüsünde de mevcut hale gelirler. Böylelikle Word ile açılan belgeleri çevirirken bu sistemlerden faydalanarak çevirmek ve yeni çevirileri yine bu sistemlere aktarmak mümkün olur.

Şekil 9. Microsoft Word'e eklenmiş haliyle Trados menüsü

Bunların dışında Microsoft Word'e ait *Geliştirici* sekmesi isteğe bağlı olarak şeritte görüntülenebilir.

Son olarak Microsoft Office Düğmesi kullanılarak ayrıntılı seçeneklere ulaşılabilir. Örneğin bu menüden *Yeni* seçeneğini tıkladığınız zaman yüzlerce şablon görebilirsiniz ve amaçta göre önceden hazırlanmış bu belgelerin içeriğini değiştirerek biçimlendirme için harcayacağınız zamandan tasarruf edebilirsiniz.

1.2.2. Çevrimiçi Doküman Yönetim Sistemleri

Belgelerin internet bağlantısı sayesinde çevrimiçi oluşturulmasını, saklanmasını ve yine İnternet bağlantısının olduğu her yerden bu belgelere erişim sağlanmasını mümkün hale getiren sistemlere çevrimiçi doküman yönetim sistemleri denmektedir. Gün geçtikçe sayıları artan bu hizmetlerden en çok bilineni şüphesiz Google Drive'dır.

Google Drive üzerinde oluşturulan çevrimiçi belgelerin avantajlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Dokümanlara İnternet bağlantısı olan her yerde erişim
2. Dokümanların e-postayla ya da harici belleklerle taşınması sonucu versiyonlarında oluşabilecek karışıklıkların ortadan kalkması
3. Oluşturulan dokümanların istenilen kişilerce paylaşılabilmesi ve kişilere belgeyi sadece görüntüleme, belgeye sadece

yorum ekleme, belgeyi düzenleme gibi farklı rollerin atanabilmesi

4. Belgede yapılan değişikliklerin Google tarafından otomatik olarak dökümlenmesi ve istenilen versiyona tek tıklamayla dönülebilmesi

5. Oluşturulan belgelerin bilgisayara rtf, doc, odt, pdf, txt gibi farklı formatlarda indirilebilmesi

6. Oluşturulan belgelerin yine tek bir tıklamayla İnternet üzerinde yayımlanabilmesi

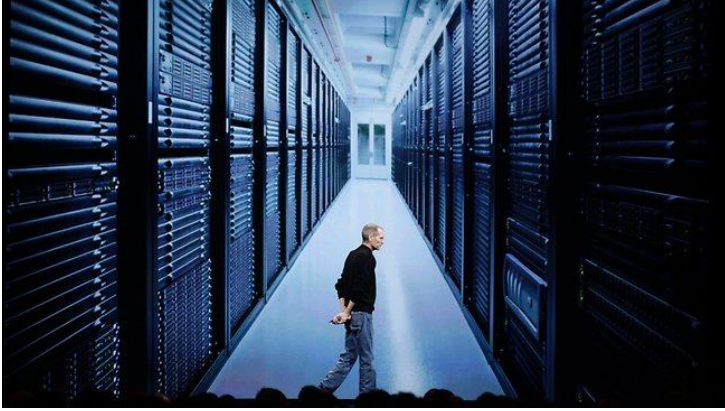
Microsoft Office'in çevrimiçi doküman yönetim sistemi olan SkyDrive¹² da Google Drive'a paralel hizmetler sunmaktadır. Kullanıcıların Microsoft Office programlarını kullanmaları için artık bu yazılım paketini almaları gerekmemektedir; İnternet bağlantısı üzerinden söz konusu programları çalıştırmaları mümkündür. Ancak bu tür çevrimiçi hizmetlere değişikliklerin takip edilmesi gibi bazı ileri fonksiyonların dahil edilmediğini de belirtmek gerekmektedir.

Google Drive ve SkyDrive dışında çevrimiçi doküman yönetim sistemleri de mevcuttur. Zoho.com, dropbox.com bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu hizmetler arasında ücretsiz kapasitesi en fazla olanı SkyDrive'dır. Bu tür hizmetlerin en büyük dezavantajı İnternet bağlantısı olmadığına programların kullanılamamasıdır. Bununla birlikte, kullanıcı, hesabını bilgisayarla senkronize edebilmektedir ve bu özellik sayesinde belgelerine İnternet bağlantısı olmadığı zaman da erişim sağlayabilmektedir. Dropbox gibi bazı hizmetlerin bilgisayara da yüklenebilmesi senkronizasyon işlemlerini kolaylaştırmaktadır. İkinci bir dezavantaj ise, her ne kadar tüm hizmet sağlayıcıları gizlilik bakımından kullanıcılara teminatlar verseler de kullanıcı hesaplarındaki tüm belgelerin hizmet sağlayıcı firmaların sunucularında olmalarıdır. Bulut depolama teknolojisi sayesinde çevrimiçi ortamda oluşturulan tüm belgeler hizmet sağlayıcıla-

---

¹² <https://skydrive.live.com>

rın merkezlerinde bulunan sunucularda depolanmaktadır. Bulut bişilim (cloud computing) “veri işleme görevlerinin paylaşılmasına, verilerin merkezî olarak depolanmasına ve bilgisayar hizmet ve kaynaklarına evrimii erişimin sağlanmasına olanak sağlamak amacıyla büyük uzak sunucu gruplarının ağ yoluyla birbirine bağlandığı İnternet-temelli bilişim”¹³ olarak tanımlanmaktadır.

şekil 10. Apple’ın eski genel müdürü Steve Jobs... Haziran 2011’de San Francisco’da düzenlenen Dünya ağında Geliştiriciler Konferansı’nda iCloud için yeni depolama merkezinin fotoğrafı önünde. Fotoğrafçı: Marcio Jose Sanchez/AP Photo

1.2.3. OneNote

Microsoft’un sayfasında¹⁴ OneNote şöyle tanıtılmaktadır:

Microsoft OneNote 2010, tüm notlarınızın ve bilgilerinizin, aradığınızı hemen bulmanızı sağlayacak güçlü arama özelliklerine yönelik ek avantajlarla ve kullanımı kolay paylaştırılmış not defterle-

¹³ <http://dictionary.reference.com/browse/cloud+computing>

¹⁴ http://office.microsoft.com/tr-tr/onenote-help/HA101829998.aspx#_Toc254270329

riyle birlikte toplanabileceği tek bir yer sunan dijital defterdir; böylece çok sayıda bilgiyi yönetebilir ve başkalarıyla daha etkili bir şekilde çalışabilirsiniz.

Kâğıt tabanlı sistemlerden, sözcük işlem programlarından, e-posta sistemlerinden ve diğer üretim programlarından farklı olarak OneNote metin, resim, dijital el yazısı, ses ve video kayıtlarını vb. bilgisayarınızdaki tek bir dijital not defterinde birleştirip düzenleyecek esnekliği sağlar. Gerekli tüm bilgileri parmak uçlarınıza taşıyarak ve bilgilerin e-posta iletilerinde, kayıt defterlerinde, dosya klasörlerinde ve yazdırılan çıktılarda arama süresini azaltarak, OneNote daha üretken olmanıza yardımcı olur.

Farklı kaynaklardan bilgileri tek bir noktada toplaması açısından hemen hemen yukarıda sayılan tüm formatlarla bir şekilde çalışmak durumunda kalan çevirmenler için, dijital bir not defteri olarak OneNote ve benzeri programlar fayda sağlayabilecek niteliktedir. OneNote, 2013 sürümüyle tüm bilgilerin SkyDrive ve SharePoint (Paylaşım Noktası) aracılığıyla otomatik olarak eşitlenmesini de sağlamaktadır.

1.3. Araç Çubukları

Araç çubukları İnternet tarayıcılarına eklenenebilen ve bağımsız olarak da çalışabilen araçlardır. Başlıca İnternet hizmet sağlayıcı şirketlerin araç çubukları genel olarak bilinen ve sıkça kullanılan araç çubuklarıdır. Bunlara örnek olarak *Yahoo!*, *Google*, *AIM*, *Bing*, *Yandex* araç çubukları gösterilebilir. Bunların arasından ortak ve diğerlerinden fazla özelliklere sahip olan Google Araç Çubuğu'nun özelliklerine bakacak olursak çevirmenlerin kullanabileceği birçok fonksiyon olduğunu görebiliriz.

Bunların en başında ağ (web) sayfalarının anında çevrilmesi özelliği bulunmaktadır. Ayarlar bölümünden varsayılan dilin belirlenmesiyle, araç çubuğu varsayılan dilin dışında bir dilde

yayımlanan sayfaların çevirisini otomatik olarak önermektedir. Aynı zamanda kullanıcı araç çubuğundaki "Çevir" butonuna tıklayarak da sayfaları ya da tek tek seçilen sözcükleri önceden belirlenmiş bir dile çevirebilmektedir. Bu özellik özel alan çevirilerinde artalan bilgilerini geliştirme amaçlı farklı dillerdeki İnternet sayfalarından araştırma yapan çevirmenler için önemlidir.

Google Araç Çubuğu'nun diğer önemli bir özelliği *Paylaşım* (Share) butonudur. Bu buton sayesinde kullanıcılar beğendikleri sayfaları 59 ayrı sosyal ağ kurma hizmetine paylaşım için sunma olanağına sahiptirler. Çevirmenler için sosyal bir ağ kurma gerek mesleki gelişimleri gerekse yeni iş olanaklarına erişim sağlamaları açısından önemli olduğundan bu özellik de büyük önem taşımaktadır.

Üçüncü özellik ise, daha sonraki bölümlerde de bahsedeceğimiz *Yer İmleme* ya da *Sık Kullanılanlara Ekleme* (Bookmarking) özelliğidir. İnternet tarayıcılarında baştan beri var olan yer imleme özelliği, sadece kullanılan bilgisayarda erişilebilir iken Google Araç Çubuğu üzerinden yapılan yer imlemelerinin en çarpıcı özelliği yer imlerinin taşınabilir olmasıdır. Bir Google hesabı ile oturum açan kullanıcı araç çubuğu üzerinden tek tuşa tıklayarak eklediği *Favori* sayfalara Google Araç Çubuğu yüklü olan herhangi bir bilgisayardan ya da <http://bookmarks.google.com> adresinden erişebilmektedir. Kullanıcı bu Favorileri kendi belirlediği etiketlerle düzenleyebilmektedir. Ancak bu Favorileri diğer kullanıcılarla doğrudan paylaşma özelliği henüz mevcut değildir. Bu özellik Sosyal İmleme bölümünde irdelenecektir. Kuşkusuz Yer İmleme özelliği diğer tüm meslek alanlarında olabileceği gibi çevirmenler için de mesleki gelişim açısından faydalı bir kaynak olarak gösterilebilir. Yukarıda sayılan araç çubuklarının dışında İnternet tarayıcısı hizmetlerinden bağımsız olan ve herhangi bir İnternet tarayıcısına eklenilebilen araç çubukları vardır. Bunlardan ikisi FoxLingo Araç Çubuğu ve Logos Araç Çubuğu'dur.

1.3.1 FoxLingo

2006 yılında piyasaya çıkarılan ve hâlâ yaygın olarak kullanılan FoxLingo yazılımı yabancı dillerde yayımlanan sitelere kolay erişim sağlayan ve çeşitli çeviri hizmetleri sunan bir yazılımdır. Günümüze kadar sürekli bir gelişim gösteren FoxLingo açık kaynak kodlu bir yazılımdır ve aşağıdaki hizmetleri kullanıcılara ücretsiz olarak sunmaktadır:

1. Ağ sayfası çevirisi: 3000'in üzerinde dil çifti arasında ağ sayfası çevirisi yapar.
2. Metin çevirisi: Arama kutusuna girilen ya da ağ sayfası üzerinde seçilen bir metni çevirir.
3. Otomatik çeviri: Ağ sayfalarının alanlarını tanıyarak otomatik olarak önceden belirlenen dile çevirir.
4. Dil kaynakları: 90'ın üzerinde dil hizmeti (ansiklopediler, yazı okuma, v.b.) sunar.
5. Sözlük: Yüksek kalitede çokdilli sözlüklere erişim sunar.
6. Yazım denetimi: Metinlerde düzeltme yapar (dilbilgisi, yazım, noktalama ve biçem).
7. Çevirerek arama yapma: Kullanıcının kendi dilinde yazdığı terimleri kullanarak yabancı kaynaklarda arama yapar.
8. Dil öğrenme: Farklı dillerde dil öğrenme sitelerine bağlantılar sunar.

Hiç kuşkusuz, FoxLingo'nun bütün bu özellikleri çevirmenlerin sıklıkla kullanabileceği özelliklerdir. Bu yazılım hem Mozilla Firefox hem de Internet Explorer internet tarayıcılarına eklenti olarak eklenilebilmektedir. Yazılım gelecekte belge ve e-posta çevirisi, beliren penceredeki metni çevirme, farklı dillerde sesli metin okuma, ses tanıma ve cep telefonu ve elektronik ajanda desteği gibi özellikleri de hizmetlerine eklemeyi planlamaktadır.

1.3.2. Logos.net

Çokdilli çeviri portalı olarak Logos.net de FoxLingo kadar geniş kapsamlı bir yazılımdır. 1979 yılında İtalya'da kurulan Logos Derneği tarafından sunulan bu kaynağın içeriğini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Sözlük: 251 dilde sözlük hizmeti sunar.
- Logos Kütüphanesi: Bir kütüphane arama motoru kaynağı içerisinde 700 milyondan fazla sözcük yer almaktadır. Bunların arasında çokdilli romanlar, teknik literatür ve çeviri metinleri de yer almaktadır.
- Çocuk Sözlüğü: Çocukların dile olan ilgilerini teşvik etmeye yönelik sözcükleri içeren 180 ayrı dilde sözlük öğrenme sürecini tetiklemek için resim ve seslerle desteklenmiştir.
- Çocuk Kütüphanesi: Çocuklarda bir ya da birden fazla dilde okumaya ilgi uyandırmak için seçilmiş popüler hikâyeler, fabllar ve metinler bu kütüphanede yer almaktadır.
- Logos Fiil Çekim Aracı 36 dilde fiil çekimi yapar.
- Logos Alıntılar: Dünyaca ünlü kişilerden alıntılar 155 ayrı dile çevrilmiştir.
- Çevrik Sözcükler: Arama kutusuna girilen harflerden üretilebilecek sözcükleri gösterir.
- Terimciler: 1244 alan terimcesi taranabilmekte ya da indirilebilmektedir.
- Gökkuşluğu (Arco Iris): 11000 film içeren İnternet televizyonu ücretsizdir.
- Profesyonel Çeviri Dersi
- Bulmaca
- Halkın Sesi (Vox Populi): Çokdilli ses arşivini oynatma ve paylaşma olanağı sağlayan bir çevrimiçi ses projesidir.

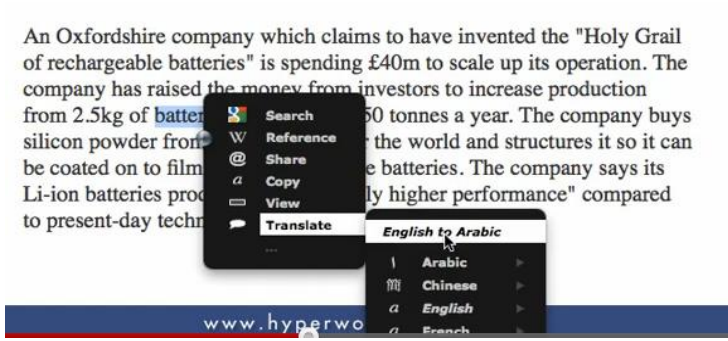
Yukarıda sayılan özelliklerin hepsi çevirmenlere hitap etmeyebilir, fakat bu denli kapsamlı bir siteden her çevirmenin yararlanabileceğini söylemek mümkündür. "Profesyonel Çeviri Dersi" ise Bruno Osimo tarafından yazılan ve 40 bölümden oluşan

Corso di Traduzione adlı kitabın Türkçe de dâhil olmak üzere 10 ayrı dilde çevirisini sunan bölümdür.

1.3.3. Liquid Words

İnternet üzerindeki bütün sözcüklerle etkileşime geçmemizi sağlayan *Liquid Words* (önceki adıyla *Hyperwords*) çeviri sürecinde kullanılacak önemli araçlardan biridir. Mozilla Firefox ve Google Chrome internet tarayıcıları ve OSX ile kullanılabilen bu aracın sözcüklerin üzerine tıklayarak sözcüğü paylaşma, kopyalama, ağ üzerinde arama, sözcük hakkında referans bilgilerine ulaşma ve sözcüğü ya da seçili metni belirli bir dile çevirme gibi özellikleri vardır. Tüm bu işlevleri gerçekleştirirken ekranda açılı olan sayfayı terk etmeme özelliği ise Liquid Words'e ek bir işlevsellik kazandırmaktadır. Sayfa üzerinde bir rakam çıkması halinde yine tek bir tıklamayla döviz kuru, uzaklık, ağırlık, sıcaklık, alan, hacim ve hız gibi ölçü birimlerinde dönüştürme yapma imkânı da sunulmaktadır. Özellikleri bir video dosyası ile daha iyi tanıtılabilecek olan bu aracın çeviri özelliğini burada bir ekran resmi ile göstermeye çalışalım. Şekil 11'de görüldüğü gibi, seçilen metne (bu sözcük ya da paragraf olabilir) ilişkin seçenekler ekranda beliren gri renkli Liquid Words baloncukuna tıklamak suretiyle kullanıcının karşısına çıkmaktadır. Kullanıcı bulunduğu ekranı terk etmeden seçeneklerden birini (örnekte İngilizceden Arapçaya çeviri) seçerek işlemlerine devam edebilmektedir.

Şekil 11. Liquid Words

1.4. İnternet Tarayıcıları ve Eklentileri

Şüphesiz, İnternet tarayıcıları çoğu çevirmenin en sık kullandığı araçlardan biridir. Bu kitapta yer alan çoğu kaynak ve araca bir İnternet tarayıcısı aracılığıyla erişim sağlandığını göz önünde bulundurursak İnternet tarayıcılarının önemini daha iyi kavrayabiliriz. İnternet tarayıcılarının çevirmenleri en çok ilgilendiren yönü bu tarayıcılara eklenebilen eklentilerdir. Burada ana İnternet tarayıcıları olan Internet Explorer, Firefox ve Chrome tarayıcılarına bakacağız.

Internet Explorer'da Sözlükler ve Referans, ve Çeviri olmak üzere iki ayrı kategoride listelenen eklentiler çevirmenler için birinci derecede faydalı olabilecek eklentilerdir. Sözlükler ve Referans kategorisinde eklenti dili İngilizce olmak üzere 28 adet eklenti mevcuttur. Türkçe eklentilerin sayısı ise 9'dur. Çeviri kategorisinde ise Türkçe eklentilerin sayısı 8 iken İngilizce eklentilerin sayısı 14'tür. Bu eklentilerden en önemlisi BingÇeviri 30 dil arasında bilgisayar çevirisi hizmeti sunmaktadır ve ağ sayfalarındaki herhangi bir metni de çevirebilmektedir. Bu hizmet The Microsoft® Translator tarafından ücretsiz sunulmaktadır.

Firefox tarayıcısına baktığımızda yukarıdakilere benzer kaynak ve araçların Dil Desteği başlığı altında toplandığını görürüz. 33 ayrı dilde eklentiler sunan Firefox'a dâhil edilen Türkçe eklentiler de mevcuttur. “Turkish Deascifier”, Türkçe karakterler olmadan (ı, ü, ğ, ş, ç, ö gibi) yazılan Türkçe bir metni doğru Türkçe karakterlerle yazılı hale getiren bir eklentidir. Örneğin “Turkce guzel bir dildir.” sözünü bu eklentiyi kullanarak tek bir tıklamayla “Türkçe güzel bir dildir.” haline dönüştürebilirsiniz. İmlâ denetimi programı olan “Türkçe İmla Denetimi” ve diğer dillerde de çalışan birkaç bilgisayar çevirisi eklentisi de (örneğin Google Çeviri eklentisi) Türkçe eklentilere örnektir.

Birçok dilde hizmet veren diğer bir eklenti de ImTranslator’dır. Hem çeviri hem de sözlük görevi gören bu eklenti 50’den fazla dil için yardım seçenekleri sunmaktadır: çevrimiçi çeviri, yazı okuma, sanal klavye, yazım denetimi, Rusça dekoder ve geri çeviri gibi. Diğer tüm eklentilerin listesine <https://addons.mozilla.org/en-US/firefox/extensions/language-support/> adresinden ulaşmak mümkündür. Bu kategori altında diğer 33 dilde toplam 500’e yakın eklenti sunan Firefox’ta ayrıca Sözlükler ve Dil Paketleri adında farklı bir kategori mevcuttur. Burada 100’den fazla sözlük ve yaklaşık 100 kadar dil paketi indirilebilmektedir.

2008 yılının sonlarında kullanıma sunulan Chrome tarayıcısı kısa zamanda en çok tercih edilen tarayıcılardan biri olmuştur. Birçok kategorideki Chrome eklentilerinin kesin sayısı bilinmemekle beraber her geçen gün artmaktadır. Eklentiler içinde “language” (dil), “translation” (çeviri) ya da “dictionary” (sözlük) anahtar sözcükleri ile arama yaptığınızda yüzlerce eklentinin listelendiğini görebilirsiniz. 2013 yılının başlarında geliştirilen yeni bir özellik¹⁵ Chrome kullanıcıların tarayıcı üzerinde yazdıkları metinleri düzeltebilmektedir. “In-browser spell-check” (tarayıcı içinde yazım denetimi) olarak adlandırılan bu özellik Türkçe de dahil birçok dilde mevcut olup tarayıcı

¹⁵ <http://support.google.com/chrome/bin/answer.py?hl=en&answer=95604>

içerisinde sıkı sıkıya tutulanlar için faydalı bir özellik olabilmektedir. Bu özelliğin bir dezavantajı gizlilik hususundadır. Google tarayıcı içerisinde yazdığınız bütün metinleri daha sonra size yazma alışkanlıklarınız doğrultusunda öneriler getirebilmek adına sunucularında saklamaktadır. Bu özelliği etkinleştirmek istediğinizde karşınıza şu ileti çıkmaktadır: “Google Chrome, tarayıcıda yazdıklarınızı Google sunucularına gönderip akıllı yazım denetimi olanağı sağlayabilir ve Google arama tarafından kullanılan yazım denetimi teknolojisini kullanmanıza olanak tanır.”

Safari, Apple şirketinin 2003 yılında piyasaya sürdüğü ve en istikrarlı tarayıcılardan biridir. Hem Mac hem de PC ortamında çalışan tarayıcıya dil ve çeviri ile ilgili eklentiler eklemek mümkündür. Son olarak en eski tarayıcılardan biri olan Opera, Firefox ve Chrome gibi iddialı tarayıcıların piyasada önemli bir yer edinmelerine rağmen hâlâ popülerliğini korumakta ve eklentileriyle çevirmenlerin rahatlıkla ve güvenle kullanabileceği bir İnternet tarayıcısı olarak durmaktadır.

1.5. Çeviri Bellekleri

Çeviri bellekleri fikir olarak 1970'lerde ortaya atılmasına rağmen 1990'lı yılların başlarında kullanılmaya başlayan ve çeviri teknolojilerinde bir devrim yaratan araçtır. Bugün Avrupa Birliği (AB) Çeviri Genel Müdürlüğü'nde kullanılan teknolojilerin başında gelen TRADOS (TRANslation and DOcumentation System [Çeviri ve Dokümantasyon Sistemi]) çeviri bellekleri dendiğinde ilk akla gelen yazılımlardan biridir. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki açık kaynak kodlu olarak üretilen çeviri bellekleri de mevcuttur ve piyasada kullanılmaktadır. Çeviri belleklerine daha ayrıntılı bakmadan önce bu aracın tarihine ve kökenine kısaca bakalım.

Martin Kay'ın 1980 yılında yayımlanan "İnsanların ve Makinaların Dil Çevirisindeki Gerçek Yeri" (The Proper Place of Men and Machines in Language Translation) çeviri belleklerinin

temelini oluşturan fikirlerin sunulduğu bir makale olmuştur. Bu makalede önerilen sistem zamanla geliştirilerek bugünkü çeviri bellekleri oluşturulmuştur. Kay (1980), makalesinde çeviri miktarının sürekli arttığına ve insanların bu talebi tam olarak karşılayamadığına ve makinelerin, yani bilgisayarların bu sürece dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Çeviri bellekleri bu noktada çevirmenlerin işini kolaylaştırmaktadır. En temel özelliği daha önce çevirisi yapılan metinlerin, sözcüklerin, sözcük gruplarının belli bir veri tabanında saklanıp daha sonra benzer metinlerin çevirisinde kullanılmasını sağlamasıdır.

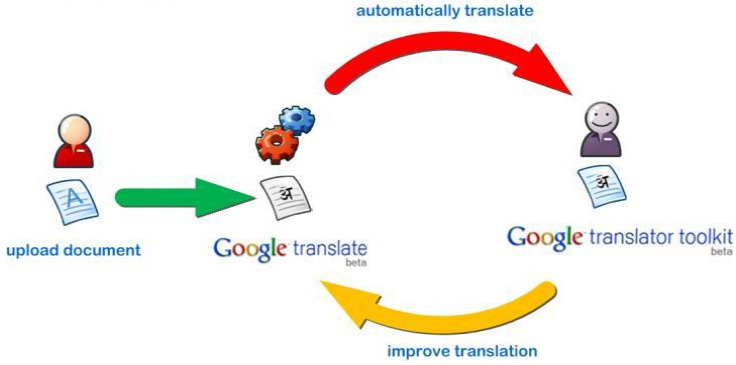
Arrouart (2003) çeviri belleklerinin sağladığı yararları şöyle sıralar:

1. Terminolojinin tekbiçimlendirilmesi (uniformization)
2. Hâlihazırda çevirisi yapılmış tümce ve tümce parçalarının bulunarak tekrar kullanıma hazır hale getirilmesi
3. Metinlerin sistematik olarak arşivlenmesi

İlk yarar terim birliği ve tutarlılık açısından büyük önem taşımaktadır ve özellikle birden fazla çevirmene dağıtılan büyük hacimli çevirilerde kendini göstermektedir. İkinci yarar ise çevirmenlere nispeten daha zor olan metin parçalarının çevirisinde büyük kolaylık sağlamaktadır. Son olarak arşivlerin uzmanlık alanına ya da müşteriye göre hazırlanması ise, çevirisi yapılan materyallere daha sonra başvurabilme ve bunları tekrar ele geçirme gibi yararlar sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak Arrouart (2003) üniversitelerin çeviri bölümlerinde çeviri belleklerinin öğretilmesi gerektiğini vurgular ve bunun için üç neden ileri sürer: Birinci neden piyasanın getirdiği zorunluluklara yanıt verebilme gereksinimidir. İkinci olarak, çeviri belleklerinin sadece çeviri alanında kullanıldığı için değil bir çevirmenin mesleki etkinliklerinin çoğunda önemi gittikçe artan genel bilişim kültürünün bir parçası olmasından dolayı öğretilmesi gerektiğini belirtir Arrouart. Son olarak da çevirmenlerin büyük çoğunluğu tarafından tanınmayan ya da değeri bilinmeyen bu tür araçların kısıtları ve olanakları konusunda genç çevirmenleri bilinçlendirmenin önemini vurgular. Çeviri belleklerine ör-

nek olarak açık kaynak kodlu bir yazılım olan BDÇ aracı [OmegaT](#) projesi gösterilebilir. Ücretli olarak kullanılacak programların arasında ise, [Trados](#), [DéjàVu](#), [MultiTrans](#), [MemoQ](#), [Across](#), [Metatexis](#) vardır.

Bunlara ek olarak Google'ın geliştirdiği ve tamamen ücretsiz kullanılabilen Çevirmen Araç Seti¹⁶, şu an için en büyük veri tabanına ulaşma potansiyeli olan bir çeviri belleği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni, bu aracı kullanarak yapılan çevirilerin, istendiği takdirde, internet bağlantısı olan tüm kullanıcıların erişimine açık hale getirilebilmesidir.

Şekil 12. Google Çevirmen Araç Kiti çeviri süreci ve aktörleri

Şekil 12'de de görüldüğü gibi, Google Çevirmen Araç Kiti ve Google Çeviri birlikte çalışmakta ve insan faktörünün de katılımıyla çeviriler gözden geçirilmektedir.

Çevirmen Araç Seti'nin özellikleri Google'ın sayfasından¹⁷ aynen aktarılmaktadır:

¹⁶ <http://translate.google.com/toolkit/>

¹⁷ <http://translate.google.com/support/toolkit/bin/answer.py?hl=tr&answer=147809>

Burada Google Çevirmen Toolkit ile neler yapabilirsiniz:

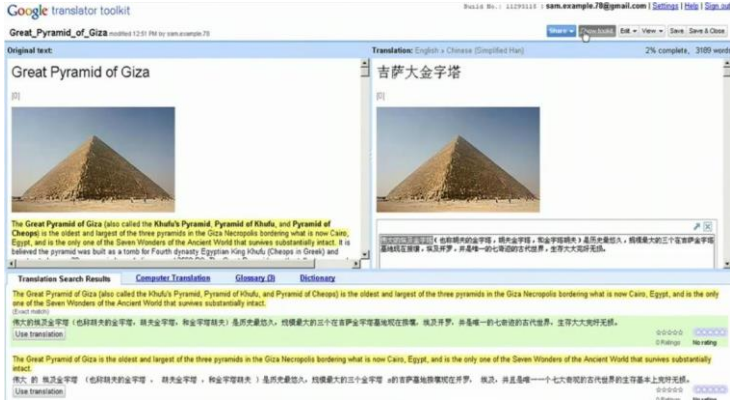
- Word belgeleri, OpenOffice, RTF, HTML, metin, Vikipedi ve knols.
- Kullanımı bir önceki insan çeviriler ve makine çevirisi 'yüklenen belgeler pretranslate için.
- Basit WYSIWYG editörü kullanın pretranslation geliştirmek.
- (By email) düzenlemek veya çevirileri görüntülemek için başkalarını davet edin.
- Seçtiğiniz kişilerle dokümanları çevrimiçi düzenleyebilir, ardından bunları çevrimiçi yayımlayabilir ve blog haline getirebilirsiniz.
- Kendi ana biçimlerde masaüstünüze indirin belgeleri --- Word, OpenOffice, RTF veya HTML.
- Sizin Wikipedia ve Vikipedi veya Knol için Knol çeviriler tekrar yayımlayın.

Burada dikkatimizi iki şey çekmektedir:

1. Bu aracın özelliklerinin ne kadar kapsamlı olduğu;
2. Bu alıntıda ki Türkçenin dilbilgisidışı kullanımı

Öncelikle bu aracın özelliklerini biraz daha açalım. Görüldüğü üzere birçok formatta belge Çevirmen Araç Seti'ni kullanarak çevrilmek üzere yüklenebilir ve yine çevrilmiş metin masaüstüne birden fazla formatta (Word, OpenOffice, RTF veya HTML) kaydedilebilir. Çevrilmek üzere yüklenen metinler için üç farklı yol ayrı ayrı ya da birlikte seçilebilir: a) Doğrudan bilgisayar çevirisine başvurmak b) Eğer varsa, önceki benzer çevirilerden faydalanarak çeviri sürecini devam ettirmek ve c) Çevrimiçi sözlükleri kullanarak metni çevirmek. Son olarak da, hedef metnin ister belirli kullanıcılarla ister dünyadaki tüm kullanıcılarla paylaşımına sunulabilmesi ya da bireysel kullanım için özel olarak kaydedilebilmesidir. Ekranda **Gördüğün Alacağın Sonuç Olacaktır (EGASO [WYSIWYG - What You See Is What You Get])** editörü olarak karşımıza çıkan Çevirmen Araç Seti ile yukarıda bahsettiğimiz gibi bir ön-çeviri (pretrans-

lation) yaratmanız da mümkün. Yine elektronik posta yoluyla istediğiniz kişi ya da kişileri çeviri projenize dahil edebilir ve projeyi birlikte yürütebilirsiniz. Arayüzün sol panelinde sürekli açık tutabileceğiniz sohbet bölümüyle de çalışma arkadaşlarınızla eşzamanlı olarak fikir alışverişinde bulunabilirsiniz. Son olarak eklenen özelliklerden biri de, youtube video dosyalarına altyazı eklemeyi. Kullanıcılar kendi yükledikleri videoları Google Çevirmen Araç Kiti'ni kullanarak çokdilli hale getirebilmektedirler.

Şekil 13. Google Çevirmen Araç Kiti

İkinci olarak, yukarıda yapmış olduğumuz alıntıdaki Türkçenin dilbilgisizliğine bakacak olursak, bu çevirinin Google'ın bilgisayar çevirisi olduğunu söyleyebiliriz. Yine aynı şekilde Çevirmen Araç Seti ile ilgili yardım makalelerinin Türkçelerinde¹⁸ bir dilbilgisizlik olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Bu da daha sonra ayrıntılı olarak değineceğimiz üzere bilgisayar çevirisi-nin kısıtlarına dikkat çekmektedir.

18

<http://translate.google.com/support/toolkit/bin/answer.py?answer=147844&cbid=-1kwyy3lgtxne&src=cb&lev=%20index>

Garcia (2010) bilgisayar çevirisinin henüz hazır durumda olup olmadığını sorguladığı araştırma çalışmasında Google Çevirmen Araç Seti'nin (GÇAS) çeviri sürecinde kullanılmasını incelemiştir. İnsan çevirisi ve GÇAS kullanımı yoluyla çeviri öğrencilerine yaptırılan çevirilerden şu sonuçlara varılmıştır: a) iki çeviri yöntemi arasında zaman bakımından bir fark gözlenmemiştir, b) bilgisayar çevirisinin üzerinden devam ettirilen çeviriler değerlendirmeciler tarafından 56 vakanın 33'ünde daha olumlu olarak değerlendirilmiştir. Buradan da bilgisayar çevirisinin sonradan düzeltilmesi yoluyla yapılan çevirilerin bazı durumlarda ve belirli dil eşlerinde (Garcia'nın çalışmasında İngilizce-Çince dil çifti) daha avantajlı olduğu sonucu çıkarılmıştır.

ÇeBeS (Çeviri Belleği Sistemleri) kullanmanın mantıksal temeli aynı çeviriyi bir daha yapmamaktır. Çevirmenler için çok değerli olan zamanın daha verimli kullanılmasını sağlaması en göze çarpan yararadır. Çevirilerde kullanılan terim karşılıklarının tutarlılığını sağlaması da çevirmenler için önemli bir katkıdır. Ayrıca, paylaşım ve aktarım uygun bir sistem olması da ÇeBeS'i cazip kılan bir özelliktir.

Çok temeline inerek, ÇeBeS, OpenOffice veya Microsoft Word gibi sözcük işlemci yazılımlarla birlikte ya da bağımsız çalışıyor ve yapılan çevirileri bir veri tabanında saklamaktadır. Tümceler ve parçalar (segment) olarak kaydedilen bu çeviriler daha sonra başka kaynak metinlerdeki aynı ya da kısmen örtüşen tümceler veya parçaların çevirisinde otomatik olarak kullanıcıya sunulmaktadır. %100 eşleşmenin olmadığı durumlarda "bulanık eşleşme" (fuzzy matching) devreye giriyor ve çevirmen böylece belli bölümlerin çevirisinden faydalanabilmektedir. 1970'li yıllarda fikir olarak ortaya atılan ve 90'lı yılların ortalarından itibaren kullanılan bu sistemlerin bugün çeviri dünyasında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dünyada çeviri etkinliğinin en çok yapıldığı kurum olan Avrupa Birliği'nde de bu teknolojinin yoğun olarak kullanıldığını dikkate alırsak, yukarıda saydığımız yararların pratikte teyit edildiğini iddia edebiliriz. Zira ÇeBeS kullanımı konusunda yapılmış geniş çaplı araştırmalar da mevcuttur.

Imperial College'tan Elina Lagoudaki'nin yaptığı ve 54 ülkeden çeviri sektöründe çalışan 847 profesyonelin yanıtladığı bir anketin¹⁹ sonuçlarına göre, ankete katılanların büyük bir çoğunluğunun (%82.5) ÇeBeS kullandığı, en popüler sistemin TRADOS olduğu, kullananların ortalama 2 ila 5 yıldır bu tür sistemleri kullandığı (anket 2007'de yayımlandı) görülmektedir. Daha birçok ayrıntılı bilginin sunulduğu bu ankete benzer bir anketin Türkiye'de de uygulanması ülkemizde böylesi bir çeviri teknolojisine olan yaklaşımları yansıtması bakımından önemli olacaktır.

ÇeBeS yeni bir teknoloji olmasına rağmen şu an piyasada var olan çeviri bellek sistemlerinin sayısı çoktur. Belli başlı çeviri bellek sistemlerinin tanıtıldığı ticari bir site olan TranslatorsTraining²⁰ sitesinde 20 farklı sistem hakkında bilgi verilmektedir. Temel olarak bu sistemlerin sağladıkları yararlar aynıdır. Biraz sabrınızı zorlayarak linkte mevcut olan sistemlerle ilgili videoları incellerseniz, bu sistemlerin arayüzlerinin hemen hemen aynı olduğunu veya çok benzediğini görebilirsiniz. Bu sistemlerin arasında çok yüksek fiyatlı ürünlerin yanında ücretsiz, açık kaynak kodlu ürünler de mevcuttur. Ayrıca Google da Çevirmen Araç Kiti adı altında çevrimiçi olmak üzere tamamen ücretsiz çeviri belleği sistemi hizmeti sunmaktadır. Şimdi bu sistemler en çok hangi çeviri türleri için ve hangi çevirmenler için yararlıdır? Nasıl kullanılır? gibi sorulara kısaca yanıt vermeye çalışalım.

Her şeyden önce ÇeBeS'in edebi çeviri için uygun bir araç olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Edebi metinlerdeki söz sanatlarının, sözcük oyunlarının, biçemlerin, sözcük seçimlerinin farklı metinlerde örtüşmesini beklemek bu metinlerin doğasına aykırı olur. Sürekli aynı konularda, aynı alanda çeviri yapan veya benzer ürün sayfalarını yerelleştiren çevirmen için

¹⁹ Lagoudaki E, Translation Memories Survey 2006: Users' perceptions around TM use, Translating & the Computer 28, ASLIB

²⁰ <http://www.translatorstraining.com/>

ideal bir araç olabilen ÇeBeS, bir defaya mahsus çeviri projeleri üzerinde çalışan veya kısa metinlerin çevirisini yapan bir çevirmen için iyi bir seçim olmayabilir.

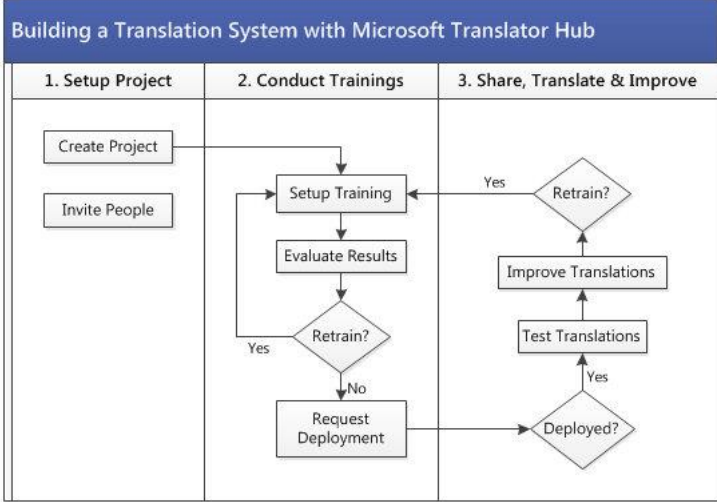
Örneğin, kullanım kılavuzları, dava metinleri, vekaletname, mali raporlar çevirisi ile sürekli uğraşan bir çevirmen çeviri bellek sistemi kullanarak önceki çevirilerden faydalanabilir ve böylelikle zaman kazanabilir. Metinlerarası terim birliği sağlayabilir ve oluşturduğu çeviri belleğini bir başkasıyla paylaşabilir veya başka bir bellekle birleştirebilir. Çeviri belleği sistemi için veri tabanı oluşturmanın üç temel yolu vardır: (a) zamanla oluşturma, (b) bir başkasının oluşturduğu veri tabanını aktarma, ve (c) paralel metin eşleştirme (Somers, 2003). Bağımsız bir çevirmenin tek başına bir veri tabanı oluşturmaları uzun zaman alacaktır; ama bir kurum içerisinde farklı çevirmenlerin ortak kullanacağı bir sisteme çevirilerini yüklemeleriyle birinci yöntem daha kısa vadede olumlu sonuçlar verebilir. İkinci yöntemde ortak çeviri belleği dosyası uzantısı (tmx - Translation Memory eXchange) olan bir dosyayı başka bir çeviri belleği sistemine aktarılması söz konusudur. Burada dikkat edilmesi gereken konu veri tabanlarının tasarımını aktarım sürecini en pürüzsüz şekilde gerçekleştirecek şekilde yapmaktır. Üçüncü yöntem olan paralel metin eşleştirme nispeten daha zor bir yöntemdir. Çevirisi yapılmış ve farklı programlarda düzenlenebilir (editable) durumda olan kaynak ve erek metinleri eşleştirerek tümceler ve parçalar eşleştirilmesi yoluyla bir veri tabanı oluşturulur. Kaynak ve erek metinlerin kâğıt üzerinde olması durumunda ise süreç daha uzar; öncelikle belgelerin taranması, optik karakter tanıma yoluyla metinlerin düzenlenebilir hale getirilmesi ve olası yanlış karakter tanımlarının düzeltilmesi gerekir.

Çeviri bellek sistemlerinin bir başka avantajı bu sistemlerin birçoğuna terminoloji yönetim sisteminin entegre edilebilmesidir. Böylelikle çevirmenler bir yandan tümce ve tümce parçaları için çeviri belleğinin önerilerini ekranlarında görürken bir yandan da sözcüklerin sözlük karşılıklarını da çeviri belleği sistemi penceresinin bir panelinde görebilirler. Terim bankala-

rının büyüklüğüne paralel olarak sözcüklerin karşılıklarını bulma zamanı da kısalmır.

Yukarıda adı geçen Google Çevirmen Araç Kiti yeni başlayanlar için kullanılabilecek ideal bir sistem olarak gösterilebilir. Google hesabı olan herkesin ücretsiz olarak kullanabileceği bu hizmete <http://translate.google.com/toolkit/> adresinden ulaşılabilir. Burada çevirmenler isteğe bağlı olarak metinlerin bilgisayar çevirisinden de faydalanabilmektedir. Bunun için de, Google Translate'in veri tabanı kullanılmaktadır. Yine aynı sistem içerisinde sözlükler oluşturarak çeviri belleği hizmetiyle entegre bir biçimde kullanabilirler. Çalışmalarını istedikleri kullanıcıyla paylaşabilir, çevirilerini Google'ın veri tabanına yükleyebilir ya da özel tutabilirler. Çevrimiçi çalışan ve dünya çapında bir çeviri veri tabanı oluşturma fikrini desteklediğinden çok olumlu bulunabilecek olan bu sistemin tamamen Google tekelinde olması ve bunun ileride telif ve yayın hakları konusunda boşluklar ve sorunlar yaratabileceğini de akılda tutmamız gerekir.

Microsoft da 2012 yılının ortalarında Microsoft Translator Hub (Microsoft Çevirmen Merkezi) adı altında Google Çevirmen Araç Kiti'ne benzer bir hizmet sundu. Şimdilik davetiye talep etmek ve aracın hangi amaçlar için kullanılacağını açıkça belirtmek suretiyle ücretsiz kullanılabilen bu hizmetin geniş çaplı bir çalışma sonucu ortaya çıkarıldığı görülmektedir.

Şekil 14. Microsoft Çevirmen Merkezi'ni Kullanarak bir Çeviri Sistemi Oluşturma

Paralel metinler yükleyerek sistemi “eğitmek” (train) mümkündür. Bu da özel projelerin yürütülmesinde kolaylık sağlayabilmektedir. Sistemi eğitmek için yüklenecek paralel metinlerin en az 10 bin tümce içermesi gerekmektedir. Bu sayı ne kadar fazla olursa sistem o kadar verimli çalışmaktadır. Daha sonra gerekli “ayarlar” (tuning) yapılarak bu verim artırılabilir. Şekil 14’te de görüldüğü üzere çeviri projelerine farklı kullanıcılar davet edilebilmektedir. Hem çizgesel (linear) olan, yani basamak basamak ilerleyen, hem de yinelemeli (recursive) olan, yani sürekli daha önceki basamaklara dönüşü mümkün kılan bu süreçte çeviriyi daha iyi hale getirmek için gerekli şartlar sunulmaktadır. Bilgisayar çevirisiyle yapılan çevirilerin sonradan düzeltisi (post-edit) sayesinde sistem öğrenmeye ve gelişmeye devam edebilmekte ve daha iyi çeviriler sunabilmektedir. Sonuç olarak, yukarıda Google örneğinde de belirttiğimiz gibi, bu çevirilerin, her ne kadar özel projeler olarak muhafaza edilse de, Microsoft’un çeviri hizmetleri için eşsiz birer veri tabanı işlevi göreceğini söylemek mümkündür.

Google Translate'e paralel bir hizmet olan Microsoft Translator'ın birçok çeviri belleği sistemine eklenilebilme özelliğini de burada hatırlatmak gerekir²¹. Bu sistemlerin arasında SDL Trados Studio, MemSource, Fluency, XTM Cloud, Lingotek, Déjà Vu, MultiCorpora, memoQ, Global Sight Clay Tablet, Wordfast, Sisulizer, Wordbee, OmegaT ve VisualTran Mate bulunmaktadır.

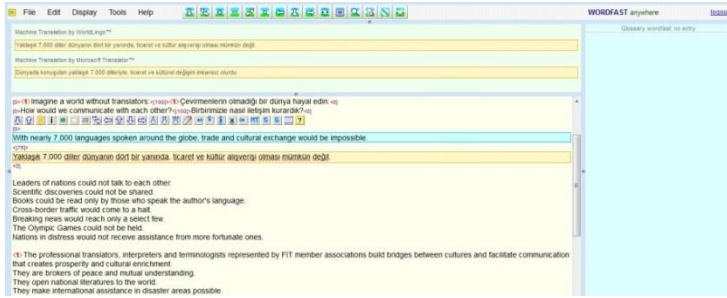
Bulut teknolojilerinin yaygınlaşması çeviri bellekleri alanında da etkisini göstermiştir ve bulut teknolojisine doğru genel bir yönelim gözlemlenmektedir. Bulut teknolojileri, hiç şüphesiz, çevirmenlerin işini büyük ölçüde kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte Google Çevirmen Araç Kiti örneğinde olduğu gibi İnternet bağlantısına bağımlı olmanın yaratabileceği riskler bulut temelli sistemler için de geçerlidir.

1.5.1. Açık kaynak kodlu ve özgür çeviri bellekleri

İnternet üzerinde ücretsiz olarak erişime açık olan çeviri bellekleri de vardır. Bunlardan en geniş çaplı olanlarından biri Glosbe'dir. <http://glosbe.com/> Glosbe, ağ üzerindeki en iyi ve en büyük çokdilli sözlük olmayı amaçlayan bir projedir. AB Çeviri Genel Müdürlüğü'nün de aralarında bulunduğu kurumlarca desteklenen projenin bir başka özelliği de, sözlük içerisindeki sözcüklerin çeviri belleği sistemleri içerisinde tümce içinde kullanımlarını sunmasıdır. Bu da bağlam konusunda yardımcı olabilmektedir. Arama sonuçlarında sözlük karşılığı, Google Çeviri karşılığı ve çeviri belleğinde sözcük veya sözcüklerin geçtiği bölümler işaretli olarak kullanıcıya sunulmaktadır ve çeviri belleği sonuçlarının kaynaklarına tıklayıp orijinal metinleri incelemek de mümkündür. Türkçe sözlük de içeren bu ve bunun gibi çokdilli kaynakların yakın gelecekte İnternet'e yüklenen ve kullanıcıların oluşturduğu içeriklerin artmasıyla daha da gelişmesi çok muhtemeldir.

²¹ <http://www.microsoft.com/en-us/translator/for-translators.aspx>

İnternet üzerinde kullanıma açık olan bir diğer çeviri bellek sistemi ise *WordFast*'tir²². WordFast aslında ücretli bir sistem olmasına rağmen Wordfast Anywhere (Her Yerde Wordfast) ürünü ücretsiz bir hizmet olarak sunulmaktadır. Bir ÇeBeS'ten bekleyebileceğiniz tüm özellikleri eksiksiz olarak sunan ürünün açık kaynak kodlu ürünlerin ve paylaşılan içeriklerin giderek arttığı dijital ortamda geleceğin vazgeçilmez kaynaklarından biri olacağını söylemek mümkündür.

Şekil 15. Wordfast ekran görüntüsü

Wordfast Anywhere (Her Yerde Wordfast) çevrimiçi bir çeviri aracı olarak çok geniş, paylaşımına açık; ama aynı zamanda özel olarak da kullanılabilen çeviri belleği sistemi sunmaktadır. Bilgisayar çevirisiyle ve terminoloji yönetim sistemiyle de birlikte çalışan bu sistemin en büyük özelliği bilgisayara herhangi bir program yüklemesi yapmadan ve ödeme yapmadan kullanılabilmesidir.

İnternet üzerinde ücretsiz olarak sunulan bir başka çeviri belleği sistemi mymemory.translated.net'tir. *MyMemory*'nin dünyanın en büyük çeviri belleği olduğu iddia edilmektedir. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi çokdilli kurumlardan belgeler içermektedir. Buradaki çeviri bellek dosyalarını tmx formatında ücretsiz indirmek ve kullanmak mümkündür.

²² <http://wordfast.net/index.php?whichpage=anywhere&lang=engb>

Erişime açık diğer bir ÇeBeS Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü'nün çeviri belleğidir. 2007 yılının Kasım ayından bu yana erişime açık olan çokdilli paralel metinler (“bibtex” [çifte metin] de denilen metinler) bütüncesine girerek kullanıcıların AB Müktesebatını görmeleri mümkündür. Yirmi iki dil çiftinde mevcut olan bu belgeleri kullanıcılar kendi bilgisayarlarına indirip istedikleri dil çiftinde çiftdilli eşleştirilmiş bütünceler oluşturabilmektedirler. Bilinen en büyük paralel bütünce olduğu iddia edilen AB Müktesebatı Bütüncesinin aşağıdaki konularda muhtemel katkıları olacağı belirtilmektedir:

- İstatistiksel Bilgisayar Çevirisi (İBÇ) için otomatik sistemlerin eğitilmesi,
- Sözlükler ve ontolojiler gibi tekdilli ve çokdilli sözcüksel ve anlambilimsel kaynaklar üretilmesi,
- Çokdilli bilgi özütleme (extraction) yazılımlarının eğitilmesi ve test edilmesi,
- Çeviri tutarlılığının otomatik olarak denetlenmesi,
- Eşleştirme (tümceler, sözcükler, vb. için) yazılımlarının test edilmesi ve karşılaştırılması.

AB Çeviri Müdürlüğü'nün Çeviri Bellek Sistemi'nde mevcut 22 dilin (İrlandaca hariç) temsil durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir²³. Verilen rakamlar yeni paralel metinler sisteme yüklenedikçe artmaktadır.

Dil	Dil kodu	Birim sayısı - 2007 yılı	Birim sayısı - 2011 yılı
İngilizce	EN	2 187 504	2 286 514
Bulgarca	BG	708 658	454 812
Çekçe	CS	890 025	1 985 152

²³ <http://langtech.jrc.it/DGT-TM.html>

Dil	Dil kodu	Birim sayısı - 2007 yılı	Birim sayısı - 2011 yılı
Danca	DA	433 871	1 997 649
Almanca	DE	532 668	1 922 568
Yunanca	EL	371 039	1 901 490
İspanyolca	ES	509 054	1 907 649
Estonca	ET	1 047 503	1 867 786
Fince	FI	514 868	1 881 558
Fransızca	FR	1 106 442	1 853 773
Macarca	HU	1 159 975	1 869 246
İtalyanca	IT	542 873	1 926 532
Litvanca	LT	1 126 255	1 867 176
Letonca	LV	1 120 835	1 859 781
Maltaca	MT	1 021 855	461 865
Hollandaca	NL	502 557	1 914 628
Lehçe	PL	1 052 136	1 879 469
Portekizce	PT	945 203	1 922 585
Romence	RO	650 735	470 303
Slovakça	SK	1 065 399	1 894 676
Slovenca	SL	1 026 668	1 903 453
İsveççe	SV	555 362	1 934 964
TOPLAM		19,071,485	37,963,629

Tablo 4. AB Çeviri Müdürlüğü'nün Çeviri Bellek Sistemi Veri Tabanı Bilgileri

Tablodan da anlaşılabilceği gibi, dört sene içerisinde veri tabanı hemen hemen iki katı büyümüştür. Bu da gösteriyor ki yakın gelecekte elektronik ortamda üretilen metin sayısının artmasıyla bu veri tabanı daha da giderek daha da genişleyecek ve bilgisayar çeviri kalitesi de yükselecektir.

Son olarak 24 dilde (Türkçe yok) arayüz seçeneği sunan OmegaT'nin²⁴ açık kaynak kodlu çeviri belleklerinin arasında en eskisi ve en istikrarlısı olduğu söylenebilir. Java kullanılarak yazılan ücretsiz çeviri belleği uygulamasının özellikleri ticari olarak piyasada bulunan eşdeğerlerinin özelliklerinin çoğuyla örtüşmektedir. Yine ücretsiz olarak kullanıcıların erişimine açık olan OmegaT+²⁵ projesi de çeviri sürecinde kullanılacak paralel metin eşleştirme ve tmx dönüştürücü gibi araçlar sunmaktadır.

1.5.2. SDL Trados

Dünyada ve ülkemizde en bilinen çeviri bellek sistemlerinden olan TRADOS (TRANslation & DOcumentation Software / Çeviri & Belgeleme Yazılımı), dil hizmetleri sağlayıcısı olan Alman şirketi *Trados GmbH* tarafından geliştirilmiş ve 1990'lı yılların hemen başlarında piyasaya sürülmüştür. Microsoft'un yerelleştirme çalışmalarında tercih ettiği bir yazılım olması nedeniyle büyük atılım yapan Trados 2005 yılında *SDL International* tarafından satın alınmıştır. Çeviri belleği sistemleri, terim yönetimi ve yazılım yerelleştirme kategorilerinde ürünler sunan şirketin SDL Trados Studio 2011 ürünü çevirmenler için büyük kolaylıklar sunmaktadır²⁶. Örneğin Bağlam Eşleşmesi (Context Match) özelliği %100 eşleme olması durumunda eşlenen segmentlerin hangi bağlamlarda kullanıldıklarına dair bilgileri de kullanıcıya sunarak çevirmenlerin yaptıkları seçimlerde daha güvenli hareket etmelerini sağlayabilmekte-

²⁴ <http://www.omegat.org/en/omegat.html>

²⁵ <http://omegatplus.sourceforge.net/OmegaT+.html>

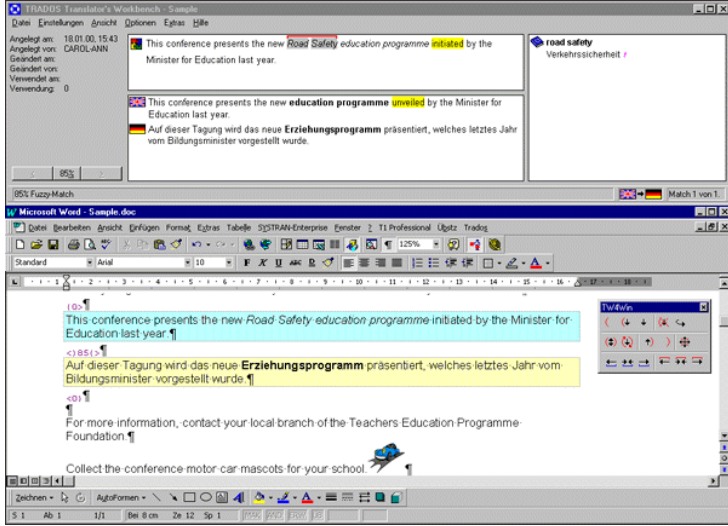
²⁶ <http://www.translationzone.com/en/translation-agency-products/desktop/sdl-trados-studio-professional/default.asp#tab3>

dir. Bir başka özellik olan QuickPlace biçimler, etiketler, yerleştirilebilirler (placeables) konusunda pratik çözümler sunarak kullanıcılara zaman kazandırmakta ve biçimsel tutarlılığa katkıda bulunmaktadır. Diğer birçok çeviri belleği sistemi gibi Trados da bilgisayar çevirisi ile birlikte çalışmaktadır²⁷. SDL Trados Studio İnternet üzerinden çalışan üç bilgisayar çevirisi sistemini desteklemektedir: SDL Enterprise Çeviri Sunucusu, Language Weaver ve Google Çeviri. Bu programlar ücretsiz ve jenerik bilgisayar çevirisi hizmeti sunmaktadırlar. [SDL Enterprise Translation Server™](#) ve [Language Weaver](#) kullanılarak, Trados'u özel olarak geliştirilmiş diğer bilgisayar çevirisi sistemleriyle eşleştirmek de mümkündür.

Bir segment için bir eşleşme bulunamadığında bilgisayar çevirisi öneri olarak kullanıcının karşısına çıkar ve son biçimlemeyle çevirisi tamamlanır. Yapılan çevirilerin gözden geçirilmesi sürecinde de Trados - aynı sisteme sahip olmasalar bile - diğer kullanıcılarla işbirliği içerisinde çalışmayı mümkün kılan araçlar (örneğin SDL Open Exchange) sunmaktadır.

---

²⁷ <http://www.translationzone.com/en/translator-solutions/automated-translation/>

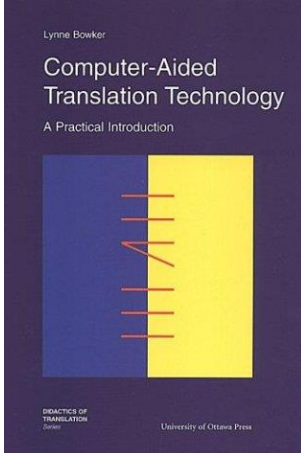
Şekil 16. Trados ekran görüntüsü

Peki SDL Trados programında çeviri süreci nasıl işliyor? Trados'un süreç bakımından genel itibariyle yukarıda kısaca bahsettiğimiz ücretsiz ve açık kaynak kodlu çeviri bellek sistemlerinden çok büyük bir farkı bulunmamaktadır. Farklı formattaki (örneğin html, xml, sgml, mif, pmd, qxd, inx, vp, rtf) metinler TagEditor'e yüklenerek formatları aynen korunarak çevrilebilmektedir²⁸. Örneğin birçok görsel bileşeni olan ppt uzantılı bir belgeyi biçime dair tüm özelliklerini aynen yansıtarak sadece yazılı metin içeren bölümlerini çevirerek hedef dile aktarabilirsiniz. SDL Trados'un bir başka özelliği yukarıda Microsoft Word ile ilgili bölümde belirttiğimiz gibi Word programı ile uyumlu çalışabilmesidir. Böylelikle kullanıcılar Word belgelerini TagEditor'e aktarmadan doğrudan Word üzerinde çevirmek suretiyle çevirilerini çeviri belleklerine aktarabilmektedirler. Son zamanlarda İnternet üzerinde karşımıza sıklıkla çıkan

içerik türlerinden olan ve Adobe Flash ile hazırlanıp hâlihazırda flash belgelerinde (*swf* uzantılı) bulunan metinlerin çevirisi için yine Adobe Flash programını kullanmak gerekecektir.

1.5.3. Metin Eşleştirme

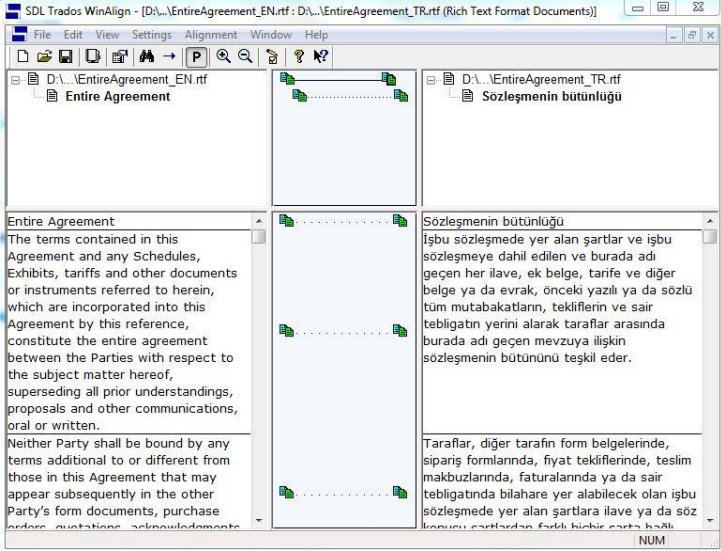
Çeviri teknolojileri konusunda deneyimli profesörlerden Kanadalı Lynne Bowker'ın *Computer-Assisted Translation Technology: A Practical Introduction (Bilgisayar Destekli Çeviri Teknolojisi: Uygulamaya Yönelik Giriş)* adlı kitabının kapağına da yansıyan metin eşleştirme (Bkz. Şekil 17), çeviri belleği sistemleri oluşturmanın temel basamaklarından biridir. Kaynak ve hedef metinlerin eşleştirme sistemine yüklenerek tümce tümce ya da daha küçük birimler halinde eşleştirilmesi sonrasında bu birimlerin çeviri bellek sistemine aktarılması sonucunda veri tabanı genişletilerek daha sonraki çevirilerde bu birimler için çeviri önerilerinin sistem tarafından sunulması sağlanmaktadır. Özellikle çokdilli yayınlar yapan kurumların veri tabanlarından elde edilecek paralel metinlerin bu amaçla kullanılması yaygın bir uygulamadır.

Şekil 17. Metin eşleştirme

SDL Trados programı kapsamında sunulan *WinAlign* uygulaması metin eşleştirmede sık kullanılan araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır ve aşağıdaki dosya türlerini desteklemektedir²⁹:

- Zengin Metin Biçimi Dosyaları / Rich Text Format Files (*.rtf)
- Çevrimiçi Yardım Dosyaları / Online Help Files (*.rtf)
- Word 2000-2003 and 2007 Dosyaları (*.doc, *.docx, *.dotx)
- HTML Dosyaları (*.htm, *.html, *.asp, *.jsp, *.aspx, *.ascx, *.inc)
- SGML (Standart Genelleştirilmiş İşaretleme Dili) Dosyaları (*.sgm, *.sgml)
- XML and XLIFF (Genişletilebilir Köprü Metin İşaretleme Dili) Dosyaları (*.xml, *.xsl, *.xlf)
- PowerPoint 2000-2003 and 2007 Dosyaları (*.ppt, *.pps, *.pot, *.pptx, *.ppsx, *.ppsm)
- Excel 2000-2003 and 2007 Dosyaları (*.xls, *.xlt, *.xlsx, *.xltx, *.xlsm)
- Windows İkili (Binary) Dosyalar (*.exe, *.dll, *.ocx, *.lng)
- RC (Kaynak) Dosyaları (*.rc, *.dlg)
- TradosTag Dosyaları (*.ttx)
- Sınırlandırılmış Metin Dosyaları / Generic Delimited Files (*.txt)
- InDesign CS2 Interchange Dosyaları (*.inx)
- Java Properties Dosyaları (*.properties)

Şekil 18. WinAlign ekran görüntüsü

Bilinen diğer bir eşleştirme aracı is ABBYY Aligner 2.0'dır³⁰. Bunların dışında ücretsiz olarak sunulan hizmetler de mevcuttur. Örneğin *bitext2tmx*³¹ adlı açık kaynak kodlu uygulama Katalanca, İspanyolca, İngilizce ve Fransızca metinleri eşleştirmek için kullanılabilen ve java üzerinden çalışan bir uygulamadır.

Kuzey Teksas Üniversitesi (University of North Texas) Bilgisayar Bilimleri ve Mühendislik Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Rada Mihalcea tarafından metin eşleştirme üzerine hazırlanmış bir ağ sayfasında³² çeşitli diller için tasarlanmış metin eşleştirme projelerini ve genel olarak metin eşleştirme ile ilgili ayrıntılı bilgi bulmak mümkündür. 2000 yılında basılan ve editörlüğünü Fransa'daki Université de Provence'ten dilbi-

³⁰ <http://www.abbyy.com/aligner/>

³¹ <http://sourceforge.net/projects/bitext2tmx/>

³² <http://www.cse.unt.edu/~rada/wa/>

lim ve bilişim profesörü Jean Véronis'in yaptığı Parallel Text Processing: Alignment and Use of Translation Corpora (Paralel Metin İşleme: Eşleştirme ve Çeviri Bütüncesinin Kullanımı) başlıklı kitapta da metin eşleştirmeleri ve çeviri konusunda farklı çalışma örnekleri mevcuttur. Son olarak Microsoft'un araştırmalarından biri olan Bilingual Sentence Aligner³³ (Çift Dilli Tümce Eşleştirici) da bu alanda çalışanlar için bir kaynak teşkil etmektedir. Yine Microsoft Research sitesinde doğal dil işleme alanında yapılan ve bilgisayar çevirisine yönelik farklı projeler ve bunlara ilişkin belge ve yayınlar listelenmektedir.

1.6. Terim Yönetim Sistemleri

Bilgisayar ortamında ve/veya bilgisayar destekli yapılan çevirilerde kullanılan sözlükler ve terim bankaları için ilgili terimlerin toplanması, saklanması ve çeviri sürecinde kullanıma sunulması görevlerinin bütünü içeren terim yönetimi için çok sayıda sistem piyasada mevcuttur. SDL Trados, Déjà Vu, MultiTrans, LogiTerm, Wordfast, MemoQ, OmegaT gibi çeviri belleği sistemlerinde terim araçları da entegre şekilde çalışmaktadır.

2004 yılında Polonya'da Kinga Maślanko tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ve 2012 yılında Kanada'da Marta Gómez Palou Allard tarafından hazırlanan doktora tezinde bu konu tüm ayrıntısıyla işlenmiştir. Özellikle ikinci çalışma terim araçlarının çeviri ortamlarına en iyi hangi şekilde entegre edilebileceği yönünde önemli katkılarda bulunmaktadır.

Kanada Kamu İşleri ve Hükümet Hizmetleri'ne bağlı Çeviri Bürosu'nun ağ sitesinde³⁴ terim yönetim sistemine ilişkin geniş çaplı bilgiye ulaşılabilir. Burada sadece bir terminoloji kaydı oluşturma sürecine ilişkin basamakları aktaracağız:

³³ <http://research.microsoft.com/en-us/downloads/aafd5dcf-4dcc-49b2-8a22-f7055113e656/>

³⁴ <http://www.termiplus.gc.ca/didacticiel-tutorial/lecon-lesson-3/lecon-lesson-3-1-eng.html>

İlk basamak *araştırma* ve bu basamağın alt aşamaları şöyle sıralanabilir:

- kavram (concept) diyagramları oluşturma
- araştırma alanını yapılandırma
- terim tarama
- tek dilde bir taban listesi oluşturma
- kavramsal çözümlene yapma
- terminoloji vaka dosyası oluşturma
- kavramları ve bunların belirttiklerini farklı dillerde eşleştirme
- kayıt oluşturma

Gerekli araştırmalar tamamlandığında ikinci aşamaya yani terim kaydının gerçekleşmesi sürecine geçiliyor ve bu sürecin de aşamaları şu şekilde sıralanıyor:

- terimleri girme
- çokdilli kayıtlar oluşturma
- metinsel destekleri seçme
- kullanıma ilişkin etiketler atama
- paylaşma

Son bölüm ise, nihai kayıtların nasıl kullanıldığına ve kayıtlarla neler yapılabileceğine ilişkindir ve bu bölüme şu basamaklar dahildir:

- içerik yönetimi
- kayıtları güncel tutma
- çapraz başvuru (cross-referencing)
- çeşitli terminoloji ürünlerinin oluşturulması

İsviçre Yazılı Çevirmenler, Terminoloji Uzmanları ve Sözlü Çevirmenler Derneği'nin³⁵ uluslararası ilişkilerinden sorumlu-

---

³⁵ <http://www.astti.ch/>

üyesi Silvia Cerrella Bauer'in kaleme aldığı ve GALA'nın³⁶ (Küreselleştirme ve Yerelleştirme Derneği) sayfasında yayımlanan yazısı terim yönetimi konusunda oldukça yol göstericidir. Yazıda terim yönetim süreci ayrıntılı olarak ele alınmakta ve bu süreçteki bazı öncül görevler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Bir belge bütüncesi oluşturma (örnek metinler, dergiler, uzman yayınlar, çeviriler, sözlükler, terimceler v.b.)
- Terim toplamada ele alınacak konuları tanımlamak üzere kurum içinden uzmanlara danışma
- Terim yönetim sistemini test etme, seçme ve kurma
- Terim yönetim sistemi için kullanıcı eğitimi
- Veri modelleme (terminolojik veri girişinin tanımlanması ve veri tabanının konfigürasyonuna ilişkin görevler)
- Gelecekte yapılacak terim yönetim uygulamaları için genel kılavuz oluşturma (örneğin bir el kitabı şeklinde)
- Kurum içi ve dışı taraflarca sağlanan mevcut terminolojiyi toplama, konsolide etme ve çıkarma (öztüleme)
- Önceden seçilmiş mevcut terminolojiyi gözden geçirme, sıralama ve dönüştürme (converting)
- Terminolojiyi terim yönetim sistemine aktarma

Terim yönetimi konusunda bir başka faydalı kaynak ise Leipzig Üniversitesi tarafından yazılı ve sözlü çeviri (Übersetzen und Dolmetschen) alanında kaynakların sunulduğu ağ sitesi olan Xlatio'da³⁷ sunulan yazılımlar listesidir. İnternet üzerinden çalışan bulut-temelli bir araç olan *TermWiki* çokdilli bir terim aracı olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda bir öğrenme ağı olarak da kullanılan TermWiki daha çok yerelleştirme projelerine yönelik oluşturulmuş bir kaynak olarak karşımıza çıkmak-

³⁶ <http://www.gala-global.org/articles/professional-corporate-terminology-management-tips-and-tricks-successful-introduction-0>

³⁷ <http://www.uni-leipzig.de/~xlatio/software/soft-termiman.htm>

tadır. Son olarak Estonya merkezli bir yazılım şirketi olan Werkdata OÜ tarafından geliştirilen ve kısmen ücretsiz olan <http://www.termbases.eu/> sitesi de terim yönetimi aracı olarak kullanılabilir. Farklı dil gruplarında kullanıcılar tarafından yüklenen terim bankaları görüntülenebilmektedir.

1.6.1. Terim Bankaları

Çeviri sürecini hızlandırmayı, çeviride kullanılan terimlerde bir birlik sağlamayı ve böylelikle çeviri kalitesini artırmayı amaçlayan bir araç olan terim bankaları uzun yıllardır çeviri sürecinde kullanılmaktadır. Bağımsız tekil bir çevirmenin de, onlarca çevirmeni bünyesinde barındıran bir kurumun da kullanabileceği bir araç olan terim bankalarını yaratmanın birkaç yolu vardır. En basit haliyle çevirmen çeviri yaptıkça karşısına çıkan yeni terimleri bir veri tabanına girmek suretiyle bir terim bankası oluşturabilir. Bunu Microsoft Office Excel, OpenOffice Calc, Google Drive Spreadsheet gibi programlarla yapmak mümkündür. Yaratılan terim bankaları csv (comma separated values / virgülle ayrılmış değerler) formatında kaydedilerek farklı çeviri belleği sistemleri ile ortak bir şekilde kullanılabilir. Terim bankalarına verilecek en güzel örnek Avrupa Birliği'nin kurumlar arası terim veri tabanı olan Inter-Active Terminology for Europe (Avrupa Etkileşimli Terminolojisi)'tur. Yaklaşık sekiz buçuk milyon terim içeren [IATE](#)³⁸ Avrupa Birliği'nin mevcut 23 resmî dilini kapsamaktadır. Halka açık olan ve çevrimiçi erişim sağlanabilen bu terim bankasına kullanıcıların da katkıda bulunması mümkün hale getirilmiştir. Terim bankası tarım, bilişim teknolojileri, hukuk gibi birçok farklı alandaki terimleri içermektedir. Bu tür terim bankaları sürekli güncellendiğinden ve aynı terimin karşılıklarını farklı dillerde sunduğundan çevirmenler için vazgeçilmez bir kaynaktırlar. Bu tür geniş çaplı terim bankalarının dışında daha özel terim bankaları da mevcuttur. [EuroTermBank](#)³⁹ buna örnek olarak gösterilebilir. Doğu Avrupa ülkelerinden AB'ye nispeten yeni üye olmuş olan Polonya, Macaristan, Estonya, Letonya ve

³⁸ <http://iate.europa.eu/>

³⁹ <http://www.eurotermbank.com/About.aspx>

Litvanya'yı kapsayan bu terim bankası da çevrimiçi erişime açıktır. [GrandDictionnaireTerminologique](http://www.granddictionnaire.com/)⁴⁰ ise iki resmî dili olan Kanada'da terim birliği oluşturmaya yönelik olan İngilizce-Fransızca-Latince dil üçlüsü için oluşturulmuş kapsamlı bir terim bankasıdır. Québec (Kebek) Fransız Dili Departmanı tarafından hazırlanan bu terim bankası da belirli dil çiftine-üçlüsüne odaklı terim bankalarındandır.

Bir başka değerli kaynak olan *EuroVoc*⁴¹ ise Avrupa Birliği etkinliklerine yönelik çokdilli ve çokdisiplinli bir eşanlamlılar sözlüğü biçiminde açılabilir. Hırvatça,Sırpça ve 22 AB dilinde terimler içeren bu sözlük Dünya Çapında Ağ Konsorsiyumu (W3C) tavsiyeleri doğrultusunda semantik ağ teknolojileri ontoloji-temelli bir sistem ile oluşturulmuştur. Bir başka önemli özelliği de kullanıcıların önerilerine açık bir sistem olmasıdır. Kullanıcılar ücretsiz olarak ister alfabetik sırayla, ister konu alanına göre 24 dilde terim listelerini XLS formatında bilgisayarlarına yükleyebilmektedirler. Daha geniş kapsamlı olan IATE (Avrupa'nın Etkileşimli Terminolojisi) 23 AB dilinde 8,4 milyon terim, 540 bin kısaltma ve 130 bin söz öbeklik içeriğiyle dünyanın en geniş çaplı terim bankası olması özelliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Eurovoc'a ek olarak, Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi (JRC) tarafından geliştirilen çokdilli endeksleme aracı JEX (JRC EuroVoc Indexer⁴²), Eurovoc'a göre AB'nin 22 resmî dilinde parlamentoya ait belgeleri otomatik olarak kategorilere ayırabilmektedir. Böylelikle çokdilli yasama metinleri kütüphaneciler ve vatandaşlar için daha erişilebilir hale gelebilmektedir. İşleyiş olarak karmaşık bir yapıya sahip olan bu tür araçlar da dil teknolojilerindeki gelişmeleri ve çalışmaların derinliğini ve bunların çeviri edimine dolaylı da olsa katkılarını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır.

⁴⁰ <http://www.granddictionnaire.com/>

⁴¹ <http://eurovoc.europa.eu/>

⁴² <http://ipsc.jrc.ec.europa.eu/index.php?id=60> ve http://ec.europa.eu/dgs/jrc/index.cfm?id=1410&obj_id=15020&dt_code=NWS&lang=en&ori=MOR

Türkçe terim bankasına en güzel örnek Türk Dil Kurumu ve Yıldız Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü tarafından hazırlanan ve fizik, iktisat, kimya, malzeme ve tıp alanlarında terimler içeren terimler sözlüğüdür. Ücretsiz üye olarak öneri de gönderilebilen bu sistemde adı geçen alanlardaki terimlerin karşılıkları İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Türkçe olmak üzere beş ayrı dilde verilmektedir. <http://sozluk.yildiz.edu.tr/> adresinden ücretsiz erişime açık olan sözlük kısıtlı sayıdaki Türkçe terim kaynaklarından biridir.

Şekil 19. Terimler Sözlüğü

Bir diğer kaynak, hiç kuşkusuz, Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu terim sözlükleridir. Toplam 66 ayrı alan için yayımlanmış ve 9 alan için de hazırlık aşamasında olan terim sözlükleri çevirmenler için çok değerli kaynaklar olarak <http://tdkterim.gov.tr> adresinde İnternette erişime açıktır. Bunların dışında yine Türk Dil Kurumu'nun internet sitesinde farklı amaçlar için kullanılabilir sözlükler (örneğin Türkçe-de Zıt Anlamlı Kelimeler Sözlüğü) mevcuttur.

İnternet üzerinde ücretsiz erişime açık olan bir diğer Türkçe-İngilizce sözlük/terim bankası [Zargan](#) veri tabanıdır. "Hukuk, tıp, sağlık, bankacılık, finans, inşaat, mimarlık, mühendislik, otomotiv, medya, muhasebe, bilişim ve bilgisayar terimleri, yer adları, kişi adları ve deyimler gibi alanlarda ve teknik

terimlerde özellikle kuvvetli olan Zargan İngilizce Sözlük'te 2012 yılı itibariyle 425.705 adet terim" olduğu belirtilmektedir.

Diğer bir popüler sözlük ve terim kaynağı dictionarist.com'dur. Dünyada en çok ziyaret edilen 20000 siteden biri olan⁴³ dictionarist.com İngilizce, İspanyolca, Portekizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça, Türkçe, Hollandaca, Yunanca, Arnavutça, Çince, Japonca ve Korece sözcüklere karşılıklar sunan ve bu sözcüklerin sesletimlerini de ses çıktısı olarak veren çokdilli bir sözlük ve terim bankasıdır. Sitenin kim tarafından hazırlandığı ve maddi olarak kim tarafından desteklendiği açıklanmasa da dictionarist.com çok rağbet gören bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özel adların yazılışları ve sesletimleri dillere göre farklılık göstermektedir. Çevirilerde sık sık karşılaşılan özel adların, kurum adlarının doğru ve tutarlı bir şekilde aktarılabilmesine yardımcı olabilecek bir araç JRC-Adlar⁴⁴ (JRC-Names)'dir. Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi (JRC) tarafından geliştirilen JRC-Adlar karşımıza farklı dillerde çıkan kişi ve kurum adlarının toplandığı ve İnternet üzerinden kullanılabilir kamuya açık bir veri tabanı. Örneğin bir devlet başkanının adı çok farklı şekillerde yazılabilmekte ve telaffuz edilebilmektedir. Bir ad Latin, Yunan, Arap, Kiril, Japon, Çin, Gürcü gibi farklı betiklerde (script) yazılabilmektedir. Şekil 20'de Kübalı lider Fidel Kastro (eminim şu anda bu adın Türkçede "Fidel Castro" olarak yazılması gerektiğini düşünenler olacaktır) adına ilişkin veriler sunulmaktadır.

⁴³ <http://www.alexa.com/siteinfo/dictionarist.com>

⁴⁴ <http://langtech.jrc.it/JRC-Names.html>

The screenshot shows the EMM NewsExplorer interface for the entity 'Fidel Castro'. The page is titled 'Fidel Castro' and provides information updated on Tuesday, July 10, 2012. The main content area is divided into several sections: 'Names' (listing various names in different languages), 'Key titles and phrases' (listing various titles and roles), 'External resources' (including a portrait of Fidel Castro), and 'Explore Relations' (showing a network diagram). Below these sections, there is a 'Latest Clusters - English' section with a list of news items and a 'Timeline' section showing a calendar for July 2012.

Şekil 20. Fidel Castro'nun ad künyesi

JRC-Adlar'ın sunduğu bilgiler şöyle listelenebilir⁴⁵:

- Adlar
- İlgili adla beraber kullanılan unvanlar ve sözcük öbekleri
- Dış kaynaklar (ilgili adla ilgili diğer kaynaklarda mevcut olan bilgiler)
- İlgili adın geçtiği haber metinleri (farklı dillerde)
- İlgili addan farklı dillerde alıntı sözler
- İlgili adla ilgili farklı dillerde alıntı sözler
- İlgili adla bağlantılı olan diğer adlar (örneğin Fidel Kastro - Raul Kastro)
- Adlar arası bağlantıların görsel olarak sunumu

1.6.2. Terim özütleme/çıkarma

Terim özütleme veya terim çıkarma, metinlerde geçen terimlere tek tek tespit ederek terim veri tabanında veya herhangi bir terim çalışmasında kullanmak üzere kaydetme işlemidir. Kü-

⁴⁵ http://emm.newsexplorer.eu/NewsExplorer/readme.html#entity_page

çük ölçekli metinlerde elle (manüel) yapılabilen bu işlem, ölçek yükseldikçe bilgisayar kullanımını gerektirecektir. Zira, bugün terminoloji çalışmalarının çoğu bu yolla yapılmaktadır. Bu amaçla kullanılan araçlar Kanada Çeviri Dairesi'nin Terminoloji El Kitabı'nda şöyle sıralanmaktadır:

- Elektronik metin bütüncesi ve optik karakter tanıma
- Bilgisayar destekli terim özütleme/çıkarma araçları
- Otomatik terim özütleme/çıkarma araçları
- Bütünce içerisinde arama ve bulma yazılımları

Kanada devletinin Çeviri Dairesi'nin ağ sitesinde⁴⁶ yayımlanan fakat şu anda arşiv olarak mevcut olan Terminoloji El Kitabı terminoloji çalışmaları ve araçları konusunda başvurulabilecek en önemli ve kapsamlı kaynaklardan biridir. Yine aynı el kitabında⁴⁷ çift dilli bir terim özütleme/çıkarma örneği sunulmaktadır. Şekil 21 ve 22'de İngilizce ve Fransızca metinlerden çıkarılan terimler daha sonra eşleştirilerek, farklı alanlara göre kodlandırılarak ve tercihe göre diğer meta bilgiler eklenerek terim bankalarına ve çeviri bellek sistemlerine aktarılacak suretiyle gelecekteki çeviri süreçlerine dahil edilebilmektedir.

Thermoluminescent Dosimeters (TLD)
Thermoluminescent dosimeters are supplied by the Bureau of Radiation and Medical Devices as a part of the Thermoluminescent Dosimetry Service which has existed nationwide since 1976. [The TLD monitors both the whole body and skin dose to which you have been exposed during the course of your work. The TLD consists of an inner plaque and plaque holder. Two lithium fluoride thermoluminescent chips (one for whole body and one for skin dose) are mounted on the inner plaque. When gamma rays strike the thermoluminescent chip, some of the electrons are displaced. These electrons are stored in the chip to be read at a later date] by a TLD reader at the Bureau of Radiation and Medical Devices. This reading provides a measure of the dose you have absorbed during the period the TLD was worn.

(CC-172-5E*1989***7-8)

Şekil 21. İngilizce metinden çıkarılan terimler

⁴⁶ <http://www.btb.gc.ca/btb.php?lang=eng&cont=705>

⁴⁷ <http://www.btb.gc.ca/btb.php?lang=eng&cont=698#fig23a>

Dosimètres thermoluminescents (DTL)

Les dosimètres thermoluminescents sont fournis aux opérateurs par le Bureau de la radioprotection et des instruments médicaux dans le cadre du service de dosimétrie thermoluminescente qui existe partout au pays depuis 1976. [Le dosimètre DTL contrôle en permanence la dose que le corps entier et la peau reçoivent durant le travail. Le dosimètre est formé d'une plaque intérieure et d'un porte-plaque. Deux cristaux thermoluminescents au fluorure de lithium (un pour le corps entier et l'autre pour la peau) sont montés sur la plaque intérieure. Lorsque le rayonnement gamma frappe le cristal thermoluminescent, il déplace certains des électrons. Ces électrons demeurent dans le cristal, lequel sera ensuite interprété par le lecteur de DTL] du Bureau de la radioprotection et des instruments médicaux. Cette lecture indique la dose absorbée pendant que le DTL a été porté.

(CC-172-5F*1989***7-8)

Şekil 22. Fransızca metinden çıkarılan terimler

Terim özütleme/çıkarma araçları genellikle birçok çeviri belleği sisteminde hâlihazırda mevcuttur. Amerika Birleşik Devletleri'nden Michelle adında bir çevirmen bloğunda⁴⁸ bu konuya değinmiş ve uzun süreli çalışma ve araştırmaları sonrasında terim özütleme/çıkarma araçlarını listelemiştir:

Bu listelerde göze çarpan ücretsiz araçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

<http://labs.translated.net/terminology-extraction/>
<http://www.nactem.ac.uk/software/termine/>
<http://fivefilters.org/term-extraction/>

Monterey Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü'nün Çeviri ve Yerelleştirme Yönetimi Programı'nın başkanı olan Uwe Mugge de bloğunda⁴⁹ *Ten Things You Should Know about Automatic Terminology Extraction (Otomatik Terminoloji Özütleme/Çıkarma Hakkında Bilmeniz Gereken 10 Şey)* başlıklı bir yazı yayımlamıştır. Terminoloji çalışmaları yürüten çevirmenlerin bu deneyimli profesörün tavsiyelerini okumaları işlerini kolaylaştıracaktır.

⁴⁸ <http://michellez1231.blogspot.com/2010/07/research-on-terminology-extraction.html>

⁴⁹ <http://blog.csoftintl.com/ten-things-you-should-know-about-automatic-terminology-extraction-part-one/>

1.7. Bütünceler

Çeviri sürecine ve çeviri eğitimine dahil edildiği takdirde büyük yararlar sunabilecek bir diğer araç da bütüncelerdir. Türkçe “derlem” olarak da adlandırılan bütünceler hâlihazırda yabancı dil eğitiminde kullanılmaktadır. Québec (Kebek) Üniversitesi Montréal (Monreal) Kampüsü’nden Tom Cobb ve arkadaşlarının uzun yıllar üzerinde çalıştıkları ürün olan ağ üzerinde veriyeye dayalı dil öğrenimi kaynağı *Compleat Lexical Tutor*⁵⁰ ücretsiz erişime açık engin içeriğiyle Fransızca ve İngilizce alanlarında çalışan çevirmenler için yararlı bir kaynak olabilir. Bütünceler sözcüklerin belirli bağlamlarda nasıl kullanıldığını kısa sürede kullanıcılara sunması bakımından çevirmenlere de büyük kolaylıklar sağlayabilirler (Bowker, 2000; Olohan, 2004). İtalya’da Bologna Üniversitesi’nden Bernardini (2004) bütünce dilbilimin bugün ulaştığı başarıyı bilgisayar teknolojilerindeki büyük ilerlemelere bağlamakta ve bu ilerlemelerin bütünce oluşturulmasının ve/veya çözümlenmesinin mümkün hale gelmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Çeviribilim alanında prestijli süreli yayınlardan olan *Meta: Translator’s Journal* 2011 yılının 2. sayısını⁵¹ özel olarak Çeviribilim ve Terimbilimde Bütünceler ve Araştırma başlığı altında çıkarmış ve bu alanda yapılan çeşitli çalışmaları sunmuştur. Şekil 23’te dil ya da çeviri öğrencilerinin kullanım şekli konusunda karışıklık yaşayabilecekleri iki farklı kalıbın gerçek hayatta nasıl kullanıldığına dair bir bütünce yazılımı çıktısı sunulmaktadır.

Marco Borrillo ve Van Lawick (2009) bütünce kullanarak çeviri ödevleri ve alıştırmaları tasarlanabileceğini öne sürmektedirler. Çokdilli, karşılaştırılabilir ya da paralel bütünceler kullanılarak aşağıdaki alıştırmalar hazırlanabilir:

1. Çiftdilli bütünceyle boşluk doldurma alıştırmaları
2. Öğrenci bütünceyiyle çoktan seçmeli alıştırmalar

⁵⁰ <http://www.lextutor.ca/>

⁵¹ Meta 2011 56,2 Corpora and Research in Terminology and Translation Studies

3. Bütünce içerisinde arama ve bulma yazılımları tarafından sağlanan kısa pasajların çevirisi alıştırmaları
4. Bütünce içerisinde arama ve bulma (concordancing) çözümlenmeleri alıştırmaları

Birinci alıştırmada öğrenciler kaynak ve erek metinlerdeki boşlukları doldurarak sorun teşkil eden noktalara odaklanabilmektedirler. İkincisinde ise, öğrenciler kaynak metne ve kaynak metnin segmentlerinin çevirilerinden oluşturulan seçeneklere bakarak doğru ve yanlış çevirileri belirleyebilmektedirler. Yazılımın belli metin segmentleri için sunduğu sonuçlardan alıştırmalar derleyerek öğretmen, üçüncü alıştırmada, öğrencilerin bu kısa metinleri çevirmelerini isteyebilmektedir. Son olarak bütünceler bir dokümantasyon aracı olarak kullanılabilir ve belirli çeviri sorunlarının nasıl giderildiği paralel metinler incelenerek gözlemlenebilir. Beeby, Rodríguez Inés ve Sánchez-Gijón (2009) bütüncelerin çeviri sürecinin farklı safhalarında nasıl kullanıldığına ilişkin çalışmaları derlemiştir.

Şekil 23. “in spite of” söz öbeğinin bağlam içinde kullanımı

Bernardini (2004)'ye göre “sadece çeviri yardım aracı değil kişisel öğrenim etkinlikleri kaynağı olarak da” (s. 108-9) bütünceler öğrencilere şu fırsatları sunmaktadır:

- Dilbilimsel, toplumsal-kültürel ve söylemsel farkında-lıklarını artırmak
- Başarılı iletişim (dolayısıyla çeviri) için gerekli beceri-leri geliştirmek
- Bugün daha etkin ve özerk şekilde öğrenmeyi öğre-nerek başarılı dil kullanıcıları ve öğrencileri olmak ve böylelikle yarının başarılı dil ustaları olmak

Discovering the hidden treasure on the Internet: using Google to uncover the veil of phraseology (Genel Ağdaki Gizli Hazineyi Keşfetmek: Deyişbilim Örtüsünü Google ile Kaldırmak) başlıklı makalesinde Shei (2008) Google'ın dil öğrenenler, öğretenler ve araştırmacılar için eşsiz ve engin bir bütünce kaynağı olabileceğini belirtir. Google ve diğer başlıca arama motorları çevrimiçi bütüncesi henüz oluşturul-mamış olan daha az sıklıkla öğretilen diller için çok yararlı kaynaklar olabilmektedir. Bu devasa kaynakların ücretsiz ve her saniye güncelleniyor oluşu da önemlerini artırmaktadır. B diline yapılan çevirilerde (örneğin anadili Türkçe olan birinin İngilizceye yaptığı çevirilerde) çevirmen hedef dilde kullanı-mından emin olamadığı ifadeleri Google ya da başka bir arama motorunda tırnak işaretleri (") içerisinde arayarak öz-gün metinlere inceleyerek kontrol etme şansına sahip olabilir.

Stanford Üniversitesi Doğal Dil İşleme Grubunun ayrıntılı bir çalışma sonucunda sunduğu bütünce temelli ve bilişimsel (bilgisayarlı) dilbilim araştırmalarına dayanan kaynakları sun-duğu ağ sayfasında sözlüklere, bilgisayar çevirisine, ağaç bankasına (treebank) [Ayrıştırılmış (parsed) bütünce olarak da bilinen ağaç bankası her bir tümcesi ayrıştırılan, yani söz-dizimsel yapısı notlarla açıklanan metin bütünce-sidir⁵².], söz-cüksel ve biçimbirimsel kaynaklara yönelik birçok bağlantı adresi bulmak mümkündür⁵³. Daha çok bilişimsel dilbilimcile-re yönelik olan bu sayfa, çeviriye yönelik kullanılan bütünce-lerin ve bilgisayar çevirisi veritabanlarının ne kadar ayrıntılı ve yoğun çalışmalar sonucu elde edildiğini gösteren örnek-

⁵² <http://en.wikipedia.org/wiki/Treebank>

⁵³ <http://nlp.stanford.edu/links/statnlp.html>

lerden biri olması açısından önemlidir. Son olarak *LetsMT!*⁵⁴ projesi kapsamında da bütüncü çalışmaları yapılmakta ve farklı dil çiftleri/grupları için bütüncüler kullanıcılara sunulmaktadır. Bütüncülerin en çok katkıda bulunduğu alanlardan birisi de şüphesiz bilgisayar çevirisidir.

1.8. Bilgisayar Çevirisi

Bilgisayar çevirisi konusuna girmeden önce Princeton (Pirins-tin) Üniversitesi'nden David Bellos'un *O kulağındaki şey balık mı? (Is that a fish in your ear?)* kitabından bir alıntıyla başla-yacağız ama önce, “birinin kulağında balık olması” ne anlama geliyor, ona bakalım.

İngiliz yazar Douglas Noel Adams'ın kitabı *Otostopçunun Ga-laksi Rehberi* adlı kitap serisinde Arthur Dent adlı karakterin kulağına sokarak tüm dillerde söylenenleri anlamasını sağla-yan şeyin adı Babil Balığı'dır. Mitolojide insanların Tanrı'ya ulaşmak için inşa ettikleri Babil Kulesi'nin inşası, Tanrı tarafın-dan insanların bir araya gelip kuleyi inşa etmelerini önlemek amacıyla ayrı diller tayin edilerek dünyanın dört bir yanına yayılmasıyla durmuştur. Babil Balığı biraz da bu süreci tersine çevirmeye gönderme yapan bir kurgudur. Babil Balığı'nın (Ba-belFish) bir bilgisayar çevirisi hizmeti sağlayıcısının da adı olduğunu burada hatırlatalım. Aslında biraz daha ileri giderek günümüzde devam eden bilgisayar çevirisi çalışmalarının bir nevi Babil Kulesi'ni yeniden inşa çalışmaları olarak da yorum-layabiliriz. ABD'de 2009 yılında yayımlanan hükümetin öncel-liklerine ilişkin açıklamada⁵⁵ Barack Obama da “dünyanın belli başlı dilleri arasında tam otomatik, doğruluk derecesi yüksek ve gerçek zamanlı bilgisayar çevirisi” konusunda çalışmaların hızlandırılması ve desteklenmesi yönünde duyarlılığını gös-termişti.

---

⁵⁴ <https://www.letsmt.eu/Corpora.aspx>

⁵⁵ <http://www.common senseadvisory.com/Default.aspx?Contenttype=ArticleD etAD&tabID=63&Aid=609&moduleId=391>

Bellos (2011) şöyle diyor:

Avrupa halklarının Latinceyi konuşmaya devam etmeye ya da - Esperanto gibi - önemli bilgilerin yayılması için farklı bir iletişim dilini benimsemeye razı olmaması çok masraflı ve zor bir dizi çeviri görevleri ortaya çıkardı. Bu çevirilerin ne kadar büyük zaman baskıları altında yapıldığı önceki çağlarda elbette tahmin bile edilemezdi. Şimdi haberlerin iletiminin hemen hemen her yönü kur-yeler tarafından değil elektronik aygıtlar tarafından gerçekleştirildiğinden, çekirdek işin kendisinin de benzer şekilde, otomatik çeviri makineleriyle, gerçekleştirilemediğini sormak da doğal görünüyor. (s. 247)

Şekil 24. Babil Kulesi

Bilgisayar çevirisinin henüz bu dereceye ulaşıp ulaşmadığını irdelemeden önce bilgisayar çevirisinin tarihine kısaca bir bakalım. Genel olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başla-

yan ve ilk safhada “makine çevirisi” diye tanınan bilgisayar çevirisi çalışmalarının öncelikli amaçlarından biri Rusça metinleri İngilizce olarak anlamaya çalışmaktı. Süreç içinde Sovyetler Birliği’nin de üzerinde yoğun olarak çalıştığı bu alan, 1960’lı yıllardan itibaren gelişmiş Batı ülkelerinin bağımsız ve ortak yürüttükleri çalışmalar ve projeler sonucunda yarım yüzyıl gibi kısa bir zaman aralığında şaşırtıcı düzeyde bir gelişim göstermiş ve bilgisayar çevirisi 1990’lı yılların sonuna doğru ücretsiz olarak genel ağ üzerinden herkese açık bir hizmet olarak sunulmaya başlanmıştır.

Hutchins (2004) çeviri alanında bilgisayar kullanılmasının nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

1. Çevirisi yapılacak çok metnin var olması ve çevirmenlerin bununla başa çıkamaması
2. Tamamen teknik çevirilerin çok sıkıcı olması ve insanların bu tür çevirileri yapmaktan çok hoşlanmaması
3. Büyük şirketlerin teknik terimlerin her zaman aynı ve tutarlı bir şekilde çevrilmesini istemesi
4. Bilgisayar-temelli çeviri araçlarının yüksek hacimde ve hızda çeviri yapılabilmesi
5. İnsanların yaptığı yüksek kalitedeki çevirilere her zaman gereksinim duyulmaması

Hutchins bilgisayar çevirisinin kullanım amaçlarını şöyle sınıflandırıyor: dağıtım (dissemination), benzetme (assimilation) ve değiş-tokuş (interchange). Türkçe çevirileri ilk bakışta çok teknik görünen bu başlıkları açacak olursak, *dağıtım* kategorisinde basılıp okuyuculara dağıtılabilecek kalitede çeviriler yer alır. Örneğin bir kitabın, bir kullanma kılavuzunun, bir haber metninin hedef dile aktarılıp aynı formatta yayımlanması bu kategoridedir. *Benzetme* dediğimizde hedef metin çevirisini sadece kaynak metni genel hatlarıyla anlama amaçlı kullanılan durumlar söz konusudur. Örneğin, 121 sayfalık bir raporda sadece hangi konulardan bahsedildiğini öğrenmek isteyen bir kişi bütün sayfaların basılabilir kalitede çevrilmesinden ziyade

bilgisayar çevirisini benzetme amaçlı kullanılabilir ve istediği bilgiye ulaşabilir. Son olarak *değiş-tokuş*, gerçek zamanlı ya da çevrim dışı iletişimlerde bilgisayar çevirisinin kullanılmasını kapsamaktadır.

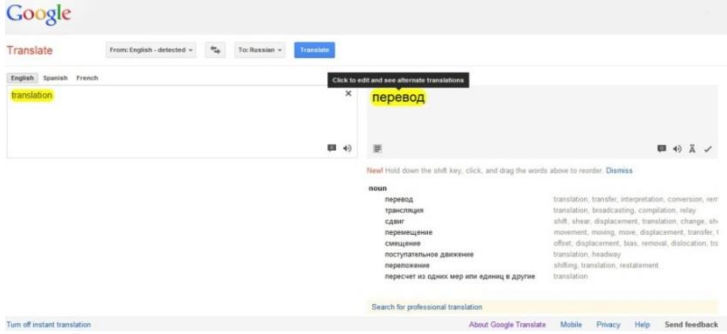
Bugün ücretsiz olarak kullanılan hizmetler içerisinde en geniş çaplı olan Google Translate, Haziran 2013 itibarıyla 71 ayrı dil için destek sunmaktadır ve çeviri kalitesini sürekli genişleyen veri tabanının da desteğiyle her geçen gün artırmaktadır. Bilgisayar çevirisi dendiğinde ilk akla gelen hizmet sağlayıcılarından biri Google'dır. 2011 yılı başlarında Google, 1 Aralık 2011 itibarıyla Google Translate API (Yazılım Programlama Arayüzü [YPA]) hizmetini durdurma kararı aldı⁵⁶. Çoğu çevrede artık Google Translate'in tamamen ortadan kalkacağı izlenimi uyandıran bu habere daha dikkatli bakıldığında, son verilecek olan hizmetin başka yazılımlar içine Google Translate uygulamasının eklenmesine olanak sağlayan hizmet olduğu ifade edilmekteydi. <https://code.google.com/apis/console/> adresine giderek Google'ın bazı uygulamalarını kendi internet sitenize eklemeniz mümkün ve Google Translate bunlardan biri(ydi) ve kendi sitenizde bu hizmeti kullanarak günlük 100 bin karaktere kadar çeviri yapmanıza olanak tanıyordu. Google'ı bu kararından vazgeçirmek için Facebook'ta bir lobi grubu kuruldu: "[Don'tShutDownGoogleTranslateAPI](#)". Sonuç olarak, 2011 yılının Haziran ayında yapılan bir başka [açıklamaya](#) Google bu hizmeti durdurma kararından vazgeçtiğini belirtti ancak daha sonra kademeli olarak bu hizmet durduruldu. Durdurulması planlanan hizmetlerden diğerleri arasında *Virtual Keyboard* (Sanal Klavye), *Diacritize* (aksan imleri ekleme) ve *Transliteration* (farklı alfabe ile yazma) gibi YPA'lar da vardı. Sadece *Diacritize* YPA *değerden düşme* (depreciation) dönemi bittiğinde kapatılacak, diğerleri kalıyor. Bu son saydığım hizmetlerin çok yoğun olarak kullanıldığı söylenemez; fakat dil ile uğraşanların çok işine yarayabilecek araçlardır.

⁵⁶ <http://googlecode.blogspot.com/2011/05/spring-cleaning-for-some-of-our-apis.html>

Google Translate ise yukarıda yazılanlara bakılmaksızın hizmet vermeye devam etmektedir. 2010 yılında – yani bundan yaklaşık üç yıl önce (bilgisayar çevirisi için veritabanı oluşturmada bu süre dikkate değer ölçüde uzun bir süredir) Fransızca, İspanyolca, Rusça, Almanca ve Arapçadan farklı metin türlerinin üç farklı bilgisayar çevirisi yazılımı - Google, Yahoo, Bing - ve bir de insan tarafından İngilizceye yapılan çevirilerini New York Times'ta⁵⁷ görmek mümkün. Henüz bu hizmetlerin tam bir değerlendirmesi yapılmış değil; fakat makine çevirisinin özellikle teknik metinlerdeki başarısı artık çoğunlukla kabul görmektedir. Google Translate, Türkçenin de içinde olduğu 58 dil arasında yani 1653 dil çifti arasında çeviri yapabilmektedir. Sözcükler, tümceler, URL (Uniform Resource Locator [Alan Adı, Birörnek Kaynak Konumlayıcı]) girilmek suretiyle örün sayfalarını çevirebiliyor. Son zamanlarda yeni eklenen özellikler ise oldukça şaşırtıcı: Yükleme yaparak Microsoft Office Word ve PowerPoint gibi dosyaları da tek tıklama ile çevirme ve mikrofona konuşarak ses tanıma sistemi ile söyleneni yazıya dökerek karşı dile yazılı olarak çevirme. Hem kaynak metni hem de erek metni yazı okuma yöntemi ile dinlemeniz de mümkündür. Google Çeviri hizmetine daha sonradan eklenen bir başka özellik ise, sözcüklerin birden fazla karşılıklarının sözlük girdileri olarak da sunulması ve sözcüklerin İnternet üzerinde mevcut olan özgün metinler içerisinde kullanımlarının görüntülenebilmesidir. Yine yeni bir özellik olarak, Google Translate içerisinde yapılan sözcük ve ifade aramalarının sonuçları kişiselleştirilmiş Deyimler Sözlüğünde saklanabilmektedir. Kişisel Google hesabında saklanan bu sözcükler ve ifadeler daha sonra Google Drive'a aktarılarak terim yönetim sistemlerinde kullanılabilir.

⁵⁷ <http://www.nytimes.com/2010/03/09/technology/09translate.html>

Şekil 25. Google Çeviri - Sonuç Sayfası Görüntüsü

Bütün bu özellikleri siteye girip tek tek denemenizi öneririm, zira böylelikle sistemin ne kadar kapsamlı bir hizmet sunduğunu daha iyi görebilirsiniz. Eğer Gmail kullanıyorsanız, Google laboratuvar çalışmaları olan İleti Çevirisini (message translation) etkin hale getirerek aynı teknolojiyi e-postalarınızı çevirmek için de kullanabilirsiniz⁵⁸.

Peki Google böyle bir hizmet çeşitliliğini ve çoğu zaman insanı şaşırtacak kaliteye sahip bu çevirileri neye borçlu? Kendi deneyimleriyle "dilbilimciler mi, robotlar mı, yoksa uzaylılar mı" var bunun arkasında? İstatistiksel Bilgisayar Çevirisi - hâlihazırda insanlar tarafından çevrilmiş olan metinlerdeki örgüleri arama işlemi yoluyla metinlerin hedef dildeki en olası karşılıklarını bulan bir sistem. Peki bu örgüleri bulmak için kullanılan veri tabanını oluşturan metinler nereden gelmektedir?

Orijinal metinlerin ve çevirilerinin optik karakter tanıma teknolojisi ile taranması, birden fazla dilde yayımlanan sitelerin ve belgelerin incelenmesi, insanların Google için ücret karşılığında yaptıkları çevirilerin derlenmesi ve son olarak bütün bu kaynak ve erek metinlerin eşleştirme yapılarak veri tabanına yüklenmesi yoluyla oluşturulan çokdilli bir bütünceden ve bu

⁵⁸ Bu kitap kaleme alındığı sırada bu hizmet bir laboratuvar eklentisi olmaksızın çıkıp Google Mail'e dahil edildi.

paralel metinlerin istatistiksel analizlerinden gelmektedir. İnsanların bu bütüncüye katkısı sınırlı gibi görünse de bilgisayar kendi çevirisini yaptıktan sonra kendi önerinizi sisteme girerek bu katkıyı artırma imkânınız var. Örneğin “machine translation” teriminin karşılığı olarak “bilgisayar çevirisi”ni sisteme bizzat ben ekledim. Daha sonra bu giriş Google tarafından incelenerek aktif hale getirilebilir ve tüm kullanıcılar çevirinin üzerine tıklayarak bu seçeneği de görebilirler. Diğer bir katkı yolu ise Google Çevirmen Araç Kiti'dir (Bkz. Bölüm 1.5.). Başka bir yazıda daha ayrıntılı incelenmeyi hak eden bu ücretsiz çeviri belleği aracını kullanarak çevirmenler, yaptıkları çevirileri Google'ın veri tabanına yüklemek suretiyle Google Translate için kullanılan bütüncüye genişletme olanağına sahiptirler. Diğer bir katkı yolu ise, çevirmenlerin hâlihazırda kullandıkları ya da oluşturdukları *tmx* (Translation Memory eXchange) uzantılı olan çeviri belleklerini Google Çevirmen Araç Kiti'ne yüklemeleridir. İnsanlar tarafından yapılan ve paylaşımına açılan bu çevirilerin makineye bağlam bakımından daha sağlam bir çeviri veri tabanı oluşturacağı çok açıktır.

Bilgisayar çevirisi hakkında ayrıntılı bilgiler sunan Translation Automation adlı *think-tank* grubunun sitesinde dört ayrı bilgisayar çevirisi yaklaşımı listelenmektedir:

- Örnek Temelli Bilgisayar Çevirisi: Bu yaklaşımda bilgi temel istatistikler kullanılarak çiftdilli metinden elde edilir (benzetme yoluyla öğrenmeye yakın). Birçok bakımdan İstatistiksel Bilgisayar Çevirisinin ilk biçimidir.
- Kural Temelli Bilgisayar Çevirisi: Kaynak metnin sözdizimini çözümlen algoritmalar üzerine kurulan ve anlamı hedef dile bir tümce kurarak aktarmak için kuralları kullanan bir bilgisayar çevirisi motoru. Bu yaklaşımda İstatistiksel Bilgisayar Çevirisindeki gibi olasılıkları temel alarak veri arama ve seçme süreci yoktur.
- İstatistiksel Bilgisayar Çevirisi: Kaynak ve hedef metinlerin segmentlerinin arasında olasılıklar kurmak için algoritmalar kullanarak çeviri seçenekleri sunan bir

bilgisayar çevirisi sistemi. Kural Temelli Bilgisayar Çevirisi yaklaşımının tersine “veri-temelli” olarak da bilinen bir yaklaşımdır.

- Hibrit (Melez) Bilgisayar Çevirisi: Kural temelli ve istatistiksel yaklaşımların ikisini de kullanan bir bilgisayar çevirisi sistemidir. İş akışında çeviri belleklerini ve diğer veri kaynaklarını kullanan herhangi bir bilgisayar çevirisi sistemini tanımlamak için de kullanılır.

Bunlara ek olarak son zamanlarda geliştirilen yeni bir yaklaşım olan Bağlam Temelli Bilgisayar Çevirisi (Context-Based Machine Translation) vardır. Bu yaklaşımda yukarıda belirtilen iki temel yaklaşım olan Kural Temelli ve İstatistiksel Bilgisayar Çevirisinden farklı olarak paralel metinlere ihtiyaç yoktur. Bu sistem algoritmalarını kurmak için çiftdilli bir sözlükten ve tek-dilli bütüncülerden yararlanır. Bilgisayar çevirisinde son zamanlarda yapılan çalışmaların çoğu yazının başında belirttiğimiz bağlam sorununu çözmeye yöneliktir ve kısa zamanda bu denli başarılı sonuçlar elde eden bilgisayar çevirisinin bu konuda da bizi şaşırtmaya devam edeceğine inanıyorum. Google Translate’in herkese ücretsiz olarak sunulduğunu dikkate alırsak bu işle daha profesyonel olarak uğraşan kişilerin veya şirketlerin satın alabilecekleri, daha az dil çiftine odaklanan sistemlerin çok daha iyi sonuçlar verebileceğini söyleyebiliriz.

Bilgisayar çevirisinin kurumlar içerisinde kullanılma sıklığının giderek artması ve zamanla daha iyi sonuçlar vermesi çevirmenlik mesleğinde ve eğitiminde yankılar uyandırmıştır. Özellikle metinlerin önceden ve sonradan düzeltilmesi (pre- and post-editing) konusunda çevirmenlerin eğitilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa Komisyonu’nda kullanılan

çeviri araçlarını ve iş akışını anlatan broşürdeki⁵⁹ bilgilere göre Avrupa Komisyonu'nda yapılan toplam bilgisayar çevirisi 2008 yılında 1963991 sayfa olmuştur. Avrupa Birliği Çeviri Genel Müdürlüğü'nde (AB-ÇGM) bilgisayar çevirisinin kullanım oranı ise % 23 ila 50 olarak bildirilmiştir. Bu bilgiler dikkate alındığında en büyük çeviri kurumu olan AB-ÇGM'de çalışan çevirmenlerin ön ve son düzeltme (pre- and post-editing) konularında eğitim almış olmaları gerektiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan çevirmen eğitime bu olguların dahil edilmesi bir gerekliliktir.

1.8.1. Gerçek zamanlı bilgisayar çevirisi

Günümüzde iletişimin giderek elektronik ortama yayılmasıyla birlikte çokdilli anlık iletişim de bir ihtiyaç olarak kendini göstermektedir. 2011 yılında Santa Klara, Kaliforniya'da yapılan TAUS Kullanıcı Konferansı'nın⁶⁰ temel başlıklarından biri olan çokdilli gerçek zamanlı iletişim konusunda birçok çeviri ve yerelleştirme firması çalışmalar yapmaktadır. Burada ücretsiz hizmet olan ve Google Sohbet (Google Talk) programına eklenilebilen gerçek zamanlı çeviri robotlarından bahsedeceğiz.

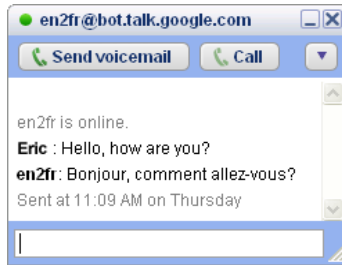
Şahin ve Duman (baskıda) tarafından yürütülen ve İngilizce-Rusça dil çifti kullanılarak yapılan *Multilingual Chat through Machine Translation: A Case of English-Russian* (Bilgisayar Çevirisi Yoluyla Çokdilli Sohbet: İngilizce-Rusça Vaka Çalışması) başlıklı bilimsel araştırmada gerçek zamanlı bilgisayar çevirisinin “anlaşılabilirliği” (intelligibility) ve “doğruluğu” (accuracy) test edildi. Ana dili Rusça olan üç katılımcı ana dili İngilizce olan diğer üç katılımcı ile GoogleTalk uygulamasını kullanarak dört farklı “anında sohbet” (real-time chat) oturumu gerçekleştirdiler. Her biri en az 40 dakika süren ve farklı görevler içeren oturumlarda her katılımcı kendi ana dilinde iletilerini yazdı ve bu iletiler sohbete dahil edilen Google “çe-

⁵⁹ <http://bookshop.europa.eu/en/translation-tools-and-workflow-pbHC8108467/>

⁶⁰ <http://www.translationautomation.com/conferences/taus-user-conference-2011-agenda.html>

viri robotları” tarafından anında hedef dile çevrildi. Araştırmanın sonuçları “resmî olmayan” (informal) amaçlar için kullanıldığında çeviri robotlarının İngilizce-Rusça dil çifti için tatmin edici sonuçlar verdiğini göstermiştir.

Ağustos 2012 itibariyle 25 dil çifti arasında (henüz Türkçe desteği yok) mevcut olan bu çeviri robotlarının performansı şüphesiz söz konusu dil çiftlerinde Google’ın veri tabanında bulunan paralel metinlerin hacmine göre değişebilmektedir. Örneğin Fransızca-İngilizce ya da Almanca-İngilizce dil çiftleri için çok daha yüksek bir performans beklemek yanlış olmaz. İngilizce-Türkçe dil çifti için çok daha düşük bir performans şu an için kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkabilir (Bunu Google Çeviri’de farklı metin türleri ile denemelerle test edebilirsiniz.). Genel ağ üzerinde mevcut olan paralel metin hacminin gün geçtikçe arttığını dikkate alırsak yakın gelecekte bu tür çeviri robotlarının daha iyi sonuçlar verebileceğini söylemek kesinlikle yanlış bir tespit olmaz.

Şekil 26. Google İngilizce-Fransızca Çeviri Robotu - en2fr

Şekil 27. Microsoft Çeviri Robotu - Tbot

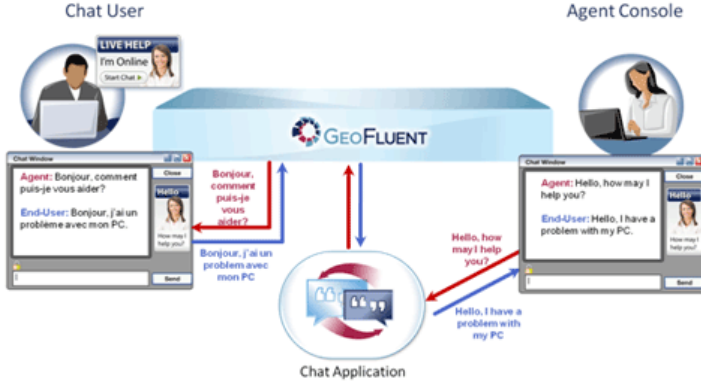
mtbot@hotmail.com adresini yazarak arkadaş listenize çeviri robotunu (Tbot) ekledikten sonra robot ile etkileşim başlatarak (ileti yazarak) robotu aktive edebiliyorsunuz⁶¹. Robot size 30 dilde kaynak dil seçeneği sunuyor (Ağustos 2012 itibariyle) ve örneğin Türkçeyi seçerseniz 37 hedef dil seçeneği veriyor. Bu şekilde verili opsiyonları seçmek suretiyle verilen komutlarla çokdilli bir sohbet olanağı yaratılmış oluyor.

Daha çok ticari amaçla kullanılan *GeoFluent Chat* gibi programlar farklı dillerde müşterilere anında hizmet vermeye yönelik gerçek zamanlı bilgisayar çevirisi programlarıdır. Şu an için 11 dilde gerçek zamanlı çokdilli destek aracı olarak kullanılan *GeoFluent Chat* ücretli bir hizmettir fakat gerçek zamanlı bilgisayar çevirisinin geldiği düzeyi ve gittiği istikameti göstermesi açısından önemlidir. Bağlantı adresindeki⁶² videoda izlenebileceği üzere bulut teknolojisi ve karmaşık algo-

⁶¹ <http://www.microsofttranslator.com/user/bot/>

⁶² http://www.geoworkz.com/uploadedFiles/Resources/Webinars/101214_GeoFluent_en-US.htm

ritmalar kullanılarak sağlanan bu hizmetin altyapısında profesyonel çevirmenler bulunmaktadır.

Şekil 28. GeoFluent Çalışma Şeması

Son olarak, mobil telefonlarda da kullanılabilen STranslator⁶³ adlı yazılım Google Talk, Skype, Facebook, Twitter gibi uygulamaların anında çevirisinin yanı sıra kısa mesajların ya da metinlerin anında çevirisini de sunmaktadır. Ücretli bir yazılım olan STranslator mobil iletişimin de çokdilli yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin 2013 yılında piyasaya çıkması beklenen Samsung S4 telefonlarının hâlihazırda bu programla birlikte sunulacağı ve gerçek zamanlı sesli çeviri (real time voice translation) özelliğini de içereceği belirtilmektedir.⁶⁴ Bu gibi mobil teknolojilerin sayısının giderek artarak çokdilli iletişimin daha da kolay ve hızlı hale gelmesi beklenmektedir.

⁶³ <http://www.stranlator.org/Home/LearnMore>

⁶⁴ http://www.computerworld.com/s/article/9238005/With_S_Translator_Samsung_aims_to_reach_an_old_industry_goal_in_real_time

1.8.2. Bilgisayar Çevirisini Düzeltme

Bilgisayar çevirisinin kullanım alanlarından biri olan “dağıtım” (dissemination) birçok metin için bilgisayarın yaptığı çeviriyi düzeltme gerektirmektedir. Austermühl (2011)’ün Tam Otomatik Yüksek Kalite Çeviri (Fully Automatic High Quality Translation)’nin alternatifi olarak ortaya attığı Tam Otomatik Kullanılabilir Çeviri (Fully Automatic Usable Translation) bu bağlamda uygun bir karşılık olarak düşünülebilir.

Bilgisayar çevirisini düzeltme konusunda bugüne kadar farklı kılavuzlar öne sürülmüştür. Son olarak TAUS/CNGL (Translation Automation Users Society / Centre for Next Generation Localisation) tarafından önerilen kılavuzda (2012) farklı amaçlar için farklı öneriler sunulmaktadır. İnsan çevirisine yakın bir kalite yakalamak için yapılan düzeltmelerde aşağıdaki noktalara dikkat edilmesi gerektiği yazmaktadır:

- Dilbilgisel, sözdizimsel ve anlambilimsel bakımdan doğru çeviriyi hedefleyin
- Hiçbir bilginin kazara eklenmediğinden ya da çıkarılmadığından emin olun
- Kültürel bakımdan ters, uygunsuz ya da kabul edilemez bir içerik oluşursa düzeltin
- Bilgisayarın sunduğu çeviriyi mümkün olduğunca kullanın
- Yazım, noktalama ve heceleme konularında genel kurallara uyun
- Biçimsel olarak doğru olduğundan emin olun

Bilgisayar çevirisi düzeltme konusunda çevirmenlerin eğitilmesi konusu on yıl kadar önce O’Brien (2002) tarafından ele alınmış ve buna yönelik bir ders içeriği sunulmuştur. Şahin (2013) aynı konuyu İngilizce-Türkçe özelinde incelemiş ve çevirmen eğitiminde bilgisayar çevirisi düzeltmenin kullanımının önemini vurgulamıştır.

1.9. Yerelleştirme

Bilgisayar çevirisine ek olarak uluslararasılaştırma, yerelleştirme, küreselleştirme, dil mühendisliği gibi kavramlar da son zamanlarda çevirmenlerin karşısına sıkça çıkmaktadır. Işın Bengi-Öner'in 2006 yılında *Çeviribilim*'de⁶⁵ yayımlanan yazısı çevirinin ve çevirmenin yerelleştirme sürecindeki yeri konusunda bizleri aydınlatmaktadır. Bengi-Öner 2000'li yılların çeviri ortamını şu şekilde betimlemektedir:

2000'li yıllar.. Bir şirket binası.. Onlarca bilgisayara bağlı olduğu ağlar.. Farklı kanallardan hızlı internet erişimi.. Elektronik kitaplık.. Sözlüklerden, ansiklopedilerden oluşan.. Veri bankaları..

Bilgisayar destekli çeviri araçları.. Proje yönetimi araçları.. Şirketin üstlendiği çevirilerin dökümünü veren, hangi projenin ne aşamada olduğunu gösteren, hangi çevirmenlerin hangi projelerde çalıştığını listeleyen.. Projenin muhasebe hesaplarını çıkartan..

Hepsi üniversite, hatta pek çoğu çeviri bölümü mezunu çevirmenler, mühendisler.. Çevirmen, proje yöneticisi, dil mühendisi, kalite kontrol uzmanı olarak çalışan..

Ve işletme müdürleri.. Pazarlama müdürleri..

2000'li yıllarda dünya standardında bir çeviri şirketi, yerelleştirmeye uğraşan.. Ya da yerelleştirme şirketi çeviriyle uğraşan..

Yerelleştirme konusuna bu konuda en yetkin kurumlardan biri olan GALA'nın (Globalization & Localization Association - Küreselleştirme ve Yerelleştirme Derneği) internet sitesinde⁶⁶ yer alan bir ifade ile başlamak uygun olabilir:

⁶⁵ <http://ceviribilim.com/?p=234>

⁶⁶ <http://www.gala-global.org/what-localization>

Baidu Çin'de Google'dan önde gidiyor. Neden? Dil yüzünden. Amazon [amazon.com] sadece oturmuş piyasalara ulaşabiliyor. Neden? Dil engelleri ve maliyet yüzünden. Urduca konuşan halk oyun konsollarında yarış oyunlarını stratejik oyunlara tercih ediyor. Neden? Çünkü oyunları kendi dillerinde edinemiyorlar ve yarış oyunlarını anlamak kolay.

Yazılım ve ağ içeriği yerelleştirme son yıllarda çeviri alanında popülerlik kazanan alanlardandır. Bugün uluslararası platformda etkinlik gösteren çoğu kurumun ağ siteleri birden fazla dilde okuyuculara sunulmaktadır. Yine yazılımlar farklı dil paketleriyle piyasaya sürülmekte ya da kısıtlı sayıda dilde piyasaya sürüldükten sonra yerel dillere aktarılmaktadır. Yazılım ve ağ ürünlerinin kaynak dil ve kültürden hedef dil ve kültüre aktarılması sürecine yerelleştirme deniyor. Bugün birçok ağ sitesini ve yazılımı yerelleştirilmiş haliyle kullanmaktayız.

1990'lı yılların başından bu yana yerelleştirme konusunda merkezî bir rol oynayan LISA (Localization Industry Standards Association - Yerelleştirme Sanayii Standartları Derneği) farklı sebeplerden 28 Şubat 2011 itibariyle kendini feshetmiştir⁶⁷. Bu yirmi yıllık süreçte yerelleştirme konusunda birçok akademik çalışma yapılmış; birçok yerelleştirme yazılımı piyasaya sürülmüş ve oluşan yerelleştirme standartları LISA bünyesinde sunulmuştur. LISA'nın feshinden sonra LISA OSCAR (Open Standards for Container/Content Allowing Reuse – Kapsayıcı/İçerik Yeniden Kullanımına İzin Veren Açık Standartlar) standartları GALA'nın bünyesinde yayımlanmaktadır⁶⁸.

Peki neden yerelleştirme? Her ne kadar İngilizcenin artık bir lingua franca olduğu ve özellikle İnternette gezinen ya da bilgisayar okuryazarlığı olan çoğu kimsenin İngilizceye az-

⁶⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Localization_Industry_Standards_Association

⁶⁸ <http://www.gala-global.org/lisa-oscar-standards>

çok hâkim olduğu iddia edilse de yazılımları ve diğer çevrimiçi ya da çevrimdışı içerikleri yerleştirme ihtiyacının ne kadar büyük olduğunu bu alanda çalışan şirketlerin sayısının ne kadar çok olduğuyla açıklayabiliriz. Sonuçta, kullanıcıların çoğu genel özelliklerinden taviz verilmedikçe bir yazılımı ya da video oyununu ya da bir ağ sitesini kendi dilinde kullanmak isteyecektir. Aksini iddia etmek dil ve kültür asimilasyonuna işaret edecektir. Yerleştirmenin zaruretine ilişkin istatistikler yine GALA'nın internet adresinde sunulmuştur⁶⁹.

Çevirmen yerleştirme sürecinde nerede yer alır? Esselink (2000), yerleştirme projelerinde gerçekleştirilen aktiviteleri şöyle sıralar:

- Proje yönetimi
- Yazılım çevirisi ve mühendisliği
- Çevrimiçi yardım ya da ağ içeriğinin çevirisi, mühendisliği ve test edilmesi
- Dokümantasyonun çevirisi ve masaüstü yayıncılığı
- Çoklu ortam ya da bilgisayar temelli eğitim bileşenlerinin çevirisi ve bir araya getirilmesi
- Yerleştirilmiş yazılımın ya da ağ uygulamalarının işlevselliğinin test edilmesi

Görüldüğü gibi, çeviri yerleştirme sürecinin hemen her aşamasında ve bileşeninde aktif ve önemli bir rol oynamaktadır. Çevirmenlerin dijital okur-yazar (Prensky, 2001) olmaları ve masaüstü yayıncılık ve görsel-işitsel içerik düzenleme konularında belirli bir yetkinliğe sahip olmaları, bu yerleştirme sürecindeki rollerini daha da etkin ve belirgin hale getirebilir ve deneyimle birlikte çevirmenler yerleştirme projelerine bağımsız olarak yürütebilecek düzeye gelebilirler.

Yazılımların dışında yerleştirme kapsamına giren diğer bir ürün kategorisi de video oyunlarıdır. Gün geçtikçe daha karmaşık ve derin bir içeriğe sahip olan video oyunlarının yerleştirilmesinin ne kadar önemli olduğunu Chandeler ve De-

⁶⁹ <http://www.gala-global.org/why-localize>

ming (2011) video oyunlarının dünya pazarındaki payının yıllık tahmini 31,6 milyar dolar olduğunu ve bu rakamın her yıl yaklaşık %10 arttığını belirterek örneklemetedirler.

Uluslararasılaştırma ve yerelleştirme arasındaki ayrıma bakacak olursak birincide çevirmenin rolü yok denecek kadar azdır; çevirmen daha çok yerelleştirme sürecinde devreye girer. Yazılım ya da oyun bileşenlerini oluştururken bunları diğer dillere rahat dönüştürülebilecek şekilde tasarlamayı uluslararasılaştırma olarak ifade edebiliriz. Bir metni çevirisi yapılacağına bilincinde olarak yazmak gibi bir şey. Uluslararasılaştırma konusunda da Dünya Çapında Ağ Konsorsiyomu Uluslararasılaştırma Etkinliği (W3C Internationalization Activity) “ağ teknolojilerini diğer dillerde alfabelerde ve kültürlerde kullanmayı mümkün kılmayı” amaçlamaktadır⁷⁰ ve sitesinde bu konuda çeşitli kaynaklar sunmaktadır.

Uluslararası Oyun Geliştiricileri Derneği yönetim kurulu üyelerinden Kate Edwards, oyunları yerelleştirilirken çevrimiçi kullanıma sunulan içerikte jeopolitik ve kültürel nüanslara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır; zira çevrimdışı paket halinde sunulan içerikte kültürel ya da jeopolitik bir riski ortadan kaldırmak mümkünken gerçek zamanlı olarak kullanıcılara ulaşan içerikte “kültüre uyarlama” (culturalization) daha da önem kazanmaktadır⁷¹.

Chandeler ve Deming’in (2011) *The Game Localization Handbook (Oyun Yerelleştirme El Kitabı)*’unu incelediğimizde büyük ölçüde teknik olarak görülen oyun yerelleştirme sürecinde çevirinin ne kadar büyük bir yer tuttuğunu görmek mümkündür. Özellikle Kate Edwards’ın dikkat çektiği “kültüre uyarlama” işleminin önemini de dikkate alırsak oyun yerelleştirmedeki çevirinin tamamen teknik bir süreçten öte bir iş olduğunu söyleyebiliriz. Bengi-Öner (2006) de aynı konuya dikkati çekmektedir:

⁷⁰ <http://www.w3.org/International/about>

⁷¹ <http://www.loginnews.org/2011/04/kate-edwards-strategies-for-online-content-culturalization/> (23 Ekim 2011’de erişildi.)

İlişkileri betimlemek ne kadar da zor... Çevirileri anlamaya çalışmak, birçok boyutu göz önünde bulundurmamızı gerektiriyor. Şebnem Bahadır'ın bir araştırması şu başlığı taşıyor: “ Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım” (2004). Çevirmen yerelleştirme eylemini de tek kültürün ötesinde, iki kültürün arasında, üçüncü kültürün ortasında sürdürüyor. Galiba öncelikle yapmamız gereken bu üçüncü kültürün ortasında oluşan yerelleştirme eylemlerini çeviribilimin sağladığı araçlarla betimlemeye, anlamaya çalışmak. Gerisi sonra..

Yerelleştirme için kullanılacak yazılımlar arasında Lingobit Localizer, SDL Passolo, Sisulizer, Multilizer, Alchemy Localization Suite gibi ticari yazılımlar gösterilebilir. Bunların dışında ücretsiz olarak kullanılabilen açık kaynak kodlu yazılımlar da mevcuttur⁷². Özgür ve Açık Kaynak Kodlu Yazılımların (Ö/AKKY) yerelleştirilmesi özel şirketlerden çok Ö/AKKY çalışmalarına destek veren kullanıcılar tarafından ticari bir amaç güdülmekten yürütülmektedir. Türkiye’de örneğin GNOME⁷³ Projesi çerçevesinde bu çalışmaların bir kısmı gerçekleştirilmektedir. Bu sitede yerelleştirme sürecinde çevirinin nasıl yapılacağına dair bir kılavuz proje koordinatörü Barış Çiçek tarafından hazırlanmıştır. Yine aynı sitede yerelleştirme araçları ve çeviri sürecine ilişkin kaynaklar kullanıcılara sunulmuştur.

Yerelleştirme çalışmalarını kullanıcılar aracılığıyla yürüten bir başka yazılım şirketi ise Twitter. Twitter Çeviri Merkezi⁷⁴ kullanıcılara bir sözleşme imzalatmakta ve gönüllülük çerçevesinde programın farklı bileşenlerinin dokümantasyonunun çevirisi için kullanıcılardan çeşitli öneriler almakta ve böylelik-

⁷² <http://sourceforge.net/projects/translate/>

⁷³ <http://www.gnome.org.tr/>

⁷⁴ <https://twitter.com/about/translation>

le sunduğu hizmeti tümüyle yerelleştirmektedir. İnternet kullanıcılarının bir nevi “kitle kaynak” (crowdsourcing) yoluyla bu tür çeviri çalışmalarına ortak olmaları bir yandan yazılımların ve ağ içeriklerinin daha kısa sürede ve daha katılımcı bir şekilde yerleşmesini sağlarken bir yandan da bu yolla yapılan çevirilerde hatalarla karşılaşma riskini de artırmaktadır. Bu bağlamda, yerelleştirilmiş ürünlerin yerel ortama yeni girmiş olan teknolojilere ilişkin terimleri “resmî” olarak kalıplaştırma gibi bir işlevi de olduğunu dikkate alarak bu terimleri en doğru ve sağlıklı bir şekilde “yerelleştirmek” gerektiğini de belirtmek gerekmektedir.

Şekil 29. Twitter'ın İngilizce ve Türkçe versiyonları

Kitle kaynaklı çeviri (crowdsourced translation) ve hayran altyazılama (fansubbing) konuları Avrupa Komisyonu'nun da ilgisini çekmiş ve bu konuda Mayıs 2012'de geniş çaplı bir

taslak rapor hazırlanmıştır⁷⁵. Raporda kitle kaynağın yarattığı değişikliklerin arasında ağır çokdilli hale getirilmesi yönünde yaptığı katkı ve çeviriyi daha görünür kılması öne çıkmaktadır. Raporda ayrıca kitle kaynaklı çevirinin çeviri alanı ve çevirmenler için yarattığı olası tehlikeler de dile getirilmektedir: çevirmenlerin işini kaybetme riski, şirketlerin kitle kaynaklı çeviriyi ücretsiz emek olarak sömürme olasılığı ve kitle tarafından yapılan çevirinin kalitesi hakkında soru işaretleri ve yapılan çevirilerin sorumluluğunun kime ait olduğuna dair sorular. Raporda bu yeni olguya dair ayrıntılı tartışmalar, örnekler ve uzmanlarla röportajlar sunulmaktadır. Burada özetle şunu söylemek mümkündür: Amatörlerce yapılan ve ağ üzerinde milyonlarca insana ulaşan bu tür çeviriler çoğu zaman çoğu kişi için hayatı kolaylaştırmaktadır. Böylelikle kamuoyu çevirinin ve çevirmenin daha çok farkına varmakta ve çevirinin kalitesi konusunda fikir yürütebilecek konuma yaklaşabilmektedir. Bu da çevirinin, özellikle Türkiye gibi çevirmenlerin toplumda hak ettikleri yeri henüz tam olarak alamadıkları coğrafyalarda profesyonel çevirinin önemini belirtmesi açısından olumlu bir gelişme olarak algılanmalıdır.

1.9.1. The Translate Toolkit (Çeviri Araç Kiti)

Özgür ve açık kaynaklı yazılımların geliştirilmesinde gerekli araçları sunan sourceforge.net sitesinin bir uzantısı olan Çeviri Araç Kiti

yerelleştirme için kullanılacak araçların bir araya getirilmiş hali ve yerelleştirme araçlarının programcıları için güçlü bir API (Yazılım Programlama Arayüzü)'dir. Yerelleştirmenin kolay ve yüksek kalitede yapılmasını amaçlar. Araç Kiti çok farklı çeviri formatları (Gettext PO [portable object / taşınabilir nesne] formatları [uluslararasılaştırma ve yerelleştirme için kullanılan ve genelde Unix benzeri bilgisayar işletim sistemleri için

75

http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies/crowdsourcing_translation_en.pdf

çokdilli programlar yazmak için kullanılan bir sistem], XLIFF [XML Localisation Interchange File Format / Genişletilebilir Köprü Metin İşaretleme Dili Yerelleştirme Değişim Dosya Formatı], OpenOffice.org ve Mozilla formatları) arasında dönüşüm yapabilmektedir.⁷⁶

1.9.2. Flavius

Flavius⁷⁷ (Foreign Language Versions of Internet and User generated Sites - İnternet Sitelerinin ve Kullanıcıların Oluşturduğu Sitelerin Yabancı Dillerdeki Versiyonu) Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir projedir. Flavius projesi

ağ sitesi sahiplerine sitelerinin çokdilli versiyonlarını hızlı, kolay ve etkin bir şekilde istedikleri sayıda dilde yaratmalarına olanak sağlayan çevrimiçi bir platform sağlayarak içerik yayıncıları ve kullanıcılar arasındaki dil boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır. Proje tüm kilit konuları ele almaktadır: kaynak metnin çevrilebilirliğini sağlamak amacıyla uyumlu hale getirilmesi, sitenin sayfa düzeninin ve yapısının korunması, sitenin alanına (domain) göre çeviri.⁷⁸

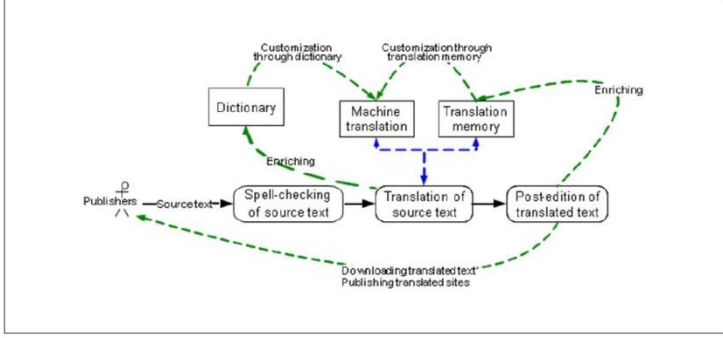
Projenin 2011 yılında yayımlanan yıllık raporunda sistemin iş akışı grafik halinde sunulmuştur (Bkz. Şekil 30).

⁷⁶ <http://translate.sourceforge.net/wiki/toolkit/index>

⁷⁷ <http://www.project-flavius.eu/fr/>

⁷⁸

http://ec.europa.eu/information_society/apps/projects/factsheet/index.cfm?project_ref=250528

Şekil 30. Flavius iş akışı

Kullanıcılar (yayıncılar / publishers) kaynak metni sisteme girip yazım denetimini isteğe bağlı olarak yaptıktan sonra bilgisayar çevirisi ve çeviri belleği yardımıyla ve sözlük desteğiyle kaynak metnin çevirisini yapıyorlar ve daha sonra çevrilmiş metni sonradan düzelti (post-edit) yoluyla değiştirebiliyorlar. Bu sistemin bir başka avantajı çevirisi yapılan siteleri gözden geçirmek üzere başka kullanıcıların da sürece dahil edilebilmesidir. Telif hakları söz konusu değilse ağ sayfası hedef dil(ler)de yayımlanabilmektedir.

1.9.3. Çokdilli Ağ

Genel ağın giderek çokdilli hale gelmesine bakarak şu soruları sorabiliriz: Neden ve nasıl? Nedenlerden biri kullanıcıların içeriklere ana dillerinde erişim sağlamayı tercih etmeleridir. Peki, çokdilli bir ağa neden olan asıl şeyin dünyadaki tüm dillerin dijital ortamda temsilini sağlama ve bir çokseslilik yaratma kaygısı olduğunu söyleyebilir miyiz? Yoksa bunun altında da ticari bir kaygı mı yatıyor? İnternetin askerî amaçlarla tetiklendiğini ve geliştiğini düşünürsek, neden olmasın diyebiliriz. Bu konuya biraz daha yakından bakmaya çalışacağız.

Akla gelen diğer bir soru ise şu: Bilgisayar çevirisi kalitesi ve ağ yerelleştirme ihtiyacı arasında şöyle bir ilişkiden söz etmek mümkün müdür?: Birincisi arttıkça ikincisi azalır. Bilgisa-

yar çevirisinin - şu an ücretsiz olarak sunulan uygulamalar üzerinden bile - kalitesinin özellikle aynı aileden olan dil ikilileri arasında çoğu zaman tatmin edici sonuçlar verdiğini görmekteyiz. Kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerin de - “Ağ 2.0”ın ortaya çıkmasından bu yana bu tür içerikler gittikçe artmaktadır - katkısıyla bilgisayar çevirisi veri tabanları birçok dilde genişlemekte ve görece daha güvenilir sonuçlar sağlamaktadır. Özellikle az öğretilen diller (Less-Commonly Taught Languages) ve az konuşulan diller (smaller languages) açısından bakıldığında bu dilleri konuşanların oluşturdukları ve paylaştıkları içerikler arttıkça bu diller için sunulan bilgisayar çevirisi hizmetlerinin de kalitesinin artabileceğini söylemek yanlış olmaz. Diğer taraftan, kullanıcıların oluşturduğu içeriklerin birçok açıdan büyük farklılıklar gösterebileceğini dikkate alırsak, İnternet ortamında var olan paralel metinlerin ve çeviri metinlerin kalitesinin düzeyi ve genel olarak dil ve metin geleneklerine olan etkisinden de söz etmek gerekecektir ve bu konu daha geniş ve uzun vadeli bir incelemeyi hak etmektedir.

Çokdilli ağa en güzel örneklerden biri olabilecek olan çokdilli proje Vikipedi'nin çevirileri bir grup gönüllü kullanıcı-çevirmen tarafından yürütülmektedir. Bir nevi “toplum çevirmenliği”⁷⁹ (genelde “community interpreting” teriminin karşılığı olarak kullanılan bu terim yazılı metinlerin toplum yararına çevrilmesine işaret ederek “community translation” teriminin karşılığı olarak da kullanılabilir) kapsamına giren ve “kitle kaynaklı” (crowdsourced) çeviri özellikleri de taşıyan Vikipedi çevirileri birçok kanaldan yapılabilmektedir. “Bilgisayar çevirisi hiç yoktan iyidir.” düşüncesinden hareket ederek çoğu başlığının/sayfasının çevirisi hâlâ düzenlenmeyi bekleyen bu çokdilli projede, kullanıcı-çevirmenler Vikipedi'nin çeviri talepleri sayfasına giderek yardımcı olmak istedikleri çevirileri seçebilmekte ve çeviri sürecini başlatabilmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bu konuda yazılmış viki⁸⁰ incelenebilir. Diğer bir yöntem

⁷⁹

<http://translatorswithoutborders.com/sites/all/themes/twb/pdfs/LocalizingWitCommunityTranslation.pdf>

⁸⁰ http://meta.wikimedia.org/wiki/Translation_FAQ

ise herkese açık bir çeviri belleği sistemi olan Google Çevirmen Araç Kiti'ne çevirisi yapılması istenen Wikipedi yazısının doğrudan URL (Uniform Resource Locator/Birörnek Kaynak Konumlayıcı) adresinin kopyalanmasıyla tamamen kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen, sonradan bir ön izlemeyle öz denetimi yapılan ve doğrudan Wikipedia'nın ilgili dil versiyonuna aktarılan çeviridir. Google Çevirmen Araç Kiti'nde aynı zamanda bilgisayar tarafından yapılan çeviriyi düzenleme suretiyle de çeviri yapılabilmektedir. Wikipedi'ye yüklendiğinde çevirinin ne kadarının insan ne kadarının bilgisayar tarafından yapıldığı gözlemlenebilmektedir. Bu yapılan/düzenlenen çeviriler doğrudan Google'ın veri tabanına eşleştirilmiş metin olarak eklenmekte ve sonraki bilgisayar çevirilerinde kullanılmaktadır. Yapılan çeviriler Vikimedy Vakfı bünyesindeki çeviri koordinatörleri tarafından organize edilmektedir. Çevirilerin kalitesinin kontrolü ise yine "Wikipedililer" yani kullanıcı ve/veya çevirmenler tarafından yapılmaktadır.

Bu tür çokdilli projelerin dışında hepimizin hemen her gün ziyaret ettiği ve genellikle - ticari (commercial) anlamına gelen *com* alan uzantılı sayfaların farklı dillere çevrilmesi sürecine de bakmak gerekmektedir. Metin türü olarak da daha çok bilgilendirici metin içeren (ticari) ağ sayfalarını çokdilli hale getirmek çeşitli bilgisayar çevirisi hizmetleri sayesinde tek bir tıklamayla mümkün olabilmektedir ve kalite bazen şaşırtıcı düzeyde yüksek olabilmektedir. Ağ sayfaları tek tıklamayla çevril(e)miyorsa bu konuda çalışan çeviri şirketleri ve çevirmenler tarafından çeşitli araçlar kullanılarak çokdilli hale getiriliyorlar. HTML (HyperText Markup Language) yani Köprü Metin İşaretleme Dili⁸¹ konusunda deneyimi olan bir

⁸¹ "hypertext markup language" teriminin birden fazla karşılığı mevcuttur: "zengin metin işaret dili", "üst metin işaret dili", "köprü metin işaret dili", "yardımlı metin biçimlendirme dili", "hareketli metin işaretleme dili" ve "bağlantılı metin işaret dili". Türkiye Bilişim Derneği (<http://www.tbd.org.tr/>), Türk Dil Kurumu (<http://www.tdk.gov.tr/>) ve Türk Telekom (<http://www.ttnet.com.tr/>) terimin farklı bölümleri için farklı karşılıklar önermektedir. Türk Dil Kurumu'nun ve Türk Bilişim Derneği'nin sözlüklerinde "hypertext markup language" terimine tam bir karşılık verilmemektedir.

çevirmen herhangi bir HTML düzenleyici programı kullanarak ağ sayfalarını diğer dillere aktarabilir ya da ağ yerelleştirmesi için özel hazırlanmış yazılımları kullanabilir. Bununla birlikte, bu sayfalara Adobe Flash gibi uygulamalarla oluşturulup eklenmiş videoların bu şekilde çevirisi mümkün değildir. Bunların çevirileri ana video dosyasının ya da imgenin yine oluşturulduğu platformda düzenlenmesi suretiyle yapılabilir-mektedir.

Özel ve tüzel kişilerin farklı amaçlarla ağ sitelerini farklı dillere yansıtmasının dışında ağı çokdillileştirmeye yönelik projeler örgütsel düzeyde de görülmektedir. Buna en güzel örnek Çokdilli Ağ (Multilingual Web⁸²) projesidir. Genel ağın mucidi Sör Tim Berners-Lee'nin başkanlığında farklı ülkelerden 400 üye örgütün katılımıyla oluşturulan Dünya Çapında Ağ Konsorsiyum'u (W3C) tarafından koordine edilen bu projenin amaçları ve yaratmak istediği etkiler şöyle sıralanmaktadır⁸³:

- Çokdilli ağ alanındaki standartların ve iyi örneklerin daha çok fark edilmesine katkıda bulunmak,
- Çokdilli ağ standardizasyonu sağlama, iyi örnekler oluşturma ve araç geliştirme yönünde gelecekte yapılacak projeler için hızlandırıcı bir rol oynamak,
- Örgütler, bilimsel disiplinler ve akademi/endüstri sınırları arasında ilişkiler geliştirmek ve ortak meselelerin fark edilmesini sağlamak,

---

“markup language” terimi de yine “biçimleme dili”, “işaret dili”, “işaretleme dili”, “biçimlendirme dili” gibi farklı terimlerle Türkçeye yansımaktadır. “işaret dili” “sign language” teriminin karşılığı olarak kullanıldığından bu kitapta tercih edilmemektedir. “biçimlendirme” terimi de “formatting” teriminin karşılığı olarak da kullanılabilirdiğinden tercih edilmemektedir. “zengin metin” ise “rich text” teriminin karşılığı olarak kullanıldığından uygun düşmemektedir.

“hypertext”in yüzeysel bir tanımla “mevcut metinden başka yerlere ve dokümanlara geçilmesini sağlayan metin” olduğunu düşünürsek “köprü metin” ya da “üst metin” olarak karşılanması mümkündür. “markup language” için de “işaretleme dili” karşılığını kullanırsak “hypertext markup language” için “köprü metin işaretleme dili” terimi uygun bir karşılık olarak kullanılabilir.

⁸² <http://www.multilingualweb.eu/>

⁸³ <http://www.multilingualweb.eu/en/about-the-project>

- İçerik geliştiriciler tarafından sayfaların (X)HTML (Extensible HyperText Markup Language/Genişletilebilir Köprü Metin Biçimlendirme Dili) ve CSS (Cascading Style Sheets/Basamaklı Stil Sayfaları) kullanılarak yaratılmasında en iyi örnekleri ve çokdilli standartları iyileştirmek,
- Ağ kullanıcı etmenlerindeki (Web user agent) çokdilli özellikler için desteği daha iyi hale getirmek.

İki yıllık olan proje, bu amaçlarını gerçekleştirebilme yönünde halka açık dört çalıştay düzenliyor. Projenin koordinatörü olan W3C'nin temel ilkelerinden “Herkes için Ağ” ve “Her Ortamda Ağ” başlıkları dikkate alındığında ağı çokdillileştirme yönünde büyük katkı sağladığını söyleyebiliriz. Şu ana kadar projenin en somut çıktılarından biri ağ sayfalarının uluslararasılaştırılması yönünde bir kontrol aracı olan Uluslararasılaştırma Denetçisi'dir⁸⁴. Bu araç sayesinde bir ağ içeriğinin teknik olarak diğer dillere aktarılmaya ne kadar hazır olduğunu görmek mümkündür.

Avrupa Birliği tarafından Leonardo da Vinci programı kapsamında desteklenen ve Leeds Üniversitesi liderliğinde yürütülen eCoLoRe (E-Content Localization Resources - E-içerik Yerelleştirme Kaynakları) Projesi de çokdilli ağ için atılan adımlardan biri olarak gösterilebilir. E-içeriğin yerelleştirilmesine, yani dijital bilginin yerel piyasalar için çevrilmesi ve kültürel olarak uyumlu hale getirilmesine yönelik kapsamlı ve uzun vadeli (3 yıl) olarak tamamlanan projenin ağ sitesinde⁸⁵ bu konuda ayrıntılı bilgi ve materyal bulmak mümkündür. Bunlardan en önemlileri hiç şüphesiz, çeviri eğitiminde de önemli faydalar sağlayabilecek olan, Kılavuz (Guidelines) ve Eğitim Araçları (Training Kits) bölümleridir.

Ağın çokdillileştirilmesi sürecinde şüphesiz video dosyalarının çokdilli hale getirilmesi de önemli bir yer tutmaktadır. Sadece <http://www.youtube.com>'da her dakika 100 saatlik

⁸⁴ <http://validator.w3.org/i18n-checker/>

⁸⁵ <http://ecolore.leeds.ac.uk>

video dosyasının yüklendiğini⁸⁶ dikkate alırsak her gün genel ağ üzerinde yayımlanan video sayısının miktarının ne kadar çok olduğunu tahmin edebiliriz. Yayımlanan videoların birçoğu kişisel olmakla beraber genel kitleye hitap edenlerin sayısı da oldukça fazladır. Bu videoların çokdilli hale getirilmesi genellikle altyazı eklemek suretiyle gerçekleşmektedir. Buna en güzel örnek <http://dotsub.com/> sitesi olabilir. Siteye yüklenen videolara izin verildiği ölçüde farklı dillerde altyazı eknebilmektedir. Farklı kullanıcıların katkılarıyla altyazı işlemleri ortak olarak tamamlanabilmektedir. YouTube da kullanıcıların altyazı ve işitme engelliler için altyazı (closed captioning) ekleme hizmetini dahil ederek görsel-ışitsel içeriğin çokdilli hale getirilmesine katkıda bulunmaktadır⁸⁷.

Son olarak, ağı çokdillileştirme çabalarına Letonca, Hırvatça ve Litvanyaca gibi az konuşulan diller için istatistiksel bilgisayar çevirisi veri tabanını genişleterek katkıda bulunmak amaçlı bir proje olan LetsMT!⁸⁸ den bahsetmek istiyorum. Avrupa Komisyonu'nun Bilişim ve İletişim Teknolojileri Araştırmaları birimi tarafından maddi olarak desteklenen bu proje kapsamında ağı kullanıcıları sisteme paralel metinlerini yükleyerek kendi bilgisayar çevirisi sistemlerini yaratabilmekte ve kullanabilmektedirler. Projenin temel hatları posterlerinde⁸⁹ yansıtılmıştır. Konumuz açısından, böylesi projelerin ağı çokdillileştirme ve çokseslileştirme çabalarına büyük katkıda bulunabileceğini söylemeliyiz ve benzer projelerin farklı dil grupları için gerçekleştirilmesi gerektiğini de vurgulamalıyız. Çok emek, zaman ve maddi kaynak gerektiren bu tür projelerin ülkemizde de kamu kuruluşları, akademik kurumlar ve diğer bağımsız kuruluşlar ve dernekler tarafından işbirliği içerisinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şekilde Türkçenin İnternet ortamında daha güçlü temsilinin sağlanabileceğini, ağı içeriklerinin ya da elektronik metinlerin bilgisayar çevirilerinin kalitesinin artabileceğini ve bu şekilde, daha çok dijital ortamda metin okumaya başlayan yeni nesil okuyucuların

⁸⁶ <http://www.youtube.com/yt/press/statistics.html>

⁸⁷ <http://support.google.com/youtube/bin/answer.py?hl=en&answer=100079>

⁸⁸ <http://project.letsmt.eu/index.php?p=about>

⁸⁹ http://project.letsmt.eu/uploads/publications/letsmt_flyer01_web.pdf

metin okuma ve üretme konusunda daha güvenilir referanslar alabileceklerini söyleyebiliriz.

1.10. Ağ 2.0. Araçları

Yeni nesil ağ, yani Ağ 2.0. dendiğinde ilk akla gelen Twitter ve Facebook gibi sosyal medya siteleridir. Ağ 2.0. bize ilk olarak paylaşımı ve işbirliğini çağrıştırmaktadır. Ağ 2.0. araçları gün geçtikçe artmaktadır ve bu araçlar <http://www.go2web20.net/> sitesinde listelenmiştir. Ağ 1.0 ve Ağ 2.0. arasındaki temel farklar Tim O'Reilly⁹⁰ tarafından Tablo 5'teki gibi özetlenmiştir.

Ağ 1.0 Ağ 2.0	
DoubleClick	→ Google AdSense
Ofoto	→ Flickr
Akamai	→ BitTorrent
mp3.com	→ Napster
Britannica Online	→ Wikipedia
personal websites (kişisel ağ siteleri)	→ blogging (blog yazma)
evite ⁹¹	→ upcoming.org ve EVDB ⁹²
domain name speculation (alan adı spekülasyonu)	→ search engine optimization (arama motoru optimizasyonu)
page views (sayfa görüntüleme)	→ cost per click (tıklama başına maliyet)
screen scraping ⁹³ (ekran kazıma)	→ web services (ağ hizmetleri)
publishing (yayımlama)	→ participation (katılım)
content management systems (içerik yönetim sistemleri)	→ wikis (vikiler)
directories (taxonomy) [alt dizinler (sınıflandırma)]	→ tagging ("folksonomy") [etiketleme (ortaklaşa etiket yaratma ve yönetme yoluyla sınıflandırma)]
stickiness (yapışık kalma)	→ syndication (ortak girişim)

Tablo 5. Ağ 1.0 ve Ağ 2.0. arasındaki temel farklar

⁹⁰ <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>

⁹¹ Çevrimiçi davetiye gönderme amaçlı kullanılan bir site.

⁹² Etkinlik organize etmek için kullanılan bir veri tabanı.

⁹³ Ekran kazıma bir kişinin ağ sitesinde ya da sosyal ağ sayfasında yayınladığı tüm bilgiyi almak ve daha sonra bu bilgiyi söz konusu kişinin hesabına girmek ya da kimlik hırsızlığı gibi başka yolsuzluklar gerçekleştirmek için kullanmak.

2004 yılında İnternet'e sürülen ve bugün dünyanın en çok kullanılan sosyal medya sitelerinden biri olan Facebook birçok alanda olduğu gibi çevirmenler için de yarar sağlayan bir araçtır. Facebook'a ücretsiz üye olan bir çevirmen her şeyden önce bunu bir anında haberleşme aracı olarak kullanabilir. Kurduğu ağ üzerinden ya da herkese açık olmak üzere ilgi alanlarına yönelik haberleri, siteleri, görsel ve işitsel dosyaları, belgeleri paylaşımına sunarak benzer ilgi alanlarına sahip kişilerle profesyonel ağını genişletebilir ve böylelikle kendini daha iyi tanıtmaya imkânı bulabilir. Kendi meslektaşları ile kuracağı bu ağ sayesinde bir yardımlaşma ve fikir alışverişi ortamı yaratarak üzerinde çalıştığı çeviriler üzerinde yardım arayışına girebilir. Çevirmenler ayrıca Facebook üzerinde var olan diğer kurum ve kuruluşların sayfalarını favorilerine ekleyerek ya da bu sayfaları "beğenerek" kendi profesyonel gelişimi için çeviri-bilim alanındaki ve diğer alanlardaki gelişmeleri ve haberleri takip edebilir. Son olarak kendi sayfalarını oluşturarak ve herkese açık hale getirerek yukarıda bahsettiğimiz tanıtım olanağını genişletebilirler. Şekil 31'de "Likes and Interests" bölümünde çeviri alanına yönelik sayfalardan bazılarını görebilirsiniz. Bu sayfalara gönderilen her iletiyi takip ederek alandaki gelişmelerden haberdar olabilirsiniz.

Şekil 31. İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümünün Facebook sayfası

Diğer popüler bir sosyal medya aracı olan Twitter'ın Facebook'tan farklılıkları olmakla birlikte işlevsel olarak yukarıda saydığımız faydaları sağladığını söyleyebiliriz. Facebook'tan hemen hemen iki yıl sonra, 2006 yılında piyasaya sürülen Twitter'ın en büyük özelliği atılan tıvtlerin (tweet) [hatta okunuş itibariyle *tıvt* olarak bile yazılabilir] 140 karakterle sınırlı olması. İlk bakışta çok pratik gibi görünmese de bugün Twitter en sık kullanılan iletişim ve paylaşım araçlarından biri haline gelmiştir. Çevirmenler Twitter'da daha çok varlık göstermekte ve bu aracı yoğunlukla kullanmaktadır. Şekil 32'de de görüldüğü üzere kullanıcılar takip ettikleri kişiler aracılığıyla gündemi yakalama, yeni şeyler öğrenme ve haberleşme imkânı bulabilmektedirler. Twitter'ın dağarcığıımıza eklediği ve henüz Türkçe karşılığı olmayan bir terim olan "hashtag" kodlamalarında kullanılan "hash" (#) ve "etiket" anlamına gelen "tag" sözcüklerinin birleşiminden oluşturulmuştur ve Twitter'da konuşulan bir konuyu veya etkinliği takip etmekte kullanılabilir.

Facebook ve Twitter'dan çok sonra, 2011 yılında Google'ın sosyal medyaya *Google Buzz* ve *Google Wave* denemelerinden sonra daha iddialı girdiği araç olan GooglePlus da gün geçtikçe popülerliğini artıran ve hem *Facebook*'un hem de *Twitter*'ın özelliklerini barındıran ve bunların ötesine geçmeyi hedefleyen bir sosyal medya aracıdır. GooglePlus'ın en büyük avantajlarından biri diğer Google hizmetleri ile entegre bir şekilde çalışabilmesidir.

Keşif motoru (bir nevi arama motoru) işlevi gören sosyal sitelerden *StumbleUpon*, kullanıcıların beğendiği içerikleri belirlemesi üzerine benzer başlıklarda ilginç içerikleri öneri olarak sunuyor. Böylelikle aynı ilgi alanlarına sahip kullanıcılar da birbirlerini listelerine eklemek suretiyle istedikleri alanda zengin içeriklere erişim sağlayabiliyor.

Arama sonuçları Ara

Tweetler

Kişiler

Popüler resimler

Popüler videolar

Türkiye gündemi - Değişir

#hrantsink
Erhan Tuncel
#GalatasaraylıOlmakAdamOlmaKtır
#FenerbahçeliOlmakAdamDogmaktır
Nihat Kabveci
Yasin Hayal
Rik Perry
İker 40
Zeynep Tanbay
Fethiye Çetin

İzlenimler

© 2012 Twitter. Hakkımızda Yardım Koşullar
Gizlilik Blog Durum Uygulamalar
Kamusal Kayıtlar Reklam Verenler
İletmeler Medya Geliştiriciler

Kişiler

ALTA Translation @AltaTranslation
30 years of exp. providing translations to gov. agencies, corporations & non-profit organizations worldwide. Contact revans[at]ahalang.com for more info.

Translator @translator
Twitter's Translator Community. Got questions? Please follow us and send us a DM! Thanks.

Translation Tech @trnslntech
Group ID for people interested in Translation Technology, Globalization & Localization

TWB @TranslatorsWB
Translators without Borders is an independent non-profit association helping NGOs to extend their humanitarian work by providing free, professional translations

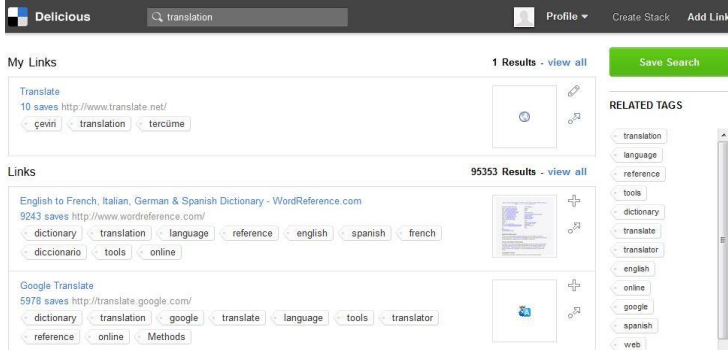
Multilingual Mag @multilingualmag
Multilingual magazine, website and new letters are information sources for localization, global business, translation and language technology.

K Vashee @kvashee
Translation Technology, Crowdsourcing, Global Collaboration, Dreamer, Digital Sound Technology, Driving Change -- Finding Passionate Work & Connection

ProZ.com @ProZoom
The translation workplace. ProZ.com is the number one source of new clients for

Şekil 32. Twitter'da "translation" anahtar sözcüğüyle yapılan arama sonuçlarının bir kısmı

2003 yılından bu yana popülerliğini yitirmemiş olan sosyal yer imleme (social bookmarking) hizmeti olan delicious.com aynı ilgi alanlarına sahip olan kullanıcıları buluşturması bakımından çok yararlı bir araçtır. Belirli etiketleri seçerek o konuda "sık kullanılanlar"a eklenmiş olan ağ sayfalarını görmek mümkündür. Örneğin, Temmuz 2012 itibarıyla "translation" (çeviri) etiketi olan 95353 site delicious.com adresinden görüntülenebilmektedir (Bkz. Şekil 33) ve bu sayı kullanıcılar başka ağ sitelerini ekledikçe artacaktır.

Şekil 33. delicious.com sitesinde “translation” arama sonuçları

Sosyal haber sitesi olan digg.com ve reddit.com gibi sitelerde ise kullanıcılar haber bağlantı adreslerini oylayarak onları daha popüler hale getirebilmekte ve farklı kategorilerde haberleri takip edebilmektedirler.

En eski blog sitelerinden biri olan *LiveJournal* popülerliğini yitirmiş olsa da, yine en çok bilinen blog siteleri arasında yerini korumaktadır. WordPress.com ve Blogger.com gibi siteler ise gittikçe daha yaygın olarak kullanılan blog siteleridir. WordPress, kullanıcıların kendi sunucularını (server) kullanarak içeriklerini saklamalarına olanak tanımaktadır. Elli farklı dilde arayüz seçeneği sunan WordPress dünyada en çok kullanılan içerik yönetim sistemi (content management system)'dir. Blogger.com (blogspot olarak da bilinir) 1999 yılında hizmete sunulan ve 2003 yılında Google tarafından satın alınan ve Google'ınla birlikte popülerliği artan bir blog sitesidir. İçerikleri Google'ın sunucularında saklansa da blogger.com sitelerinin zengin içerik özellikleri ve Google'ın diğer hizmetleriyle uyumu bu blog sitesini oldukça cazip kılmaktadır. Tumblr.com da nispeten daha yakın bir zamanda, 2007 yılında, kurulan fakat kısa zamanda 100 milyondan fazla bloğu bünyesinde barındıran bir blog hizmetidir.

Şekil 34. Blogspot ile hazırlanmış bir blog örneği - translationista.blogspot.com

Şekil 35. Wordpress.com ile hazırlanmış bir blog örneği - theinterpreterdiaries.com

Ağ 1.0 ve daha sonra Ağ 2.0'ın onu takip etmesi şüphesiz hepimizde Ağ 3.0'ın da geleceği düşüncesini uyandırmaktadır. Üçüncü Nesil Ağ ya da Dünya Çapında Ağ'ın yaratıcısı Tim Berners-Lee'nin deyişiyle Semantik Ağ ve Anlamsal Ağ olarak da bilinen Ağ 3.0 içinde bulunduğumuz dönemde yavaş yavaş kendini göstermektedir. Makinelerin insanlar gibi ağ sitelerini okuyarak, kullanıcı alışkanlıklarını belirleyerek kullanıcılara özel içerik ve sonuçlar sunması Ağ 3.0'ın en önemli hedeflerinden sayılmaktadır. Google arama sonuçlarının gittikçe daha kişiye özel hale gelmesi bunun küçük ölçekli bir örneği olarak gösterilebilir ancak önümüzdeki birkaç

yıllık dönemde Ağ 3.0'ın daha somut örnekleriyle karşılaştığımızı söylemek mümkün.

1.11. Diğer Araçlar

1.11.1. Verileri elektronik ortama aktarma

1.11.1.1. Optik karakter tanıma

Çevirmenler çeviri metinlerini her zaman elektronik formatta almazlar. Kâğıt üstünde basılı olan çeviri metinlerini elektronik ortama aktarmak özellikle bilgisayar ortamında çeviri yapan çevirmenlerin işini büyük ölçüde kolaylaştırabilmektedir. Bu için yapılacak şey metinleri tarayıcı ile tarayıp Optik Karakter Tanıma teknolojisini kullanarak taranan dosyalardan düzenlenebilen metin bölümlerini çıkarmaktır. Optik Karakter Tanıma aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Optik Karakter Tanıma elle ya da daktilo ile yazılmış veya kâğıt üzerinde basılı halde olan metinlerin taratılmış imgelerinin mekanik ve elektronik olarak bilgisayarda kodlanmış metin haline dönüştürülmesidir. Bu teknoloji kitapları ve belgeleri elektronik dosya haline dönüştürmek, bir ofiste kayıt tutma sistemini bilgisayara aktarmak ya da metni bir sitede yayımlamak için kullanılmaktadır. Optik Karakter Tanıma metni düzenlemeye, metin içerisinde bir sözcüğü ya da öbeği aramaya, metni daha sıkılaştırılmış halde muhafaza etmeye, metnin bir kopyasını göstermeye ya da tekrar basmaya, bilgisayar çevirisi, yazı okuma ve metin madenciliği gibi teknikleri metin üzerinde uygulamaya olanak sağlar.⁹⁴

Bu teknoloji Google üzerinden ücretsiz bir hizmet olarak sunulmaktadır. *jpg* (Joint Photographic Experts Group), *png*

⁹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Optical_character_recognition adresinden çevrilmiştir.

(Portable Network Graphics), *gif* (Graphic Interchange Format) uzantılı görsel dosyalar ve *pdf* (Portable Document Format) uzantılı çok sayfalı belgeleri işleyebilen bu araç ilgili belgeleri Google Dokümanlar formatına dönüştürmektedir. Daha iyi sonuçlar alabilmek için yüksek çözünürlüğe sahip belgeler tercih edilmelidir ve metinler soldan sağa yönlü yatay olarak yazılmış olmalıdır. Şimdilik sadece Latin alfabesindeki karakterleri tanıyan bu teknoloji Arial ve Times New Roman yazı tipini daha iyi algılamaktadır.⁹⁵

Microsoft Office Document Imaging (Microsoft Office Doküman Görüntüleme) de Microsoft Office uygulamaları içerisinde yer alan bir araçtır. Tarayıcı ile taranan metinde optik karakter tanıma uygulamasını kullanmayı mümkün kılan bu araç Office'in son sürümleri olan Microsoft Office 2010 ve 2013'te mevcut değildir. Aynı teknolojiyi yazılım paketi olarak da bulmak mümkündür. Ücretsiz ya da paket dahilinde sunulan hizmetlerin sürekliliği her zaman için bir soru işareti olduğundan optik karakter tanıma teknolojisini sürekli kullanan bir çevirmen için üzerinde çalıştığı dil gruplarını en iyi destekleyen bir yazılım temin etmesi en sağlıklı çözüm olacaktır.

Optik karakter tanıma teknolojisinin kullanıldığı bir başka araç kalem tarayıcılarıdır. Herhangi basılı bir metinden sözcükleri, tümceleri, paragrafları bilgisayarınıza aktarmanıza sağlayan bu araçların çevirmenler için ayrı bir versiyonu da mevcuttur. Bu versiyon basılı materyaldeki yazıları dijital ortama aktarmanın ötesinde aktarılan metinleri çeşitli dil grupları arasında çevirmektedir. Dijital ortama aktarılmaya hazır hale gelen metin Excel, Word gibi farklı uygulamalara ya da Twitter, LinkedIn gibi hizmetlere yönlendirilebilmektedir. I.R.I.S.⁹⁶ şirketi bu tür hizmetleri sunan yazılım ve donanım şirketlerine örnek olarak gösterilebilir.

Yine aynı teknolojinin kullanıldığı bir diğer araç dijital kalem-lerdir. Bu kalem ile herhangi türde bir kâğıt üzerine yazılan

⁹⁵ <http://docs.google.com/support/bin/answer.py?hl=en&answer=176692>

⁹⁶ <http://www.irislink.com/c2-1692-189/IRISPen-6--Overview.aspx#01>

metin bilgisayar ortamına aktarılıp düzenlenebilir metin haline getirilebilmektedir.

1.11.1.2. Ses tanıma teknolojisi

Verileri elektronik ortama aktarmanın bir diğer aracı ise ses tanıma teknolojisidir. Ses tanıma, bilgisayarlara komutların ses yoluyla verilmesini sağlar. Bilgisayar düğmesini açmanın dışında hemen hemen tüm işlemleri bilgisayara sesli komutlar vererek gerçekleştirmenizi sağlayabilen ses tanıma teknolojileri çevirmenler için de yararlı bir araçtır. Bu teknolojiyle basılı metinleri elektronik ortama aktarıp terim bankaları, çeviri bellekleri, sözcük işlemciler gibi çeviri sürecine dahil edilebilecek olan diğer teknolojilerle uyumlu hale getirebilmek mümkün. Sayıları gittikçe artan yazılımlar farklı dillerde mevcut. Microsoft Windows'un XP, Vista ve 7 sürümlerinde de ses tanıma teknolojisi bulunmaktadır. Bunun dışında Nuance⁹⁷ şirketinin sunduğu Dragon NaturallySpeaking gibi özel yazılımlar da piyasada bulunmaktadır.

Türkçe için de ses tanıma teknolojisi alanında ilerleme kaydedilmiş ve çevirmenlerin güvenle kullanabileceği ürünler piyasaya sürülmüştür. Bunlara örnek olarak Dikte⁹⁸ programı gösterilebilir. Genel amaçlı kullanım için kullanılabilen Dikte'nin hukuk ve tıp alanlarına özel sürümleri de mevcuttur. Dikte'nin sunduğu ürünler konuşma tanıma ve metin okuma teknolojilerini kullanmaktadır. Dikte Live Pro “konu sınırlaması olmayan yüksek performanslı Türkçe konuşma tanıma sistemidir”. İlgi çeken bir başka ürün de radyologlara özel yüksek performanslı Türkçe konuşma tanıma sistemi olan Dikte Live Rad'dir. Bu gibi özel alan ürünlerinin yapılabiliyor olması bu tür ürünlerin yaygınlaşarak çeşitlenebileceğini de göstermektedir. Diğer bir ürün olan *duybeni* “DikteLive kullanıcılarının bilgisayarlarını konuşarak yönetebilmeleri ve aynı zamanda konuştuklarını dış ekrana yazdırabilmeleri amacıyla” geliştirilmiştir. Başlangıçta

⁹⁷ <http://www.nuance.com/dragon/index.htm>

⁹⁸ <http://www.dikte.com.tr/>

bilgisayara akustik "eğitim" verilmesini gerektiren bu program uzun vadede zaman kazandıran bir araç olabilmektedir.

1.11.2. Masaüstü Yayıncılık

Günümüzde çevirmenlerin üzerinde çalıştıkları metinlerin çoğu eskiden olduğu gibi sadece düz yazıdan oluşan, genellikle herhangi bir biçimsel özellik taşımayan, kâğıt-kalem kullanılarak hedef dile aktarılabilen metinler olmuyor. Bir başka deyişle, metinlerin sadece "metinsel" bileşenini çevirmek müşteri için yeterli olmayabilir. Piyasaya sürececek olduğu ürün için grafik, resim, şema gibi görsellerle geliştirerek hazırlamış olduğu broşürü ya da kılavuzu hedef dilde yayımlamayı planlayan bir şirket bu "metnin" çevirisini aynı biçimsel ve içeriksel özelliklerle çevirmenden talep etmeyi tercih edebilir. Bunun için iki-üç kişiden oluşan bir proje takımı oluşturmaktansa, sadece bir kişiyle bu süreci gerçekleştirmek isteyebilir. İşte bu durumda çevirmenlerin sahip olması gereken özelliklerden biri olan masaüstü yayıncılık (DTP - Desktop Publishing) bilgisi devreye girer.

Masaüstü yayıncılık için ticari birçok uygulama mevcuttur: Adobe InDesign, Adobe PageMaker, Corel Draw, QuarkXPress, FrameMaker, iStudio Publisher, Microsoft Publisher bunlardan sadece birkaçıdır. Açık kaynak kodlu uygulamaların arasında en çok bilinen ise Scribus'tur. Çevirmenlerin bu tür programları tam olarak bilmeleri beklenemez ancak temel özelliklerini bilmeleri çok bileşenden oluşan metinlerin çevirisinde işlerine yarayacaktır.

1.11.3 Arama Motorları

1990'lı yılların başında İnternet'in ortaya çıkışıyla paralel olarak hayatımıza giren arama motorları artık İnternet gibi hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnternet'teki bilgilere ulaşmanın en kolay yolu olan arama motorları en sık kullanılan araçlar olmalarına rağmen bu araçları etkin bir şe-

kilde kullanan kişilerin sayısının daha az olduğunu söylemek mümkündür.

Çevirmenler için çeviri öncesinde ve çeviri sürecinde doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmak hayati önem taşır. Bu bakımdan çevirmenlerin arama motorlarını etkin ve hızlı bir şekilde kullanmaları zaman ve verim açısından büyük faydalar sağlayabilmektedir. Arama motorları hakkında daha geniş bilgilere Mark Levene'in *An Introduction to Search Engines and Web Navigation (Arama Motorlarına ve Ağ'da Gezinmeye Giriş)* başlıklı kitaptan ulaşılabilir. Burada belli başlı arama motorlarını ve birkaç temel özelliği açıklayacağız.

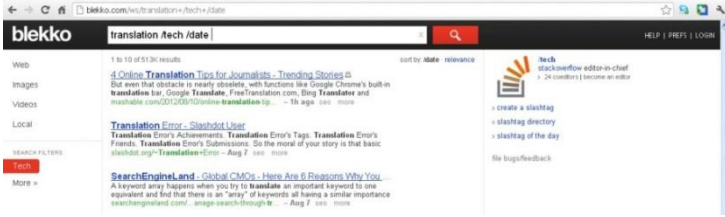
En sık kullanılan arama motorlarından olan Google'da "gelişmiş arama" butonuna tıkladığınızda karşınıza çıkan seçenekler yapacağınız aramanın kapsamını genişletmenize veya daraltmanıza olanak tanıyacaktır. Aramanızı belirli alan uzantısına sahip sayfalara (domain), belirli tarih aralıklarına, dillere, dosya türlerine ve diğer kısıtlara göre yapmak mümkündür.

Benzer arama seçenekleri Yahoo!, Bing, AOL gibi belli başlı arama motorlarında da mevcuttur. Arama motorları arasında alternatif bir yol sunma iddiasıyla ortaya çıkan blekko.com, misyonunu şöyle duyurmaktadır:

blekko yüksek kalitede, uygun, istenmeyen içeriğin olmadığı arama sonuçları vermeye odaklanmış müşteriyle doğrudan hitap eden bir arama motorudur. Biz aramanın açık, saydam ve işbirlikli olması gerektiğine inanıyoruz. Bu nedenle geleneksel algoritmik aramayı kullanıcılarımızın ve ortaklarımızın uzmanlığı ile birleştirerek istenmeyen arama sonuçlarının önüne geçiyor ve en itibarlı ve kaliteli sitelerden arama sonuçlarını sunuyoruz. Bu kombinasyon çevrimiçi arama yap-

ma ve içerik keşfetme deneyimini kökten değiştirerek oldukça büyük bir farklılık yaratıyor.⁹⁹

Blekk'o'da yapılan aramalar *slashtag* (kesme etiket) yoluyla yapılıyor. Şekil 36'da görüldüğü üzere çeviri ve teknolojiye ilişkin aramayı tarih sırasına göre görüntülemek için kesme işaretleriyle etiket sözcükleri ayırmak ve en son tarih etiketiyle düzenlemek mümkün.

Şekil 36. Blekko arama motorunda kesme etiketlerle (slash-tags) ile yapılan arama örneği

Arama motorları ile ilgili örnekler ve uygulamalar çoğaltılabilir ancak burada çok ayrıntıya girmeden öğrencilerin oldukça işine yarayabilecek bir eğitim ağ kapısında (web portal) yayımlanan bir yazının bağlantı adresini vererek arama motorları bölümüne nokta koyabiliriz. http://education-portal.com/articles/20_of_the_Best_Search_Engines_for_Students.html

⁹⁹ <http://blekko.com/about>

Şu sayfaları bul...

Bu işlemi arama kutusunda yapmak için:

Şu kelimelerin tümünü içeren:	<input type="text"/>	Önemli kelimeleri yazın: boş bırakılırsa sonuçlar daralır.
Aynı anlama gelen veya farklı kelimeleri içeren:	<input type="text"/>	Kelimelerin başlarını büyük harflerle yazın: "boş" veya "başlık".
Şu kelimelerden herhangi birini içeren:	<input type="text"/>	İstediğiniz tüm kelimelerin arasında OR yazın: "milyar" OR "milyarlık".
Şu kelimelerden hiçbirini içermeyen:	<input type="text"/>	İstediğiniz kelimelerin her birine bir eksi işareti koyun: "-kedi" veya "-Jack Russell".
Şu sayıdan:	<input type="text"/>	Sayılar arasında iki tane nokta koyun, sonuna da bir öğü birimi ekleyin: 10..35 kg, 6300..6500, 2010..2012.
	Şu sayıya kadar:	<input type="text"/>

Sonuçları daha da filtrelemek istiyorsanız...

Dil:	<input type="text" value="herhangi bir dil"/>	Seğdiğiniz dildeki sayfaları bulun.
Bölge:	<input type="text" value="herhangi bir bölgede"/>	Belirli bir bölgede yayınlanan sayfaları bulun.
Son güncelleme tarihi:	<input type="text" value="herhangi bir zaman"/>	Belirlediğiniz süre içinde güncellenmiş sayfaları bulun.
Site veya alan adı:	<input type="text"/>	Aramayı bir site için yapın (örneğin, www.google.com) ya da sonuçları .edu, .gov veya .gov gibi bir alan adı için sınırlayın.
Tarimlerin görüldüğü yer:	<input type="text" value="sayfaların herhangi bir yerinde"/>	Terminin tüm sayfası, sayfa başlığına veya web adresine ya da aradığınız sayfaya verilen bağlantılara atanmış.
Güvenli Arama:	☐ filtreleme yok ☒ orta düzey ☐ yüksek düzey	Her düzeyde bulunan içerik göstermek istediğiniz Güvenli Arama özelliğini kullanmak istiyorsanız.
Dosya türü:	<input type="text" value="Tüm türler"/>	İstediğiniz türdeki sayfaları bulun.
Kullanım hakları:	<input type="text" value="hiçbir filtreleme yok"/>	Kullanıcılar için verilen sayfaları bulun.

Şekil 37. Google arama motoru ekran görüntüsü

1.11.3.1. Sesli ve görüntüyle arama

Google Çokdillli Sesli Arama (Google Multilingual Voice Search). Türkçe de dahil 22 ayrı dilde (farklı lehçeleri ve ağızlarıyla) sesli arama yapmak mümkündür. İki ayrı dilde Bing ve Google arama motorlarını kullanarak arama yapabileceğiniz 2lingual.com sitesinde ayrıca Twitter'da da çokdillli arama yapılabilmektedir. Kişisel bir inisiyatif ile hazırlanan bu uygulamanın kalıcı olmama ihtimali olsa bile, ağ üzerinde bu tür uygulamaların mümkün olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Resmî Google sitesinde ise, Chrome tarayıcı programı kullanıyorsanız, arama motoru sayfasına geldiğinizde arama alanının kenarında bir mikrofon işareti görürsünüz; yani Google'da da - şimdilik sadece İngilizce - sesli arama yapabilirsiniz. Google'ın sesli aramadan daha önce (Haziran 2011) piyasaya sürdüğü bir özellik olan "görüntüyle arama" kullanıcıların ağ üzerindeki içeriklere görüntü dosyaları kulla-

arak erişimini sağlamaktadır.¹⁰⁰ Bunun için dört ayrı yol vardır:

1. Görüntü dosyasını <http://images.google.com/> adresindeki arama kutusuna sürükleyerek bırakmak
2. <http://images.google.com/> adresine giderek görüntü yüklemek
3. aynı adrese görüntünün bağlantısını adresini kes/yapıştır yapmak
4. ya da ilgili Chrome eklentisini yükledikten sonra sayfa üzerinde görüntülenen herhangi bir görüntüye sağ tıklamak

1.11.4. Bulut yazıcılar

Çevirmenlerin ve diğer tüm İnternet kullanıcılarının işini kolaylaştıracak diğer araç ise Google Bulut Yazıcı (Google Cloud Printing). Yazıcılarınızı ağa bağlamak suretiyle Google hesabınızı kullanarak her yerden erişilebilir hâle getirebilirsiniz; telefonunuzdan, tabletinizden, Google'ın yeni ürünü "Chromebook"unuzdan ve diğer tüm bilgisayarlarınızdan gönderdiğiniz belgeleri "bulut yazıcınızdan" çıktı olarak alabilirsiniz. Büyük ölçüde hareketlilik ve esneklik sağlayan bu teknolojinin kısa zamanda yaygınlaşacağını beklemek yanlış olmayacaktır. Apple da geçtiğimiz Ekim ayında bulut teknolojisini olan iCloud ürününü piyasaya sürerek büyük ilgi görmüştü. Steve Jobs'un tanıttığı son ürünlerden olan iCloud belli bir kapasiteye kadar ücretsizdir ve eleştirmenlerden olumlu bir not almıştır.

1.11.5. PDF araçları

Bir çevirmenin üzerinde çalıştığı belgelerin belki de çoğunun formatıdır PDF (portable document format). Taşınabilir Belge Biçim olarak adlandırdığımız bu dosya türlerinin en büyük avantajlarından biri bir kez oluşturulduğunda farklı ortamlarda

¹⁰⁰

<http://www.google.com/insidesearch/features/images/searchbyimage.html>

da görüntülense içeriğin biçiminin değişmemesidir. Örneğin Word'de Japonca yazılmış bir metni bu karakterlerin yüklü olmadığı bir bilgisayarda görüntülemeye çalıştığınızda sorunlar yaşayabilirsiniz ya da çok farklı fontlar kullanılarak oluşturulmuş bir sunum dosyasını başka bir bilgisayarda açtığınızda sürprizlerle karşılaşabilirsiniz. PDF formatı kullanarak çoğunlukla bu tür sorunları saf dışı etmek mümkündür. Microsoft Office, OpenOffice, Google Dokümanlar gibi birçok sözcük işlemci programının belgeleri pdf'ye dönüştürme özelliği mevcuttur. Metin dosyalarının dışında bir içeriği pdf olarak kaydetmek de mümkündür. Örneğin bir ağ sayfasını pdf araçları yükleyerek bu formata dönüştürebilirsiniz.

PDF okuyucu olarak ilk akla gelen program şüphesiz Adobe Acrobat Reader'dır. Ücretsiz olarak indirilebilen bu programın dışında ticari bir ürün olan Abode X Pro programıyla profesyonel olarak pdf belgeleriyle birçok işlem gerçekleştirilebilir. Ticari ürünlerin dışında 50'den fazla açık kaynak kodlu pdf uygulaması mevcuttur.¹⁰¹

1.11.6. Ekran Görüntüsü Alma ve Ekranı Kaydetme

Klavyede genellikle Sistem İsteği (SysRq - System Request) olarak tasarlanan fakat Windows işletim sisteminde aktif olmayan bir komutla birlikte aynı tuşu paylaşan Print Screen (Ekranın Çıktısını Al) kullanıcıların ekrandaki mevcut görüntüyü (ekranın dışında yer alan ve kaydırma çubuğu (scroll bar) kullanarak görüntülenebilen içerik hariç) bilgisayarın hafızasına kaydeden bir komuttur. Bu tuşa bastığınızda görünürde bilgisayarınızda hiçbir değişiklik olmaz. Kaydettiğiniz görüntüyü bir resim düzenleme programına yapıştırarak görebilirsiniz. Windows 7'de ise hâlihazırda mevcut olan Snipping Tool programını kullanarak ekranda kendiniz belirlediğiniz bölümü kaydedebilirsiniz ve doğrudan farklı resim formatlarında (jpeg, gif gibi) bilgisayarınıza kaydedebilirsiniz. Macin-

¹⁰¹ <http://www.coqnviview.com/convert-pdf-to-excel/post/pdf-editing-creation-50-open-sourcefree-alternatives-to-adobe-acrobat/>

tosh bilgisayarlarda Komut (Command) tuşuna ve Shift tuşuna 3 kere basarak ekranınızın görüntüsünü alabilirsiniz ya da çeşitli programlar kullanarak aynı işlemi yapabilirsiniz.

Ekranı kaydetmede ekranın anlık görüntüsü değil ekranda olup bitenin gerçek zamanlı olarak video dosyası halinde kaydının tutulması söz konusudur. İstenirse ses bileşeni de dahil edilerek gerek bilgisayardan çıkan ses gerekse kullanıcının mikrofona sarf edeceği ses de görüntüyle paralel olarak kaydedilebilir. Bu işlemler için *Camtasia* ve *Adobe Captivate* gibi ticari ürünlerin yanında *CamStudio* gibi açık kaynak kodlu ürünler de mevcuttur.

1.11.7. Anti-virüs programları ve yedekleme

Bir çevirmenin en son yapmak istediği şeylerden biri belki de müşterisine virüs içeren bir dosya göndermesidir. Çevirmen her ne kadar iyi bir çalışma ortaya çıkarsa da böylesi bir talihsizlik güzel olan her şeyin önüne geçebilir. Bu nedenle, çevirmenlerin kapsamlı ve güncel anti-virüs programlarını bilgisayarlarına yüklemeleri bir gerekliliktir. Gerek dosyaları kontrol ederek gerekse İnternet üzerinde gezinirken erişilen kaynaklardan gelebilecek olası tehlikeleri önceden engelleyerek çevirmenler daha güvenli çalışabilirler. Müşterilerin gönderdikleri dosyaları da açmadan önce tarayarak kendi bilgisayarlarındaki dosyaları ve programları koruyabilirler. Bunun için kapsamları daha dar olsa da genel bir koruma sağlayacak *Avira* gibi programlar mevcuttur ancak McAfee, Avast, Norton gibi ücretli programlar da daha kapsamlı koruma için düşünülebilir. Bunların dışında casus yazılımları ve kötü amaçlı oluşturulmuş yazılımları (spyware ve malware) önleyici programlar da bir gerekliliktir.

Anti-virüs programlar, casus yazılımları ve kötü amaçlı oluşturulmuş yazılımları önleyici programlar çevirmenlerin bilgisayarını güvenli kılsa da her gün ortaya çıkan virüsler ve yazılımlar, istenmeyen e-postalardan gelebilecek tehlikeler yedekleme yapmanın son derece önemli olduğunu göstermektedir. Sadece bu tür tehlikelerden değil, aynı zamanda donanımsal arızalardan kaynaklı sorunlar da bilgisayardaki

tüm bilgilerin bir anda ortadan kaybolmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle çevirmenlerin bilgisayarlarını sürekli yedeklemeleri gerekmektedir.

1.12. Diğer iletişim araçları

1.12.1. Elektronik posta ve FTP

İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte tanıştığımız ilk teknolojilerden biri şüphesiz elektronik posta ve FTP'dir (File Transfer Protocol / Dosya Aktarım Protokolü). Çevirmenlerin en sık kullandığı iletişim aracı olan e-posta çoğu hizmet sağlayıcı tarafından ücretsiz sunulmaktadır. Kapasite bakımından da oldukça genişleyen e-posta hizmetleri sayesinde 10 GB gibi büyüklükte olan dosyalar bile iletiye eklenerek gönderilebilmektedir. Günümüzde en gelişmiş özelliklere sahip ücretsiz hizmet olarak gösterebileceğimiz Google Mail kullanıcılara büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Daha az istenmeyen e-posta, etiketleme ve filtreleme, güvenlik, yüksek kapasite, e-posta arayüzü içerisinde anında mesajlaşma, mobil telefonlarla ve diğer araçlarla kolay erişim gibi özellikler bugün Google Mail'i Yahoo, Hotmail, AIM Mail gibi rakiplerinin arasından listenin en başına yerleştirmektedir. Google Mail içerisinde yer alan dil yardımları da bu hizmetin çokdilli olarak kullanılmasına olanak tanımaktadır. Örneğin yazdığınız iletinin 34 ayrı dilde yazım denetimini yapmanız mümkündür ya da önceleri Google Labs'te denenmekte olan bir uygulama olan ve şimdi Google Mail içerisine dahil edilen İleti Çevirisi özelliğini kullanarak aldığınız iletiyi tek bir tıklamayla farklı dillere çevirmeniz mümkündür. Elbette benzer özellikleri olan e-posta hizmetleri de piyasada belirli bir kullanıcı kitlesine sahiptir, ancak gelişim hızına bakıldığında Google Mail'in kullanıcıların beklentilerinin ötesine geçtiğini söylemek de yanlış olmaz.

Diğer bir iletişim aracı olarak bahsettiğimiz FTP, bir ağ üzerindeki iki bilgisayar arasında dosya alışverişini sağlamak için kullanılan standart ağ protokolüdür. FTP sayesinde kullanıcılar uzaktaki bilgisayarlarla dosya alışverişi yapabilmektedir-

ler. FTP yoluyla dosya aktarımı yapmanın en pratik yolu bir FTP yazılımı aracılığıyla yapmaktır. Açık kaynak kodlu bir yazılım olan FileZilla ile bu işlem kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Temel bir teknik destekle kurulumu yapılabilecek böylesi bir sistem sayesinde büyük ölçekli dosyaların aktarım işlemleri bir sorun olmaktan çıkabilir. Bu altyapı ve kurulum işlemini kendisi gerçekleştirmek isteyenler için de internette her zaman bir kılavuz¹⁰² mevcuttur.

1.12.2. Mobil teknolojiler

Henüz on yıl kadar önce kullanımı masa üstünde ya da diz üstünde sınırlı olan bilgisayarların yerini artık ultra mobil PC'ler ve pad'ler almaktadır. İnsanların bilgisayar ile olan etkileşimleri gün geçtikte değişmekte, daha "pratik" hale gelmektedir. Hantal dizüstü bilgisayarların yerini alan netbook'lar ve pad'ler çevirmenlerin hareketliliğini de büyük ölçüde genişletmektedir. Bugün bir çevirmen A5 not defteri kadar küçük olabilen söz konusu araçlarla hemen hemen her ortamda sözcük işlemcisini açıp çevirisini yapabilir, internete bağlanıp yardım alabilir, müşterileriyle sürekli bağlantı içinde olabilir; yaptığı çevirileri anında yayımlayabilir. Üstelik bütün bu işlemleri ekrana dokunarak yapabilir.

---

¹⁰²<http://www.filetransferplanet.com/ftp-guides-resources/ftp-new-user-guide/>

Şekil 38. Tablet Bilgisayar¹⁰³

2007 yılında Steve Jobs'un tanıtımını yaptığı iPhone, 2012 yılının sonlarına doğru 5. versiyonunu piyasaya sürdü. iPhone'un 4. versiyonuna baktığımızda iPhone'a eklenebilen 500,000'den fazla uygulama (app) olduğunu görmekteyiz. Şüphesiz, iPhone kendi özellikleri ve sonradan ücretsiz ya da ücretli olarak edinilebilen bu uygulamalar arasından yüzlercesi bir çevirmenin işine yarayan bir unsur olarak değerlendirilebilir. Uygulamalar içindeki çeviriye yönelik olanları değerlendirdiğimizde¹⁰⁴ belki bir çevirmenden öte "çevirmen olmayan" ya da "tek dilli" bir kullanıcının işine yarayacak olan çeviri ve/veya dil uygulamalarının daha çok sayıda olduğunu söyleyebiliriz. Bilgisayar çevirisinin mobil araçtaki yansımaları olan bu uygulamaların dışında - bilgisayar çevirisinin çeviriye ve çevirmene olan etkileri diğer bölümlerde irdelenmiştir - bir çevirmenin hayatını kolaylaştıracak uygulamalar bulmak hiç de zor değil: Notes, Voice Memos, HD video recording, FaceTime, Keynote, Pages ve daha birçoğu... Sonico GmbH tarafından iPhone için geliştirilen iTranslate (Ben Çeviririm) uygulaması ise Türkçenin de dahil olduğu 50'den fazla dilde çeviri desteği sağlayarak çevirmenlere meydan okuyan bir hava hissettirmektedir.¹⁰⁵ Android işletim sistemiyle çalışan akıllı telefonlarda da çeviriye yönelik uygulamalar mevcut ve

¹⁰³ <http://flash-video-player.blogspot.com/2012/08/samsung-released-101-inch-windows-rt.html>

¹⁰⁴ <http://mashable.com/2010/09/13/translation-mobile-apps/>

¹⁰⁵ <http://itunes.apple.com/us/app/itranslate-free-translator/id288113403?mt=8>

bunlardan en önemlisi tabii ki 64 dil çifti arasında çeviri yapabilen Google Translate'tir.

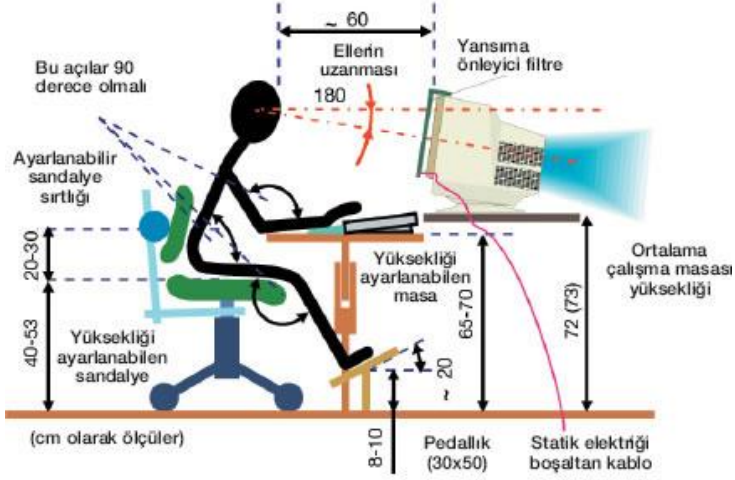
Şekil 39. Google Translate - Android uygulaması

1.13. Çevirmenin Çalışma Masası

Yukarıda saydığımız teknolojileri göz önünde bulundurarak bir çevirmenin çalışma masasında (Translator's Workstation) bulunması gereken araçları, yazılımları ve donanımları bilgisayarla başlayarak sıralayabiliriz.

Çevirmenlerin artık sağ kolu haline gelen bilgisayarın her şeyden önce ergonomik olması gerekmektedir. Bilgisayar başında uzun zaman çalışan çevirmenler (özellikle yazılı çevirmenler) sürekli aynı ve çoğu zaman da yanlış pozisyon- da oturmaktan kaynaklanan sağlık sorunları yaşayabilmektedirler. Bunların başında boyun, sırt, bilek ve bacak ağrıları gelmektedir. Ayrıca sürekli ekrana bakmaktan dolayı gözle ilgili de sorunlar görülebilmektedir. Bu tür sorunları asgariye

indirmek için çevirmenin çalışma masasının olabildiğince ergonomik olması gerekmektedir.

Şekil 40. Ergonomik Çalışma Ortamı

Bilgisayarın diğer bir önemli özelliği ise hem masaüstü hem de taşınabilir olmasıdır. Bu çok yaygın kullanılan bir özellik olmasa da çevirmenlere hem masaüstü bilgisayarın rahatlığını hem de dizüstü bilgisayarın hareketliliğini sunması açısından gereklidir. “Yerleştirme istasyonu” (docking station) (Bkz. Şekil 41) sayesinde kullanıcılar dizüstü bilgisayarlarını masaüstü bilgisayar haline getirebilmektedirler.

Şekil 41. Dizüstü Bilgisayar Yerleştirme İstasyonu ve Bilgisayar Standı

Diğer bir seçenek ise dizüstü bilgisayar standı (Bkz. Şekil 41) kullanarak ergonomik duruşa olanak sağlamaktır.

Son zamanlarda gittikçe yaygın hale gelen tablet bilgisayar ise taşınabilirlik açısından büyük kolaylıklar sağlamasına rağmen sürekli bilgisayar başında çalışan çevirmenler için ciddi sağlık sorunları yaratabilmektedir. Ergonomiye dair bu notları düştükten sonra bilgisayarın sahip olması gereken diğer teknik özelliklerden bahsedebiliriz. İş verimliliğini artırmak, bilgisayar sorunlarıyla zaman öldürmemek ve sınırları yıpratmamak için bir çevirmenin bilgisayar seçimini çok dikkatli yapması gerekmektedir. Her geçen zaman daha hızlı, daha özellikli ürünler piyasaya çıkarıldığı için burada tek tek özellikleri saymayacağız; fakat özellikle işlemci hızı, ses ve görüntü kalitesi ve hafıza kapasitesi gibi hayati bileşenlere dikkat ederek seçim yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Bilgisayarda yüklü olması gereken programları burada sıralamaya gerek yok. Önceki bölümlerde adı geçen ve özellikleri ve işlevleri açıklanan programlar isteğe bağlı olarak bilgisayara yüklenebilir.

Bilgisayarın çevre birimleri olarak ergonomik klavye ve fare, ekran filtresi, USB göbeği (hub), kulaklık ve mikrofon, çok fonksiyonlu yazıcı (tarayıcı, belgegeçer (faks) ve tıpkıçekim (fotokopi) özellikleri olan), kablosuz bağlantı adaptörü (eğer

hâlihazırda bilgisayarda mevcut değilse), 3G modem (kablolu internet bağlantısının çalışmadığı durumlarda kullanılmak üzere) ve yüksek çözünürlüklü entegre video kamera. Bunların dışında isteğe ve ihtiyaca bağlı olarak yazılım ve donanımlar eklenebilir.

Yazılı çeviride kullanılabilen araçları ve yazılım ve donanımları böylelikle kapsamış oluyoruz. Bir sonraki bölümde sözlü çeviride başvurulabilecek teknolojileri sıralamaya çalışacağız.

Bölüm 2.

Sözlü Çeviri

Daha çok “tercümanlık” olarak da bilinen sözlü çevirinin tarihinin iki ayrı dili konuşan toplulukların ilk münasebetlerine dayandığını söylemek mümkündür. Daha çok 20. yüzyılın ilk yarısında profesyonel olarak bir iş alanına dönüşen sözlü çevirinin çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Eşzamanlı/Andaş çeviri
- Ardıl çeviri
- İki yönlü eşzamanlı çeviri
- Fısıldayarak çeviri
- Yazılı metinden sözlü çeviri

Tıp, mahkeme, toplum hizmetleri gibi farklı alanlarda uygulanan bu yöntemlerde kullanılan teknolojilere birazdan değineceğiz. Eşzamanlı çevirinin 1927 yılında Cenevre’de gerçekleştirilen Uluslararası Emek Konferansı’nda ilk kez icra edildiği kaydedilmektedir¹⁰⁶. Ardıl çevirinin ise 1919 Paris Barış Konferansı’nda ilk kez kullanıldığı belirtilmektedir¹⁰⁷. İki yönlü eşzamanlı çeviri ise daha küçük ölçekli toplantılarda kullanılan bir sözlü çeviri türüdür, tek farkı her iki yönde çeviriyi aynı kişinin yapmasıdır.

Eşzamanlı çevirinin yoğun olarak kullanıldığı Nüremberg mahkemelerindeki teknik düzeneğe ile bugün Avrupa Birliği çevirilerinde kullanılan düzeneği karşılaştırdığımızda teknik açıdan büyük bir ilerleme olduğunu söyleyebiliriz:

---

¹⁰⁶ <http://www.aiic.net/en/prof/timeline/default.htm>

¹⁰⁷ <http://www.unlanguage.org/Careers/Interpret/COV/Simultaneous/default.aspx>

Şekil 42. Eski ve Yeni Çalışma Ortamları

2.1. Uzaktan Çeviri

Uzaktan görüşme günümüzde gittikçe yaygınlaşan bir uygulamadır. Uzak mekânlarda tanıdıkları olanlar, başka şehirlerdeki ya da ülkelerdeki şirketlerle iş yapanlar, kampüs dışındaki öğrencilerle etkileşim sağlamak isteyenler, farklı ülkelerdeki meslektaşlarıyla iletişim ve paylaşım içerisinde olmak isteyenlerin çoğu sesli ve/veya görüntülü konuşma tecrübesi yaşamıştır. İlk akla gelen uygulamalar Skype, GoogleTalk, ooVoo, Windows Live Messenger, AIM Messenger, Yahoo Messenger, iChat gibi uygulamalardır. Bu uygulamalar sayesinde kullanıcılar hiçbir ücret ödmeden internet bağlantısı kullanarak sesli ve görüntülü görüşmeler gerçekleştirebilmektedirler. ooVoo¹⁰⁸ adlı görüntülü görüşme yazılımının ücretsiz versiyonu altı kişiye kadar çoklu görüntülü görüşme imkânı sunmaktadır. Skype ise ücret karşılığında bu hizmeti sunmaktadır. Sadece Macintosh işletim sistemli bilgisayarlarda çalışan Apple'ın iChat uygulaması diğer muadillerinin tersine çoklu görüşme özelliğini ücretsiz sağlamaktadır. Son olarak Google, GoogleTalk hizmeti dahilinde sunduğu sesli ve görüntülü konuşma uygulamasını Temmuz 2012'den itibaren Google Hangout (henüz yerleştirilmemiş olan bu uygulama adı için

¹⁰⁸ <http://www.oovoo.com/home.aspx>

önerebileceğimiz karşılık “hangout” sözcüğünün anlamının “sıklıkla ziyaret edilen yer, buluşma yeri” olduğu düşünülürse “Google Buluşma” önerisi getirilebilir) olarak değiştirmiştir. Google Hangout ile çoklu video görüşmesinde bir adım ileri giderek 10 kişiye kadar görüşmeyi, ekran paylaşımını ve birlikte sunum izleme gibi özellikleri de eklemiştir. Yapılan görüşmelerin ya da önerimizi kullanacak olursak gerçekleştirilen “buluşma”lar canlı olarak tüm dünyaya yayımlanabilmektedir.

Şekil 43. Google+’da gerçekleştirilen “buluşma”nın canlı yayını

Bunların dışında uzaktan görüşme hizmeti sağlayan birçok şirket vardır. PC Magazine’in Temmuz 2011’deki değerlendirmesinde¹⁰⁹ en iyi “ağ üzerinden görüşme” (web conferencing) yazılımları içinde ilk üç sırada yer alanlar Adobe Connect, Cisco WebEx Meeting Center, Citrix GoToMeeting’dir. Bu tür uygulamalar sayesinde birçok toplantı ağ üzerinden

¹⁰⁹ <http://www.pcmag.com/article2/0,2817,2388678,00.asp>

yapılmakta ve bu görüşmelere sunumlar, metinler, grafikler, resimler kolaylıkla dahil edilebilmektedir.

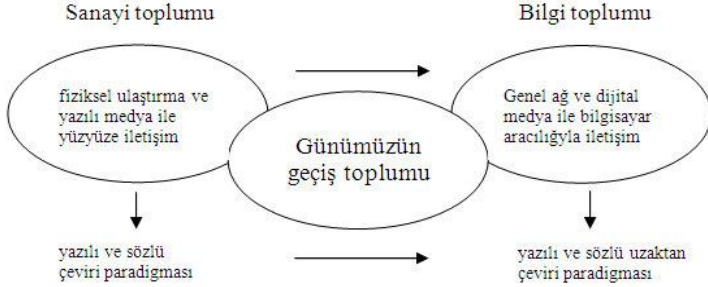
Şüphesiz bu tür ortamların yaygınlık kazanmasıyla uzaktan görüşme ve toplantı sayıları artmakta ve buna paralel olarak bu ortamlarda çeviri ihtiyacı da kendini gittikçe daha fazla hissettirmektedir. O'Hagan ve Ashworth (2002) son yirmi yılda çevirmenin çalışma alanının değiştiğini (Bkz. Şekil 44) ve bu yeni çalışma alanının O'Hagan'ın ilk kez 1995 yılında ortaya attığı uzaktan yazılı çeviri (teletranslation) ve daha sonra da Ashworth ile birlikte ortaya attığı uzaktan sözlü çeviri (teleinterpretation) olarak karşımıza çıktığını yazmaktadır.

ÇAYİ = Çevirmen aracılığıyla yapılan iletişim

Şekil 44. Çevirmenin çalışma alanının yeniden tanımı

O'Hagan ve Ashworth (2002) sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin çeviri alanında yarattığı paradigma kaymasının (Bkz. Şekil 45) da yazılı ve sözlü uzaktan çevirinin doğusunda etkili olduğunu iddia etmektedir.

Şekil 45. Bilgi toplumuna geçiş ve yeni yazılı ve sözlü uzaktan çeviri paradigması

Uluslararası Konferans Çevirmenleri Derneği (AIIC) uzaktan çeviri konusunda bir kılavuz yayımlamıştır ve bu kılavuzda ses ve görüntü konusunda şu noktalara dikkat çekilmektedir:

Ses kalitesi

Ses kalitesi ISO 2603'te¹¹⁰ şart koşulan kaliteye eşit olmalıdır.

Görüntü kalitesi

Çevirmenlere aşağıdaki unsurların yüksek kalitede ve kesintisiz renkli imgeleri (örneğin en az 40 cm köşegen görüntü birimleri ya da video projeksiyonu) sağlanmalıdır:

- yakın çekimde konuşmacının kendisi
- dinleyiciler
- başkan ve konferans yetkilileri

Çevirmenlere bir nüshası sağlanmamış olan ve konferans sırasında okunan her konuşmanın görüntüsü ve dinleyicilere gösterilen her türlü görsel materyal (yansılar, grafikler, v.b.) çevirmenlere de gösterilmelidir. Çevirmenlerin konferansla doğrudan temas halinde olmamalarının yarattığı zorluğu ortadan kaldırmaya yardımcı olmak amacıyla gündem, seçim sonuçları, katılımcı listesi ya da oturum çizelgesi gibi diğer

¹¹⁰ http://ec.europa.eu/dgs/scic/docs/specs_en_2010.pdf

tüm materyaller de çevirmenlere gösterilebilir.¹¹¹ Bugün teknolojide varılan son nokta tüm bu teknik imkânların çevirmenlere rahatlıkla sağlanabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, konferans düzenleyicilerinin bu konudaki tüm standartlara uyması zaruridir.

2.2. Sanal Dünyalar

Sanal dünyaların sözlü çeviri eğitimi ve uygulaması için kullanılmasını ilk kez Ekim 2009'da Çek Cumhuriyeti Univerzita Karlova v Praze'de (Charles University / Karl Üniversitesi) tarafından düzenlenen Translating Beyond East and West adlı konferansta dile getirmiştik (<http://utrlold.ff.cuni.cz/Translation-Beyond-East-and-West/Programme.pdf>). Daha sonra çeviribilim alanında çalışmalar yapan bilim adamları ve çevirmenler ile paylaşmak üzere makale olarak The Interpreter and Translator Trainer adlı dergide yayımlanan (Şahin, 2013) görüşlerimi burada da genel hatlarıyla paylaşmak istiyorum.

2008 yılının Mart ayında San Francisco, Kaliforniya'da düzenlenen IAALT/CALICO konferansında meslektaşlarımla birlikte bir çalıştay düzenlemiş ve sanal dünyaları genel hatlarıyla tanıtmış ve bu tür araçların dil öğreniminde ve öğretiminde nasıl kullanılabileceğine dair bir çalıştay düzenlemiştik. Bir sonraki yıl Mart ayında yine CALICO konferansında meslektaşlarım Julio C. Rodriguez ve Karina Silva ile sanal dünyaların yabancı dil öğretmenlerinin mesleki gelişimlerinde ne tür bir rol oynayabileceğine dair yaptığımız çalışmayı sunmuştuk ve bir takım olarak bu konuda bir viki oluşturmuştuk¹¹². Burada yukarıda bahsettiğim çalışmaların çok ayrıntısına girmeyeceğim; fakat geçen 4-5 yıllık sürede sanal dünyaların daha fazla insan tarafından kullanıldığını ve eğitim alanında da bu konuda birçok çalışma yapıldığını belirtmek isterim. Başlıca sanal dünyalardan biri olan Second Life (İkinci Hayat) programı için oluşturulan e-posta listesi The

¹¹¹ <http://aiic.net/ViewPage.cfm/article85.htm>

¹¹² <http://sl4calico.pbworks.com/>

SLED List¹¹³ sanal dünyaları öğrenim ve öğretim sürecine dahil etmeye çalışan eğitimcilerin bilgi ve görüş alışverişinde buldukları çevrimiçi bir ortamdır ve yalnızca buradaki başlıklara bakarak sanal dünyaların eğitim alanında gittikçe daha etkin bir biçimde kullanıldığına tanıklık etmek mümkündür.

Sanal dünyalar arasında en yaygın olarak kullanılanlardan biri olarak Second Life programını temel olarak alacak olursak, sanal dünyaları çeviri ve çevirmen eğitimi için uygun bir ortam yapan özellikler nedir sorusuna yanıt vererek başlayabiliriz. Önce Second Life'in temel özelliklerinden bahsedelim.

Türkçe "İkinci Hayat" anlamına gelen Second Life (SL) programı İnternet üzerinden çalışan ve içeriği tamamen kullanıcılar tarafından oluşturulan üç boyutlu bir sanal dünyadır. Program <http://secondlife.com> adresinden ücretsiz olarak indirilebilmektedir. Her kullanıcının kendini bir avatar aracılığıyla temsil ettiği bu sanal ortamda kullanıcılar avaturları üzerinden birbirleriyle ve ortamla etkileşime geçerler. Yazılı ve sözlü iletişimin mümkün olduğu bu ortamda görsellik büyük önem taşımaktadır. Yazılı yapılan iletişim birebir özel ya da aleni bir şekilde yapılabilmektedir. Dünyanın dört bir yanından kullanıcıların yer aldığı bu ortamda şüphesiz çokdilli bir iletişim tanık olmak mümkündür. Farklı dili konuşan kullanıcılar bir ücret karşılığında Google Translate özelliğini kullanarak yazdıkları metinleri anında karşı dile yine yazılı olarak çevirebilmektedirler.

SL eğlence, iş, eğitim gibi farklı amaçlarla kullanılan bir programdır. SL içerisinde birçok üniversitenin yerleşkesini görmek mümkündür. SL üzerinde verilen ya da SL bileşeni olan dersler de vardır¹¹⁴.

<http://secondlife.com/destinations/learning> adresinde Stanford Üniversitesi, Teksas Üniversitesi, Yeni Medya Konsorsiyumu (New Media Consortium), Vaşington Eyalet Üniversite-

¹¹³ <https://lists.secondlife.com/cgi-bin/mailman/listinfo/educators>

¹¹⁴ <http://www.news.cornell.edu/stories/oct07/TL.secondlife.ai.html>

si ve daha birçok eğitim kuruluşunun bu sanal ortamda da var olduklarını görmek mümkündür.

Şekil 46. Second Life'ta Stanford Üniversitesi Kütüphanesi

Daha çok sosyal ve eğlence amaçlı kullanılan SL'yi eğitim amaçlı kullanmayı cazip kılan özellikleri arasında kullanım esnekliği, yaratıcılığı özendirilmesi, öğrenci motivasyonunu ve katılımı artırması, gruplar ve kişiler arasında işbirliğini desteklemesi, mesafe engelini ortadan kaldırması ve sosyal mevcudiyet duygusunu vermesi ve deneyime dayalı öğrenmeye olanak sağlaması sayılabilir.

SL'in bütün özelliklerini ve nasıl kullanıldığını burada anlatmak bu kitabın amaçlarından biri değil ve görsel ağırlıklı bir programı metinsel olarak açıklamak da zor. Bu konuda gerek [youtube.com](http://www.youtube.com) adresinde gerekse eğitim ve teknoloji konularında mevcut ağ sayfalarında, vikilerde ve bloglarda çok sayıda kaynak bulmak mümkün. Kitap olarak da Richard Mansfield'in *How to Do Everything with Second Life*¹¹⁵ (Her Şeyiyle

115

http://books.google.com/books/about/How_to_Do_Everything_with_Second_Life.html?id=oiy4bVhOga8C&redir_esc=y

Second Life) adlı kitabı yeni başlayanlar için iyi bir kaynak olabilir.

Çeviri konusunda çalışanların SL hakkında bilmesi gereken temel özellikler şöyle sıralanabilir:

- adalar ve avatarlar
- avatar görüntüsü
- profil oluşturma
- hareket etme (yürüme, uçuş ve ışınlanma)
- metin temelli ve sesli iletişim
- envanter oluşturma ve yönetme
- alım-satım işleri

Peki, sanal dünyalar sözlü çeviride ve sözlü çeviri eğitiminde nasıl kullanılabilir? Sanal dünyaların en büyük özelliği son zamanlarda görsel ve işitsel alanda yaşanan gelişmelerin desteğiyle gerçeğe yakın ortamlar sunmasıdır. son yıllarda Animasyon filmlerdeki ilerlemeye baktığımızda sanal dünyaların aynı şekilde şaşırtıcı düzeyde görüntü ve ses kalitesine sahip olması doğaldır. Bu bakımdan, teorik bilginin daha çok uygulamayla desteklenmesi ile profesyonel düzeye çıkarılabilecek olan sözlü çeviri edimi için sanal dünyalar gerçeğe yakın ortamlar sunduğundan ideal eklentiler olarak sözlü çeviri eğitimine ve edimine dahil edilebilirler. Somut bir örnek ile açıklayacak olursak, öncelikle yapılması gereken sanal dünyada eğitim verecek olan çevirmenlerin ve öğrencilerin sanal dünyayı kullanma konusunda eğitim almalarıdır. İleri düzeyde tasarım bilgilerine sahip bir uzman tarafından eğitim vermek isteyen kurum adına bir sanal yerleşke (virtual campus) yaratılmasıyla eğitim bu alanda verilebilir. SL üzerinde toprak satın alımı ve tasarım için belirli bir bütçe ayrılması zaruridir. Diğer teknik bir hazırlık ise SL içerisinde kullanılmak istenen görsel ve işitsel materyallerin hazırlanması ve sanal dünya içerisinde kullanılabilir formata getirilmesidir. Bu materyalleri kullanarak öğrenciler çeviri alıştırmaları yapabilirler ve çevirilerini kaydedebilirler. Ayrıca sanal dünya içerisinde yaratılabilecek robotlar sayesinde öğrenciler önceden belirli

ses kayıtlarını çalmak suretiyle konuşan robot konuşmacılar üzerinde de pratik yapabilirler. Yine tasarım yeteneklerinin devreye girmesiyle sanal dünya içerisinde mahkeme salonları, konferans salonları, hastaneler, hapishaneler gibi sözlü çevirinin sıkça yapıldığı farklı sanal gerçeklikler yaratılarak öğrencilerin farklı sözlü çeviri türlerini pratik yapmalarına olanak sağlanabilir. Değerlendirme aşamasında da öğretmen yapılan çevirileri anında dinleyebilir ya da kayıtları daha sonra dinleyerek öğrenciye dönüt verebilir. Sanal dünyaların en büyük avantajı ise kullanıcıların bütün bunları gerçek bir laboratuvar ya da sınıf olmadan kendi ortamlarında internet bağlantısını kullanarak uzaktan gerçekleştirebilmesidir.

Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen ve 2011 Ocak ayında Dr. Sabine Braun yönetiminde başlatılan IVY Project (Interpreting in Virtual Reality / Sanal Gerçeklikte Sözlü Çeviri) başarılı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 47. IVY Projesi'nden görüntüler: Sol üst - seminer odası/sınıf (eğitim kurumlarında sözlü çeviri için), sağ üst - mahkeme salonu (hukuk çevirmenliği için), sol alt - toplantı odası (iş dünyasında yapılan sözlü çeviriler için), sağ alt - turizm ofisi/mağaza önü (farklı durumlara göre [situational] ya da eşlik ederek [escort] yapılan sözlü çeviri için).

Bu proje hakkında daha geniş bilgiye <http://www.virtual-interpreting.net/> sitesinden ulaşılabilir; ancak burada genel hatlarıyla projeden bahsedebiliriz. Bunun için projenin ağız kısmından uzun bir alıntı yerinde olacaktır:

Avrupa'da göçün ve çokdilliliğin yükselişi iş, hukuk, tıp dünyasında ve diğer birçok ortamda profesyonel sözlü çevirmenleri zaruri kılmaktadır. Dolayısıyla, çevirmen adaylarının sürekli artan çeviri senaryolarını ve becerilerini çok iyi öğrenmeleri gerekmektedir. Geleneksel öğretim yöntemleriyle ve öğretimde etkileşime ayrılan kısıtlı zamanla bunu başarmak güçtür. Ayrıca, yeni yeni ortaya çıkan sözlü çeviri senaryolarında, müşteri tarafının çevirmen ile çalışmanın nasıl bir şey olduğunu anlaması da önemlidir; ancak çevirmenlerin potansiyel müşterilerini eğitime çabaları çok azdır ve doğal olarak çevirmen eğitiminden ayrı bir yerdedir. Yüksek öğrenimde, meslek eğitimlerinde ve yetişkinler için eğitimde geleceğin çevirmenlerinin ve çevirmenlerle çalışacak kişilerin ihtiyaçlarına karşılık vermek amacıyla mevcut proje üç boyutlu sanal ortam teknolojisinin heyecan verici özelliklerini kullanarak uyarlanabilir bir üç boyutlu sanal ortam yaratacaktır. Bu ortam çevirmen aracılığıyla yapılan iletişimde gerekli becerilerin edinimini ve uygulanmasını destekleyecektir.

Projenin genel tanımında da belirtildiği üzere proje sözlü çeviri işini yapanlara ve yaptıranlara hitap etmesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Sonuçlarını yakın zamanda öğreneceğimiz bu projenin sanal dünyalara olan ilgiyi artıracığı ve bu yeni ortamların çeviri eğitiminde de yaygınlaşacağı şüphesizdir. Yine şüphesiz, sanal dünyalar burada ayrılan bölümden daha fazlasını hak etmektedir ve başka bir ortamda daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.3. Sözlü çevirmenler için ÇeBeS

Çeviri bellekleri genel olarak yazılı çeviride kullanılan ve önceki çevirilerden faydalanmak suretiyle çevirmenlerin işini oldukça kolaylaştıran araçlardır. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu kurumlarda, büyük çaplı şirketlerde, çeviri bürolarında ve sürekli aynı tür metinler üzerinde çalışan (edebi metinler hariç) tekil çevirmenlerin çalışma masalarında artık vazgeçilmez hale gelen çeviri bellekleri sözlü çeviri alanında da kullanılabilir. Profesyonel çevirmen Anja Rütten (2012), *Multilingual* dergisinde yayımlanan yazısında çeviri belleklerinin sözlü çevirmenlerin ihtiyaçlarına yanıt verip veremeyeceği konusunu işlemiş ve bu doğrultuda üç sistemi ele almıştır: Across 5.0, memoQ 5.0 ve SDL Trados 2009. Bu sistemleri kullanarak çevirmenler gidecekleri konferanslara yönelik terim listesi hazırlayabilmektedirler. Rütten ayrıca bu sistemlerin eşleştirme ve terim özütleme/çıkarma işlemlerindeki işlevselliklerini de incelemiştir. Sonuç olarak tüm işlemlerde ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde işleyen üç sistem daha çok konferans öncesi hazırlık aşamasında kullanılmak üzere çevirmenler için faydalı araçlar olarak tavsiye edilmektedir. Son olarak yazar çeviri bellek sistemleri üzerinde çalışan yazılım şirketlerinin sözlü çeviri yapan çevirmenlere de hitap eden özellikler ekleyerek kabin içerisinde de kullanılacak çeviri bellekleri üzerinde çalışmalarını da salık vermektedir.

2.4. Not alma

Ardıl ve eşzamanlı çeviri sürecinin en büyük bileşenlerinden biri olan not alma çevirmenler için çoğu zaman hayat kurtarıcı niteliktedir. Not alma teknikleri konusunda bugüne kadar yayımlanan kitaplar not almanın varsayılan yönetimi olarak hep kâğıt-kalemi almıştır. Bugün profesyonel çevirmenlerin hemen hemen hepsi bu yöntemle mesleklerini icra etmektedirler. Ancak son yıllarda tablet bilgisayarların yaygınlaşması ve bu bilgisayarlarda kullanılacak uygulamaların (application) sınır tanımaksızın artmasıyla bugün herkesin elinde hemen hemen her ortamda bir tablet bilgisayar görmek mümkündür. En basit örnek olarak bugün televizyon (ve kuş-

kusuz radyo) sunucularının elinde artık not kartları değil tabletler var. Buradan, sözlü çeviri mesleğinde de tablet bilgisayarların giderek kâğıt-kalemin yerini alacağını iddia etmek yanlış olmaz¹¹⁶.

2.5. Diğer Kaynaklar

2.5.1. Çevrimiçi görsel-işitsel materyaller

Cenevre Üniversitesi'nin Ardıl ve Eşzamanlı Çeviri derslerinin sanal olarak da desteklendiği site olan Sanal Enstitü¹¹⁷ (Virtual Institute) teknolojinin çevirmen eğitiminde ve çeviride ne kadar etkin kullanılabileceğine güzel bir örnektir.

Ayrıca, Avrupa Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisansı (European Masters in Conference Interpreting) programının ağ sitesinde¹¹⁸ de teknoloji desteği büyüktür. Avrupa'nın farklı seçkin üniversitelerinden akademisyenlerin ve profesyonellerin dersleri bu sitede kayıtlı olup herkesin erişimine açıktır.

Konuşma Deposu diye de çevirebileceğimiz Speech Repository bölümünde ise, sözlü çeviri öğrencilerinin eğitimlerinde ve aktif çevirmenlerin meslekî gelişimlerinde kullanabilecekleri görsel ve işitsel kayıtlar bulunmaktadır. Şu an için sadece İngilizce, Fransızca ve Almanca kaynaklar ile sınırlı olan fakat yakın gelecekte tüm AB dillerini kapsamayı hedefleyen bu projenin amaçları şöyledir:

- konferans çevirmenliği öğrencilerinin becerilerini geliştirmek,
- profesyonel çevirmenlerin mevcut dil kombinasyonlarına yeni diller eklemelerini sağlamak.

---

¹¹⁶ <http://www.pcmag.com/slideshow/story/265666/note-taking-apps-for-the-apple-ipad>

¹¹⁷ <http://virtualinstitute.eti.unige.ch/>

¹¹⁸ <http://www.emcinterpreting.org/resources/pedagogical.php>

Bu sitede mevcut olan tüm video klipler profesyonel çevirmenler tarafından seçilmiş ve dile, zorluk derecesine, kullanım şekline, konusuna göre düzenlenip katalog haline getirilmiştir¹¹⁹.

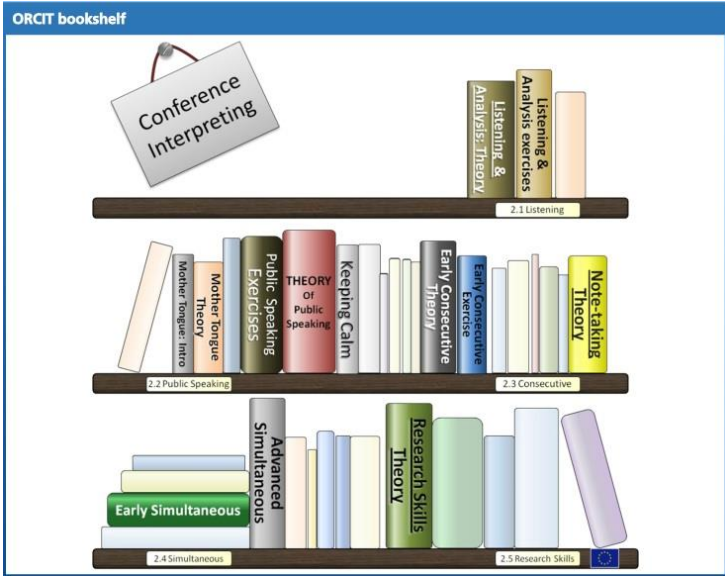
Sadece Avrupa Konferans Çevirmenliği Yüksek Lisansı programlarına üye olan kurum ve kuruluşların erişimine açık olan Konuşma Deposu Portal'ında mevcut olan SCICrec Sözlü Çeviri Kayıt sitesinde çevirmenler video ya da ses dosyalarını oynatabilir, eş zamanlı ya da ardıl çevirilerini kaydederek kendilerini değerlendirebilir ya da değerlendirilmek üzere kayıtlarını başka birine gönderebilirler. Bu şekilde konferans çevirmenleri için çok geniş uygulama imkânı yaratılmaktadır.

Yazılı çeviri için olduğu gibi sözlü çeviri için de öğrencilerin destek ve kaynak amaçlı kullanabilecekleri internet siteleri var. Andrew Gillies tarafından oluşturulan <http://interpreters.free.fr/> sitesi buna en güzel örneklerden biridir. Konferans çevirmenliği alanında önemli çalışmaları olan, Polonya'da çevirmen eğitmenliği de yapmış olan ve *Note-Taking for Consecutive Interpreting: A Short Course (Ardıl Çeviride Not Alma: Kısa bir Ders)* ve *Conference Interpreting: A New Student's Companion (Konferans Çevirmenliği: Öğrencinin Yeni El Kitabı)* kitaplarının yazarı Andrew Gillies bu sitede sözlü çevirmenlik alanında öğrenim gören ve eğitim alan herkes için değerli bilgi ve kaynaklar sunmaktadır. Dil edinimi, not alma, ardıl çeviri, eşzamanlı çeviri gibi başlıklarda herkesin erişimine açık bilgiler sitede mevcuttur.

Son olarak konferans çevirmenliği alanında eğitim veren yedi Avrupa Yüksek Öğrenim kurumunun (Litvanya - Vilnius Üniversitesi, Birleşik Krallık – Leeds Üniversitesi, Yunanistan – Selanik Aristo Üniversitesi, Çek Cumhuriyeti – Karl Üniversitesi, İspanya - Comillas Pontifical Üniversitesi, Fransa – Kültürler Arası Yönetim ve İletişim Enstitüsü, Almanya – Heidelberg Üniversitesi ve Birleşik Krallık – Westminster Üniversitesi) işbirliği ile hazırlanmış olan [ORCIT](#) (*Online Resources*)

¹¹⁹ http://multilingualspeeches.tv/scic_portal/scic/speech_repository

for Conference Interpreter Training / Konferans Çevirmeni Eğitimi için Çevrimiçi Kaynaklar) bu alanda eğitim veren ve gören herkes için çok zengin ve kullanışlı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Konferans çevirmenliği alanında kuramsal bilgilerin yanı sıra alıştırmalarla, canlandırmalarla ve ses ve görüntü dosyalarıyla dil çiftine bakılmaksızın İngilizce eğitim veren tüm eğitim kurumları için vazgeçilmez bir kaynak olabilmektedir.

Şekil 48. ORCIT Kitaplığı

2.5.2. Bloglar

Kişisel deneyimlerin çok önemli olduğu sözlü çeviri alanında bu deneyimlerin aktarıldığı ve paylaşıldığı alanlar olan bloglar ve vikiler de sözlü çeviri öğrencileri için yol gösterici nitelikte kaynaklar olabilir. İsmi sitede açıklanmayan fakat meslekî ve akademik geçmişi ayrıntılarıyla verilen bir yazarın oluşturmuş

olduğu The Interpreter Diaries blogu¹²⁰ sanal ortamda ilgi gören kaynaklardan biri. Blogun içeriğini açıklarken yazar şunları söylüyor:

Sözlü çeviri alanında eğitim ve öğretim görenler ya da görecek olanlar, yeni mezunlar, genç çevirmenler ve bu alana merak duyanlar sözlü çeviri hakkındaki sorularının çoğuna burada yanıt bulacaklarını umuyorum. Burada yazılanların çoğu sözlü çeviri hakkında gerçek hayatta arkadaşlarla, aile bireyleriyle, meslektaşlarla ve yazarın kendi öğrencileriyle yapmış olduğu sohbetlerden esinlenmiştir ve bu kişiler tarafından ifade edilen gerçek kaygı ve şüphelere cevaben oluşturulmuştur.

The Interpreter Diaries ve benzeri blog sitelerinin (diğer bir örnek İspanyolca: <http://programadondelenguas.blogspot.com/>) gerçek hayattan kesitleri sunması ve kişisel deneyimlere dayanarak çıkarımların ve tavsiyelerin sunulduğu; uzun yılların deneyimini yansıtması bakımından sözlü çeviri öğrencileri için vazgeçilmez kaynaklar olacağını düşünüyorum. Ayrıca öğrencilerin bu örneklerden yararlanarak kendi bloglarını oluşturmalarının da bu kaynak aracını zenginleştireceğini söylemek de mümkündür.

2.5.3. Sesletim kaynakları

Sözlü çevirmenlerin en çok ihtiyaç duydukları yeteneklerden biri de hiç şüphesiz çalıştıkları dilleri doğru bir şekilde telaffuz etmektir. Bu konuda hemen hemen tüm elektronik/çevrimiçi sözlüklerin desteği mevcuttur.

Sesletim yeteneğini geliştirmek isteyenler için ise University of Iowa tarafından hazırlanmış olan ve üç dil için (Amerikan

¹²⁰ <http://theinterpreterdiaries.com/>

İngilizcesi, Almanca ve İspanyolca) hizmet veren ağ sitesi (<http://www.uiowa.edu/~acadtech/phonetics/#>) mükemmel bir örnektir. 300 farklı dilde yaklaşık bir buçuk milyon sözcüğün sesletimini veren <http://www.forvo.com/> sitesi de ilginç ve faydalı bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe için en öne çıkan kaynak ise Türk Dil Kurumu'nun sitesinde mevcut olan sözlüktür (<http://tdkterim.gov.tr/seslisozluk/>). Kişi ve yer adlarının sesletimini araştırmak için kullanılabilecek bir başka kaynak *inogolo* (<http://inogolo.com/>) adlı sitedir. Son örnek ise çevirmenler için çoğu zaman zorluk yaratan özel adların okunuşlarının sunulduğu HearNames sitesi (<http://hearnames.com/>). Çok farklı ülkelerden adların mevcut olduğu site çevirmenler için faydalı bir referans olabilir.

3. Türkiye’de Çeviri Teknolojileri Çalışmaları

Çeviri teknolojileri çeviribilim alanı içerisinde bir alt alan olarak ortaya çıkarak çeviri alanında hak ettiği yeri almıştır ve bu alt alan çerçevesinde yapılan bilimsel araştırmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Hiç şüphe yok ki, yapılan bütün bilimsel araştırmaların uygulamaya, öğretime ve kurama katkısı büyüktür ve hem genel anlamda çeviri teknolojilerinin hem de üzerinde çalışılan dil ya da diller için özel hazırlanan araçların gelişimine ve geliştirilmesine ivme kazandırmaktadır. Avrupa Birliği bünyesinde yapılan çevirinin hacminin diğer ülkelere, kurumlara ya da örgütlere göre çok daha fazla olduğunu dikkate alırsak AB ülkelerinde çeviri teknolojileri konusuna ilişkin bilimsel araştırma ve projelerin, araçların ve yazılımların sayısının da ve bunlara verilen desteğin de fazla olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde Kanada, Almanya, Avusturalya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri gibi çokdilli ya da çok kültürlü ülkelerde de genel olarak çeviri ve çeviri teknolojileri konularında yapılan çalışmalar alanın gelişmesi yönünde büyük katkılar sunmaktadır.

Ülkemizde de çeviri teknolojileri alanında yapılan çalışmalar son on yılda büyük bir yer tutmaktadır. Çok daha gerilere gidecek olursak, Hacettepe Üniversitesi’nden Ayhan Sezer 1991 yılında düzenlenen Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları Semineri’nde “Bilgisayarlı Çeviri Mümkün müdür?” sorusunu sormuştur. Aynı yıl Faruk Türker Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisinin ilk sayısında “Bilgisayarlı Çeviriye Doğru” başlıklı çalışmasında “bilgisayarlı çevirinin kendi dili ve amaç dile hakim iyi bir dilbilimci ve çevirmenin yanında deneyimli bir bilgisayar donanım ve yazılım uzmanıyla mümkün olabileceğini” iddia etmiştir ve günümüze ışık tutmuştur (s. 61). İsmail Boztaş (1995) Eğitim Teknoloji-

sindeki Gelişmeler Işığında Çeviri Edimi başlıklı yazısı da bu konudaki öncül çalışmalardan biridir.

Daha güncel çalışmalara bakacak olursak;

Bilgisayar çevirisi konusunda çok sayıda araştırma yürütmüş olan ve bireysel sayfasında (<http://www.adali.net/>) çalışmalarını listeleyen ve bilgisayar çevirisi ve doğal dil işleme alanlarında çeşitli kaynakları paylaşan İstanbul Teknik Üniversitesi profesörlerinden Eşref Adalı'nın yürüttüğü İngilizcen Türkçeye Bilgisayarlı Çeviri Projesi¹²¹,

Sabancı Üniversitesi'nden İlknur Durgar El-Kahlout ve Kemal Oflazer'in "Türkçe-İngilizce için İstatistiksel Bilgisayarlı Çeviri Sistemi"¹²² başlıklı çalışmaları,

İlker Fıçıcılar'ın "Yazım Yanlışlarının Anlaşılabilirlik ve Makine Çevirisi Üzerine Etkisinin Dale-Chall İndisindeki Sapma ile Ölçümü"¹²³ çalışması,

Aydın, Tüysüz ve Kılıçarslan 2012 yılında Elektrik ve Elektronik-Bilgisayar Mühendisliği 12. Ulusal Kongresi'nde sundukları "Türkçe İçin Bir Kelime Anlamı Belirginleştirme Uygulaması"¹²⁴ başlıklı bütünce (derlem) odaklı çalışmaları,

Mehmet Kara'nın "Çağdaş Türk Lehçeleri Üzerine Bilgisayar Merkezli Çeviri Çalışmaları"¹²⁵ başlıklı sunumu,

---

¹²¹ <http://ddi.ce.itu.edu.tr/projeler/ingilizceden-turkceye-bilgisayarli131-ceviri-projesi>

¹²² <http://research.sabanciuniv.edu/1171/1/301180000623.pdf>

¹²³ <http://www.babilturk.com/makale/Ficicilar,Ilker-Yazim-Yanlislarinin-Makine-Cevirisine-Etkisi-2008.pdf>

¹²⁴ http://www.emo.org.tr/ekler/2e5de1316eae045_ek.doc

¹²⁵ http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/mehmet_kara_bilgisayar_merkezli_ceviri.pdf

Eray Yıldız ve A. Cüneyd Tantuğ'un "Evaluation of Sentence Alignment Methods for English-Turkish Parallel Texts"¹²⁶

Işın Bengi-Öner'in Avrupa Birliği Bakanlığı 2012 Çeviri Platformu'nda yapmış olduğu Sektörde ve Akademide Kronometre Çalışmaya Başladı. Yarışı Göğüslemek İçin Ne Yapmalıyız?¹²⁷ başlıklı sunumu,

Şehnaz Tahir-Gürçağlar'ın *Çevirinin ABC'si* kitabında çeviri teknolojilerine ayırdığı bölüm,

Onur Görgün ve Olcay Taner Yıldız'ın "İngilizce ve Türkçe İstatistiksel Makine Çevirisinde Biçimbilim Kullanımı"¹²⁸ başlıklı çalışmaları,

Kemal Oflazer'in Türkçe-İngilizce dil ikilisine odaklandığı Statistical Machine Translation into a Morphologically Complex Language başlıklı [çalışması](#),

Sakarya Üniversitesi'den Ersoy ve Balkul'un (2012) Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar başlıklı [yazıları](#),

Barış Bilgen'in (2010) sözlü çeviri için terim yönetiminde teknoloji kullanımına değindiği yazısı,

---

¹²⁶ <http://ddi.ce.itu.edu.tr/projects/ingilizceden-turkceye-bilgisayarli131-ceviri-projesi/yayinlar/Evaluation%20of%20Sentence%20Alignment%20Methods%20for%20English-Turkish%20Parallel%20Texts.pdf>

¹²⁷ http://www.abgs.gov.tr/files/ceb/Ceviri_Platformu_Resimleri/platform_bildirileri.pdf

¹²⁸ <http://haydut.isikun.edu.tr/cv/bildiri/SIU-2012.pdf>

Sinem Canım'ın (2011) "Translation Memory Systems for Avoiding Context Deficiency" başlıklı çalışması ve Dragosfer'de yayımlanan [yazısı](#),

Genel olarak çeviribilim alanına büyük katkılar sağlamış olan ve özelde çeviri teknolojileri konusuna da özel bir önem veren [Çeviribilim](#) dergisindeki yazılar,

[Dragosfer](#) dergisinde çıkan diğer [yazılar](#),

Zengin içerikli bloglar, vikiler, [proz.com](#) gibi portallardaki yazılar,

Doğuş Üniversitesi'nin Çeviri ve Çeviri Teknolojileri Yüksek Lisans Programı¹²⁹ çerçevesinde yaptığı çalışmalar,

*Diye Global Communications*¹³⁰ ve *Set Soft Bilişim Teknolojileri Ltd. Şti.*¹³¹ gibi ticari kurumların düzenledikleri çalıştaylar, kurslar ve geliştirdikleri ürünler, ve daha sayamadığımız diğer kaynaklar, çalışmalar ve araştırmaların hepsi Türkiye'de çeviri teknolojilerinin gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur. Yukarıda sıralanan çalışmalar ve sonuçları elbette daha ayrıntılı incelenmeyi ve üzerinde tartışılmayı hak etmektedir. Bu kitapta ele alınan teknolojilerin daha ayrıntılı incelenmesi ve alanda yapılan çalışmaların tek tek ele alınması bir başka eserin gerekliliğine de işaret etmektedir.

---

¹²⁹

http://www.dogus.edu.tr/tr/akademik/enstituler/sosyal/ceviriteknoloji_amac.asp

¹³⁰ http://www.diye.com.tr/tr/?page_id=137

¹³¹ <http://www.set-soft.com/Anasayfa.aspx?Dil=tr>

Gelecek?

Yüz yıl önce çevirilerin tek bir tuşa basmak suretiyle anlık yapılacağını söyleseniz Geleceğe Dönüş filmindeki Dr. Brown'un vahşi batıdaki barda anlattığı gelecek hikâyelerinden sonra maruz kaldığı alaycı gülüşlerden fazlasını görebilirsiniz. Ancak bugün karşılaştığımız yenilikler önümüzdeki dönemlerde yaşayacağımız gelişim ve dönüşümlerin de bir nevi habercisi sayılabilir. Bu kitapta anlatılan teknolojiler büyük ihtimalle 10 yıl kadar sonra “eskiyecektir”.

Gözlük gibi takacağımız bilgisayarlar geliyor örneğin¹³². Bundan yola çıkılarak oluşturulacak çeviri teknolojileri de yolda¹³³. Hiç şüphe yok ki, yeni teknolojiler de insan çevirmenleri yaptıkları işten edemeyecektir; ancak çevirmenleri yorucu ve sıkıcı işlerden büyük ölçüde kurtaracaktır. İnsanoğlu kendi yaratıcılığını ve çeşitliliğini kendi kendine ortadan kaldırmadıkça ve yeni teknolojileri kullanarak Babil Kulesi'ni tekrar inşa etmeye teşebbüs etmedikçe çeviri varlığını koruyacaktır.

---

¹³² <http://www.engadget.com/2013/01/31/google-glass-fcc/>

¹³³ <http://langtechnews.hivefire.com/articles/share/188082/>

Sonuç

Bu kitapta genel hatlarıyla çeviri ve teknoloji ilişkisini, çeviri sürecinde ve çeviri eğitiminde kullanılan ya da kullanılabilen teknolojileri, teknolojinin çeviri sürecine ve eğitimine yaptığı ve yapabileceği katkıları ele almaya çalıştık. Şüphesiz, teknoloji her geçen gün ilerliyor. Her gün yeni uygulamaların piyasaya sürüldüğü haberleri e-posta kutularımızda, Facebook ya da Twitter hesaplarımızda beliriveriyor. Bu nedenle kitap elinize ya da ekranınıza ulaştığında hâlihazırda aşılmış (bir üst sürümü çıkmış) ya da terk edilmiş uygulamalar ya da programlar olması muhtemeldir. Bu da, bu ve benzeri kaynakların sürekli güncelleştirilmesi gerekliliğini ortaya koyuyor. Yine de genel olarak teknolojinin çeviri alanındaki yerini ve önemini göstermesi açısından ve teknolojiye görece uzak duran öğrencileri, çevirmenleri ve akademisyenleri bu alana bir adım daha yaklaşırma potansiyeline sahip olması açısından bu kaynağın herkes için faydalı bir yönü olabileceğine inanıyorum.

Bu kitap kesinlikle “Teknolojiye hâkim olmayan çevirmenin geleceği yoktur.” iddiasını ileri sürmemektedir. Birçok bağlamda teknoloji kullanmanın kaçınılmaz olduğu, kurumlar tarafından talep edilen bir özellik olduğunu ilk bölümlerde ayrıntısıyla açıklamıştık. Bir de hiç bilgisayar bile kullanmadan kâğıt-kalem-kütüphane üçlüsüyle çalışmalarını tamamlayan ve mükemmel eserler üreten yazarlar, şairler, çevirmenler vardır. Muazzam derecede deneyim ve birikim sahibi olan bu insanlar bilgisayarlarla büyümediler elbette; ama bugün her türlü teknolojiye kolaylıkla erişim sağlayabileceklerken bunu tercih etmemektedirler. Monti (2011) tarafından sıralanan yeniden çeviriyi (retranslation) güdüleyen faktörler arasında “yeni kaynak ve olanakların ortaya çıkmasıyla kaynak metni daha iyi çözümlenerek daha iyi bir çeviri yaratabilme olanağı” da vardır. Bugün yapılan yeniden çevirilerin geniş bir analizi yapılması halinde bu faktörün geçerliliğini doğrulayacak örnekler bulunması mümkün olabilir ancak bir yandan da geçmişte yapılan birçok çevirinin o zamanın teknolojik şartları göz önünde bulundurulduğunda oldukça başarılı olduğunu da kabul etmek gerekir.

Konu teknoloji olunca teknolojiye erişimin önündeki engellerden de bahsetmek gerekir. Sosyal ve ekonomik adaletsizliğin yarattığı “dijital ayırım”ı Türkiye’de de en çıplak haliyle gözlemlemek mümkün. Bir yanda temel okul ihtiyaçlarını bile karşılayamayan ya da karşılamakta zorlanan çok büyük bir kesim varken bir yanda tablet bilgisayarlarla, akıllı telefonlarla büyüyen çok küçük bir kesim var. Bir yanda yüksek puanlar alarak üniversiteyi kazanmış olan çok sayıda öğrencisi olmasına rağmen öğretim üyesi açığı olan ya da yeterli donanımına sahip olmayan devlet üniversiteleri varken diğer yanda daha geniş kaynaklara ve donanımına sahip olan ancak kontenjanını doldurabilmek için yoğun tanıtım programları gerçekleştirmek zorunda kalan vakıf üniversiteleri var. Burada ya da başka yerde tanıtılan teknolojilere iki kesimin de eşit derecede erişim sağlaması elbette ki çok zor. Eşit ve parasız eğitim imkânının tüm öğrencilere sağlanmasıyla bu tür eşitsizliklerin giderilmesi yolunda büyük bir adım elbette atılabilir; ancak sağlık, ulaşım ve eğitim gibi temel ihtiyaç ve hakların giderek bir “lüks” haline geldiği günümüz sisteminde böyle bir imkânın sağlanmasını beklemek ancak hayalperestlik olur. Mevcut durumda ise açık ve özgür kaynak kodlu yazılımları teşvik ederek ve destekleyerek her türlü olumsuzluğa rağmen belli düzeyde bir teknoloji yeterliği sağlanabilir. Birçok eğitim kurumunda kısıtlı da olsa var olan teknolojiye erişim imkânları en iyi şekilde değerlendirilerek öğrenciler geleceğe en iyi şekilde hazırlanabilir. Bu şekilde birçok öğrencinin teknolojiyi (öğrenmediği için değil) öğrenmediği için dijital ayırımın “eksik” tarafında yer alması önlenbilir.

Başlıca Terimler

ağ kapısı: web portal

ağ sitesi: web site

ağ: web, network

ağaç bankası: treebank

alet: gadget

araç: tool

arama motoru: search engine

ayrıştırma: parsing

Bağlam içerisinde Anahtar Sözcük: KWIC (Key Word In Context)

benzetme: assimilation

bilgisayar çevirisi: machine translation

bilgisayar destekli çeviri: computer-aided/assisted translation

Birörnek Kaynak Konumlayıcı: URL (Uniform Resource Locator)

Bulanık eşleşme: fuzzy match

Bulut bilişim: cloud computing

bulut depolama: cloud storage

bulut yazıcı: bulut yazıcı

bütünce içerisinde arama ve bulma yazılımı: concordancer

bütünce: corpus

çeviri belleği: translation memory

çeviri birimi: translation unit

çevirmenin dijital çalışma ortamı / masası : translator's workstation, translator's workbench

çift dilli bütünce içerisinde arama ve bulma yazılımı: bilingual concordancer

dağıtım: dissemination
değiş-tokuş: interchange
dil kodlaması: encoding
donanım: hardware: donanım
dosya aktarım protokolü: file transfer protocol
dönüş süresi: turn-around time
dönüştürme: conversion
dünya çapında ağ: world wide web (www)
EGASO – Ekranda Gördüğün Alacağın Sonuç Olacaktır:
WYSIWYG – What You See Is What You Get
e-içerik: e-content
ekran görüntüsü alma: screen capture
eşdizimlilik: collocation
eşleştirme: alignment
etiket bulutu: tag cloud
etiket: tag
etiketleme: tagging
evrensel kod: unicode
Genel Ağ: İnternet
Genişletilebilir Köprü Metin İşaretleme Dili: eXtensible Markup Language (XML)
gerçek zamanlı bilgisayar çevirisi: real-time machine translation
gerçek zamanlı: real-time
görünüm: occurrence
harman; İnternet ortamında farklı bileşenlerin bir araya getirilmesi: mash-up
hayran altyazılama: fansubbing
istatistiksel bilgisayar çevirisi: statistical machine translation

Kapsayıcı/İçerik Yeniden Kullanımına İzin Veren Açık Standartlar: OSCAR (Open Standards for Container/Content Allowing Reuse)

kesme etiket: slashtag

kitle kaynaklı çeviri: crowdsourced translation

konuşma tanıma / konuşmayı yazılı metne dönüştürme: speech-to-text

masaüstü yayıncılık: desktop publishing (DTP)

metin madenciliği: text mining

metin eşleştirme: text alignment

ön çeviri: pre-translation

önceden düzelti (yapma), ön düzeltme: pre-editing

optik karakter tanıma: optical character recognition

Örnek Temelli Bilgisayar Çevirisi: Example based machine translation

özel sembol: wildcard

paralel bütünce: parallel corpus

parça: segment

sanal dünya: virtual world

ses tanıma: speech/voice recognition

sonradan düzelti (yapma), son düzeltme: post-editing

sosyal ağ: social networking: sosyal ağ

sunucu: server

tam eşleşme: exact match

Tam Otomatik Kullanılabilir Çeviri: Fully Automatic Usable Translation

Tam Otomatik Yüksek Kalite Çeviri: Fully Automatic High Quality Translation

terim bankası: term bank

terim özütleme / terim çıkarma: term extraction

uluslararasılaştırma: internationalization
uygulama: application: uygulama
uzaktan sözlü çeviri: teleinterpretation
uzaktan yazılı çeviri: teletranslation
ücretsiz/açık kaynak kodlu yazılımlar (ÜAKKY) : free/open-source software (FOSS)
veri madenciliği: data mining
virgülle ayrılmış değerler: comma separated values
Köprü Metin İşaretleme Dili: Hypertext Markup Language
Köprü Metin Transfer Protokolü: Hypertext Transfer Protocol
yazı tanıma / yazılı metni konuşmaya dönüştürme / metin okuma: text-to-speech
yazılım: software: yazılım
yazılım programlama ara yüzü: Application Programming Interface - API
yeniden çeviri: retranslation
yerelleştirme: localization
zengin metin formatı: rich text format (RTF)

Yazılım, Donanım ve Araçlar

Çevirmenlerin kullanabileceği ücretsiz/açık kaynak kodlu yazılımlar (ÜAKKY), araçlar ve kaynaklar Flórez ve Alcina (2011) tarafından ayrıntılı olarak sunulmuştur. Burada bu listeyi tekrarlamayacağız fakat ÜAKKY'ın avantajları ve dezavantajlarını tablo olarak aktarmakta yarar var.

Avantajlar	Dezavantajlar
ÜAKKY mülkiyetlik maliyetini azaltır.	Mevcut seçeneklerin çok olması sonucu en uygun ÜAKKY uygulamasını seçmekte zorluk yaşanması
ÜAKKY yazılımı kendi kendine öğrenmeyi ve yazılım hakkında analitik ve eleştirel gelişimi teşvik eder.	Çoğunlukla profesyonel bir teknik destek hizmeti yoktur.
ÜAKKY etik ya da hukuki kısıtlamalar getirmez ve üniversitelerin ve firmaların araştırma ve geliştirme çalışmalarını destekler.	Sürekli güncellemelerin sunulması ÜAKKY uygulamalarının kullanıma sunulmasını engeller.
ÜAKKY toplumların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış yerel teknoloji geliştirilmesine destek sağlar.	ÜAKKY projelerinin ne kadar zaman ayakta kalacağı kullanıcıların ve geliştiricilerin bu projelere gösterdiği ilginin süresine bağlıdır.
ÜAKKY kullanıcının teknolojilere kendi ana dilinde erişim sağlamasını teşvik eder.	Yeni ortaya çıkan yada amatör projelerde yazılan kodun kalitesi mühendislik deneyiminin ve/veya formal testin bulunmayışından dolayı olarak düşük olabilir.
ÜAKKY geliştiricileri kendilerine bildirilen hataları düzeltirler ve kendilerinden rica edilen özellikleri daha çabuk bir şekilde gerçekleştirirler.	

Tablo 6. Ücretsiz/açık kaynak kodlu yazılımların avantajları ve dezavantajları (Flórez ve Alcina, 2011, s. 335)

Çeviri Bellekleri ve Terim Yönetim Sistemleri

[Google Translator Toolkit](#)

[Translator's Hub](#)

[OmegaT](#)

[Wordfast](#)

[Trados](#)

[DéjàVu](#)

[MultiTrans](#)

[MemoQ](#)

[Across](#)

[Metatexis](#)

<http://mymemory.translated.net/>

[Multiterm](#)

[TermWiki](#)

Terim Bankaları

<http://eurovoc.europa.eu/>

<http://iate.europa.eu/>

<http://glosbe.com/>

Yerelleştirme Programları

[Passolo](#)

[Alchemy](#)

[Sisulizer](#)

[Multilizer](#)

Bütünceler

[British National Corpus](#)

lextutor.ca

Bilgisayar evirisi

[WorldLingo](#)

[imTranslator](#)

[Bing Translator](#)

[BabelFish](#)

[Google Translate](#)

[Translate.Ru](#)

Masaüstü Yayıncılık

[Scribus](#)

[Microsoft Publisher](#)

Arama Motorları

[Google](#)

[Bing](#)

[Blekkö](#)

[Ask.com](#)

[Yandex](#)

Ses Tanıma ve Metin Okuma

[Windows 7 / 8 Ses Tanıma](#)

[Dragon NaturallySpeaking](#)

[Ivona](#)

[eSpeak](#)

[Dikte](#)

[Sestek](#)

Optik Karakter Tanıma

[Google Drive OCR](#)

[Microsoft Document Imaging](#)

[ReadIris](#)

[ABBYY FineReader](#)

Sosyal Ağlar

[Twitter.com](#)

[Facebook.com](#)

[Delicious.com](#)

[Stumbleupon.com](#)

[Pinterest.com](#)

[Linkedin.com](#)

Kaynakça

- Alcina, A. (2008). Translation Technologies. *Target*, 20:1, 79-102.
- Allard, M. G. (2012). Managing Terminology for Translation Using Translation Environment Tools: Towards a Definition of Best Practices (basılmamış doktora tezi). Ottawa, Canada: University of Ottawa.
- Arrouart, C. (2003). Les mémoires de traduction et la formation universitaire: quelques pistes de réflexion. *Meta*, XLVIII, 3, 476-479.
- Austermühl, F. (2011). On Clouds and Crowds: Current Developments in Translation Technology. *T21N Translation in Transition*, 1-26.
- Bahadır, Ş. (2004). Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım. *Varlık*(1155), 24-29.
- Bellos, D. (2011). *Is That a Fish in Your Ear?: Translation and the Meaning of Everything*. New York: Faber and Faber, Inc.
- Bengi-Öner, I. (2006). "Yerelleştirme"nin Tanımı. Ocak 1, 2013 tarihinde <http://ceviribilim.com/?p=234> adresinden alındı
- Bernardini, S. (2004). Corpus-aided language pedagogy for translator education. K. Malmkjaer (Dü.) içinde, *Translation in Undergraduate Degree Programs* (s. 97-112). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bilgen, B. (2010). A User-Oriented Study of Terminology Management for Interpreters. *Translation Studies in the New Millennium: Volume : 8*, 1-12.
- Bowker, L. (2002). *Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction*. Ottawa: University of Ottawa Press.

- Boztaş, İ. (1995). Eğitim Teknolojisindeki Gelişmeler Işığında Çeviri Edimi. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*.
- Canım, S. (2011). Translation Memory Systems for Avoiding Context Deficiency. *Istanbul University Journal of Translation Studies*, 3.
- Chandler, H., & O'Malley, S. (2012). *The Game Localization Handbook*. Sudbury: Jones & Bartlett Publishers.
- CNGL, T. / . (tarih yok). *TAUS/CNGL Machine Translation Post-editing Guidelines*. December 16, 2012 tarihinde <http://www.cngl.ie/node/2542> adresinden alındı
- Ersoy, H., & Balkul, H. İ. (2012). Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu Etkileri : Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2).
- Esselink, B. (2000). *A Practical Guide to Localization*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Flórez, S., & Alcina, A. (2011). Free/Open-Source Software for the Translation Classroom: A Catalogue of Available Tools. *The Interpreter and Translator Trainer (ITT) Volume 5, Number 2*, 325-57.
- Gaiba, F. (1998). *The Origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- García, I. (2010). Is Machine Translation Ready Yet? *Target*, 22(1), 7-21.
- Gillies, A. (2005). *Note-Taking for Consecutive Interpreting: A Short Course*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Gillies, A. (2007). *Conference Interpreting: A New Student's Companion*. Manchester: St. Jerome Publishing.

- Hutchins, J. (2004). *hutchinsweb.me.uk*. 2004 tarihinde Machine translation and computer-based translation tools: what's available and how it's used: <http://www.hutchinsweb.me.uk/Valladolid-2004.pdf> adresinden alındı
- Hutchins, J., & Somers, H. (1992). *An Introduction to Machine Translation*. London: Academic Press Publishing.
- Kingscott, G. (1996). The impact of technology and the implications for teaching. C. Dollerup, & V. Appel (Dü) içinde, *Teaching Translation and Interpreting* (s. 295-300). Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lagoudaki, E. (tarih yok). Translation Memories Survey 2006: Users' perceptions around TM use. *Translating & the Computer 28, ASLIB*.
- Levene, M. (2010). *An Introduction to Search Engines and Web Navigation*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Mansfield, R. (2007). *How to Do Everything with Second Life*. New York: McGraw-Hill Professional.
- Marco Borrillo, J., & Van Lawick, H. (2009). Using corpora and retrieval software as a source of materials for the translation classroom. A. Beeby, P. R. Inés, & P. Sánchez-Gijón (Dü) içinde, *Corpus Use and Translating* (s. 9-28). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Maślanko, K. (2004). A comparative study of terminology management tools in machine-assisted human translation (unpublished master's thesis). Poznań, Poland: Adam Mickiewicz University.
- Monti, E. (2011). Introduction: La retraduction, un état des lieux. E. Monti, & P. Schnyder (Dü) içinde, *Autour de la Retraduction* (s. 9-25). Paris: Orizons.

- O'Brien, S. (2002). Teaching Post-editing: A Proposal for Course Content. *6th EAMT Workshop "Teaching machine translation"*. Manchester: Centre for Computational Linguistics, UMIST.
- O'Hagan, M., & Ashworth, D. (2002). *Translation-Mediated Communication in a Digital Era*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Olohan, M. (2004). *Introducing Corpora in Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Prensky, M. (2001). *marcprensky.com*. November 13, 2012 tarihinde marcprensky.com: <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf> adresinden alındı
- Rütten, A. (2012). From desk to booth — TMs for interpreters. *MultiLingual*. Sandpoint, Idaho, United States of America. October 17, 2012 tarihinde www.multilingual.com/articleDetail.php?id=1933 adresinden alındı
- Şahin, M. (2011, Kasım). Çeviren - Yerelleşen Yazılımlar. (S. Gürses, Dü.) *Çeviribilim*.
- Şahin, M. (2011, Mart-Nisan). Dijital Ortama Doğanlar. (S. Gürses, Dü.) *Çeviribilim*.
- Şahin, M. (2011, Mayıs-Haziran). Halkların Cıvıltısı ve Bilgisayar Çevirisi. (S. Gürses, Dü.) *Çeviribilim*.
- Şahin, M. (2011, Ağustos). Makineler Çevirmen Olursa? (S. Gürses, Dü.) *Çeviribilim*.
- Şahin, M. (2012, Mayıs). Çokdilli ve Çoksesli Ağ. (S. Gürses, Dü.) *Çeviribilim*.
- Sahin, M. (2013). Using MT post-editing for translator training. *Tralogy II*. Paris.
- Sahin, M. (2013). Virtual Worlds in Interpreter Training. *The Interpreter and Translator Trainer*, 7(1), 91-106.

- Sahin, M., & Duman, D. (baskıda). Multilingual Chat through Machine Translation: A Case of English-Russian. *Meta: Translators' Journal*, 00-00.
- Sezer, A. (1991). Bilgisayarlı Çeviri Mümkün müdür? *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 37-48.
- Shei, C. (2008). Discovering the hidden treasure on the Internet: using Google to uncover the veil of phraseology. *Computer Assisted Language Learning*, 21:1, 67-85.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Türker, F. (1991). Bilgisayarlı Çeviriye Doğru. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 49-62.
- Véronis, J. (Dü.). (2000). *Parallel Text Processing: Alignment and Use of Translation Corpora*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Dizin

A

Açık kaynak kodlu, 23, 53,
112, 120
Apple, 35, 43, 116, 127
Avrupa Birliği Çeviri Genel
Müdürlüğü, 20, 84
Avrupa Komisyonu, 14

B

Bilgisayar çevirisi, 5, 76, 79,
82, 97, 98
Bilgisayar Çevirisi, 16, 55,
76, 81, 82, 83, 152, 156
Bilgisayar Destekli Çeviri, 2,
60
blog, 8, 46, 72, 103, 107,
108, 141
bütüncü, 9, 22, 23, 55, 73,
75, 150, 152
bütüncü içerisinde arama ve
bulma yazılımı, 9, 150

C

ÇeBeS, 48, 49, 54, 55, 137
çeviri belleği, 10
çeviri bellek sistemleri, 16
çeviri bellekleri
çeviri belleği, 9, 10, 11,
14, 43, 44, 53, 111, 137
Çeviri bellekleri, 10
çeviri eğitimi, 3, 4, 5, 8
çeviri teknolojileri, 8, 11
Çeviri Teknolojileri, 3
Çeviribilim, vii, 2, 73, 89,
143, 146

Çokdilli, 19, 39, 73, 97, 98,
100, 115

E

Elektronik posta, 6, 119

G

geleneksel çeviri, 3
Google, 1, 23, 24, 33, 34,
36, 37, 40, 42, 43, 45, 46,
47, 48, 49, 51, 52, 53, 58,
66, 75, 79, 80, 81, 83, 84,
85, 87, 90, 99, 103, 105,
107, 108, 109, 113, 115,
116, 117, 119, 122, 127,
128, 132, 155, 156, 157
Google Drive, 1, 23, 24, 34
Google Translate, 51, 79,
80, 82

H

heceleyici, 24

I

İnternet, 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9,
11, 14, 17, 19, 23, 33, 34,
36, 37, 39, 40, 41, 43, 53,
54, 58, 59, 65, 68, 69, 80,
94, 96, 98, 102, 104, 112,
116, 132, 151

M

Masaüstü Yayıncılık, 10
metin eşleştirme, 57, 60, 62

Metin eşleştirme, 10
Microsoft, 24, 25, 29, 30, 33,
34, 35, 41, 48, 51, 52, 53,
57, 59, 63, 66, 80, 86,
110, 111, 112, 117, 156,
157
Microsoft Word, 24, 25, 29,
33, 48, 59

P

PowerPoint, 5, 24, 26, 80

S

Sanal, 9, 10, 79, 131, 132,
134, 135, 138
Sanal dünyalar, 132
Second Life, 131, 132, 133
sözcük işlemci, 1, 16, 23, 48,
117
Sözcük işlemci, 9, 10, 23, 24
sözlü çeviri, 1, 3, 4, 5, 8, 11,
65, 126, 129, 131, 134,
135, 136, 137, 138, 139,
140, 141, 153

sözlük, 17, 18, 19, 21, 22,
23, 39, 42, 50, 53, 67, 68,
69, 80, 97

T

terim bankaları, 20
terim çıkarma, 70
Terim özütleme, 70, 72
terim yönetim, 14, 32, 63
Trados, 32, 33, 45, 57, 59,
61, 137, 155

V

viki, 19, 98, 131
virüs, 118

Y

yazılı çeviri, 3, 4, 5, 129, 153
Yazılı çeviri, 5
yazım denetimi, 14, 23, 42
yerelleştirme, 57, 65, 84, 89,
90, 91, 92, 93, 95, 97, 153

Mehmet Şahin,

2000 yılında Bilkent Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Öğretmen Eğitimi alanında yüksek lisansını tamamladı. Doktora çalışmalarını Iowa Eyalet Üniversitesi'nin Müfredat ve Öğretim (Curriculum and Instruction) bölümünde tamamlayan Mehmet Şahin, aynı zamanda yan dal olarak Uygulamalı Dilbilim ve İkinci Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi alanında çalışmalar yaptı. Doktora çalışmaları boyunca başlıca araştırma konuları bilgisayar destekli dil öğrenimi ve dil teknolojileri oldu. 2008 yılından itibaren İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Mehmet Şahin çeviribilim, çeviri teknolojileri, bilgisayar çevirisi ve çevirmen eğitimi alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

ISBN: 978-975-8789-52-8

İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ